

Josef Holeček:

**JAK U NÁS ŽIJOU
I UMÍRAJÍ**

Za dvojími horami od nás je rodiště Husovo.

Jen přes luka je rodiště Petra Chelčického. Den pěší cesty je k rodišti Žižkovu. Lid naší krajiny, jihozápadního kouta Čech, první se přidal k učení Husovu, první za ně strádal, první se přihlásil pod prapor Žižkův, první pod ním dobýval slavných vítězství, první pod ním vykrvácel. Chci pověděti, jakým je tento lid za dní našich.

Avšak prve, nežli se přiblížíme lidem, třeba jest ohlednouti se po krajině, jež všude souvisí s povahou a duševnými vlastnostmi člověka rozbivšího v ní trvale stánek pro sebe i své potomstvo.

Krajina jihočeská vůbec je vážná, tichá, zádumčivá. Krása její kromě Šumavy není okázalá, vyzývavá, nápadná. Šumava jest víla a čarodějka, její družka u nás je pouze dcera pozemská. Není to krasavice pro ulici, pro trh, pro salón, pro společnost, pro dav. Neoslňuje, rázem neuchvacuje. Je to dívka prostá, dobrého původu, spořádaných mravův a solidních zásad. Kdo ji poprvé spatřil, neupadá ve vytržení, nepadá před ní na kolena a neprosí ji probůh o štěstí, aby směl u jejích nohou zemřít. Ona ho nevábí ani neodpuzuje, nýbrž jakoby cudností svou udržuje v uctivé vzdálenosti. Nevyžaduje obdivu, nýbrž porozumění. U naší krasavice musíš prodlet a zdomácnět. Brzy pak jí odpustíš, že není dosti bohatě napařáděna umělými šperky a šatí se jen jako selské děvče. Ó příliš záhy přestaneš jí vytýkati domnělé nedostatky! V prostém kroji zeleném, blankytném, květnatém nelíčeně vystoupí plně její tvary. Čím méně se o to snažila, tím víc tě okouzila. Voní ti jako matka, i ta prst' libě ti páchne. Přitulíš se k ní v důvěře, v lásce - už jsi její, už jsi její!

Jakmile jsi ji srdcem pojal, srdce od ní neodloučíš, ani kdybys byl opět od ní odtržen na sebedelší dobu a sebevětší

vzdálenost. Co ti v prsa vložil něžný šepot klasných polí a vážný šelest lesů, nikdy již nebude z nich vyňato. Mysl tvá vždy bude k ní zalétati a bude se ti zdáti, že nikdy jsi neviděl sytějších barev, šťavnatější zeleni, pestřejších květů na lukách, jasnějšího vzduchu, blankytnější oblohy, třpytivějších hvězd, bělejších domků, útulnějších střech a hodnějších lidí.

Seznámili jste se. Krasavice pojme tě za ruku a dovede tě na některé návrší, odkud bys přehlednouti mohl celý její domov. Zpředu se před tebou rozprostírá vlnivá rovina a na ní až do dále několika mil třpytí se ve slunci hladiny četných rybníků. Bílí rackové jednotvárně a smutně kvíkajíce poletují vzduchem. Modré lesy na východě ustupují a řidnou, ale na západě stoupají výš a výše po horách šumavských, až posléze zdají se mohutnými, do nebes vysokými hradbami, kterými jsou obehnány rodné lány krasavice na ochranu před zlými lidmi.

Mezi lesy a rybníky je půda vlhá, na ní od jara až do sněhu oko tiše blaží brčálová zeleň bujících luk a polí. Obraz mění se jen za žní a jen na krátkou dobu. Jedva jest obilí sklizeno, počíná na střištích bujeti jetel, jenž mnohdy ještě přede žněmi přerůstá obilí, když pod těhou klasů se sklonilo. Šťavnatá zelená barva dodává krajině rázu; ona lahodně na oko působíc je příčinou, že i všechny jiné barvy vedle ní vystupují plně, určitě, sytě.

Popatři nazad k Šumavě. Uvidíš množství lesnatých pahorků, mezi nimiž vinou se přívětivá údolí. Vzduch je tu od lesů lehynce namodralý, nepozbýváje průzračnosti. V údolích a na úbočích vidíš nemálo vsí, panských dvorův i samot, ale skoro nikde se ti neukazují štíhlé komíny továren.

Jsi v kraji čistě rolnickém. Jeví se ti málo ruchu, málo mravenčího pachtění. Lidé porůznu na polích pracující neposta-

čují, aby zbavili krajinu charakteru lidoprázdnoti, avšak právě proto krajina vypadá stále svátečně, nevšedně.

Obklopuje tě ticho, v němž všeliký hlas zaniká jako kamen hozený do vody. Tu a tam zazpívá člověk, zařičí kůň, hlas na tu chvíli ozve se silně a plně - velká kola na hladině po velkém kameni - ale to je výjimka nerušící pravidla. Jasně zpívá skřivan v povětří, ale ticho krajiny hlas jeho pohlcuje. Ze všech sil cvrček týrá svoje skřipky, ale ticho krajiny při tom hluboce spí.

Tak nesmírné je to ticho, jako by chtělo, abys ve vzdálenosti pěti věkův uslyšel temné dunění země pod rachotivými koleisy husitských vozů.

Duše tvé zmocňuje se v něm zvláštní tesknota, divný pocit, který dle mého vědomí z českého kmenu mají pouze Jihočeši a který jest úhelným kamenem jejich psychologie. Pocit, který, když se dostaví, prsa tíží a svírá, srdce hrozí v kusy roztrhati, a přitom přece naplňuje tichou, vniternou, duchovnou blažeností. Je to prahnutí po čemsi neznámém, čeho není v tomto viditelném světě, dychtění po něčem dokonalejším, nežli život vezdejší poskytnouti může, žal nad marností všeho, co na zemi platí za krásné a radostné, a radost nad určitým tušením duše, že nad pozemskou marností je cosi pevného, stálého, nezvratného, nezměnitelného, věčného, lahodného, krásného, pravého - božského.

V lásce je sobectví, tento pocit jest jeho opakem. On povznáší ducha k ideálům a člověka učí milovati rodinu, obec, společnost. Milovati pravdu, byť ústa nebyla schopna vyjádřiti to. Ačkoli v nikom netratí se vědomí, že tělesným životem je ke hrudě připoután, duch se od ní odpoutává. Tělo je vždy nesvobodno, jen duch je svobody schopen. I nalozáme u nás lidi, kteří každou nejtěžší povinnost bez repotu plní, zřídka jen bývají v rozporu se hmotným světem, a přitom přece každý

jednotlivec je pro sebe ohraničenou individualitou, čili jinými slovy má kus vlastního vniterného života. Tíhu života vleče za sebou jako vězeň těžký okov; snáší ji trpělivě, oddaně do vůle boží.

Vlastnost tato zásobuje našeho člověka klidem i v největších protivenstvích a souženích. V přesvědčení, že má svobodné vůle jen tolik jako pták v kleci, jenž třeba může poskakovati ne na jednom bidélku, nýbrž na třech, jsou-li mu dána, a může se snad nazobati nejen semence, nýbrž i na šťavnatých moučných červech si pochutnávat, poskytne-li mu jich pán jeho - v tom přesvědčení a názoru náš člověk nikdy není dokonce nešťasten. Žádná ztráta není mu tak ohromnou, aby žal nad ní naplnil ho nezléčitelnou bolestí. Zoufalství jest u nás neznámo. Vídal jsem lidi, kterým na poli potlouklo, krovy shořely, dobytek pokapal; a s tváře jejich nezmizel tichý, mírný úsměv, kterýž nikterak není nedostatkem citu, jenž jindy velmi ryze se projevuje, ani tupou rezignací. Je to odevzdanost do vůle boží. Proč by si naříkal? Proč by malátněl? Proč by si příliš vedl? Na světě jen světských statků pozbytí může, a je-li při něm milost boží, co znamená jich ztráta? Boha pokládá za pána veškerenstva, za pána, který žádnou maličkost nezůstavuje náhodě, nýbrž všechno řídí a spravuje z vlastního rozhodování a stanovení. Sebe a všechny lidi má za boží poddané, ne za roby, ale za many, jimž bůh propůjčuje část svého vladarství, část své moci, aby jej, pokud jemu se líbí, zastupovali, jsouce mu za vše odpovědni jako čeledín, anebo lépe podruh svému hospodáři. Všecky změny v osudech lidských bůh může prováděti, aniž lidé mají právo tázati se: Proč? Možná že menší neštěstí posílá, aby odvrátil větší, do kterého by člověk zabředl z příčin, které jsou v něm, člověku, aniž jest jich sobě vědom, a jen bohu jsou známy.

Možná že bůh trestá člověka za provinění, které jemu, člověku, zdá se tak nepatrným, že o něm ani neví, ale před soudem božím je těžkým, neboť čistota duše boží je tak bílá nad sním i lilii, že nejmenší prášek, na ni s lidí padaje, hrubě ji potřísnuje. Možná že bůh trestá člověka za hříchy otcův. Ani proti tomu trestaný reptati nesmí, neboť za hříchy otců je tak odpověden bohu jako za dluhy jejich vezdejšími věřitelům. A konečně i samolibost jeho dochází útěchy příslovím: Koho bůh miluje, toho křížem navštívuje.

Vlastnost tato dělá našeho člověka v neštěstí trpným a nezpůsobilým, aby konflikt at' s vyššími příčinami, at' s lidmi dovedl až k tragickému rozuzlení. On zajisté ustoupí dříve, než nadejde tragický moment, netuše v sobě dosti síly, aby se mohl pustiti v boj s příčinami, které nejsou z něho. Protože neletěl příliš vysoko, nepadá příliš hluboko Kdo svou lidskou vůli v tragickém konfliktu nad míru napjal, musí snést i následky, k nimž na prvním místě patří úplné zlomení jeho vůle. Náš člověk má přednost že nemůže býti dokonce zničen a potřen, zlomen a z kořene vyvrácen. A když krize minula, sbírá znenáhla opět svůj um a v opětne důvěře v boha a v sílu svou znova se chápe díla.

Není nic přirozenějšího a lidštějšího, než obracíme-li všechnu svou sílu k svému uspokojení.

Každému ta filosofie nejvíc odpovídá, která duši jeho dává mír. Náš člověk našel mír v religióznosti. Tuto vlastnost zajisté měl už jako pohan, ale měl ji rovněž, když byl prohlášen za kacíře a brániti se musel nesčetným vojům křížáckým. A bude ji míti, dokud do žil jeho nebude nacezena jiná krev. Chodě po svém denním zaměstnání, obírá se kalem a špínou a koupá se v potu; ale všední práce jeho děje se v chrámě přírody dokořán otevřeném, mezi stromy, klasy, květy, za zpěvu

ptačat, pod perutí Poezie, jež brání, aby mysl jeho neklesla do toho kalu a špíny, v kterých se kálejí jeho ruce a brodí jeho nohy. Nic není nečistého v říši přírody, ani bezúčelného. Měšťák si zacpává nos jda mimo hnojiště na selském dvoře; ale sedlák ví, že ve hmotě, již měšťák opovrhuje, vězí tajemství příští úrody na poli i nivě, tajemství zdaru, užitku a krásy.

Měšťák se obdivuje přírodě namalované a v básních vylíčené, a kdyby přišel do krajiny nejspanilejší bez knihy v ruce, která by o té kráse hovořila, sám by jí neviděl, ani tušení by neměl. Oči divem vyvaluje a volá: „Á, á!“ Jaký to nešťastník! On sejde do temnoty hrobové, aniž se rozhlédl po nivě života, dokud byl k tomu čas, aniž užil ucha svého, aby slyšel, a všech smyslů svých, aby vnímal vše, čím příroda chce na smysly jeho působiti. On, zaslepený nebožák, se honosí, že jemné vzdělání smysly jeho rozvinulo tak, jak o tom zašlá pokolení ani nesnila. Chlubí se, že oko jeho rozeznává množství nových barev a odstínů, pro něž oko předků jeho bylo slepým (bylo-li?), a zatím stává se krátkozrakým, a nenapomáhá-li oku svému uměle, celý svět zůstává mu mlhou zastřeným. Chlubí se, že ucho jeho slyší v opeře a koncertě lahodu zvuků, neznámých jeho starým, otvírajících novodobému člověku obzor nové krásy, ale nemá sluchu a porozumění pro hudbu lesů a řek, mezí a vzduchu, potůčkův a bouří. On je hrd, že se nebývale rozvinul i jeho smysl čichový, jež ukájí vůněmi lučebně pořizovanými, uměle vyvozovanými z hmot neživých, - a zatím není proň vůně louky, vůně schnoucího sena, vůně čerstvě nakoseného jetele, vůně mladé pšenice, již v máji ženské přižinují, aby v nečas příliš nezbujněla, vůně vypleté trávy, kořenná vůně mezí a pastvin, smolná vůně chvojových lesů. Všecky ty zápachy libé a silné, jež nelahodí pouze jednomu smyslu, nýbrž celé tělo i duši osvěžují a pronikají nejen

v nos, nýbrž i v plíce a srdce, býti přestaly pro člověka zhrdlého domnělým prokrokem vlastním, odchovaného jen učitelem a omezeného hranicemi knih a novin, jež ze všech stran obzor jeho zastavily. I to vlévá velkou pýchu ve hrud' zhýčkaného měšťáka, že smysl chuti rafinovaně se mu rozvinul a že jeho jazyk, podlebí a dásně pocitují rozkoš pokrmův a nápojův, které by ubohý sedlák pokládal za příliš vzácné i pro prince a princezny pohádky, ale sám by jich neokusil. Zatím ale sám ubohý nemá již ponětí o tom, co je to dobrý žitný chléb a chladná pramenitá voda.

Nevěřte, že zjemnělost a zněžnělost znamená vyšší stupeň lidského rozvoje! Na nejvyšším stupni rozvoje stojí člověk zdravý a silný, zdravý a silný tělem i duchem a pravidelně obojím směrem rozvinutý. Toto zdraví, tuto sílu, tuto pravidelnost může mít jen člověk, jež denní zaměstnání neodcizilo přírodě: rolník, zahradník, lesník. Avšak ku síle lidského ducha náleží také vědomí kde jsou její hranice. Na hranice ty zapomíná moderný pohan ve městech, jež se oddal nejpodlejšímu modlárství, jakého znají dějiny: kultu sama sebe. Vzdávání božské úcty zlatému teleti bylo ještě vysoce mravné naproti tomuto sebeuctívání. Rolník, kde se ještě svému společenskému kmenu nezpronevěřil, stále a bezprostředně stýkaje se s přírodou, je chráněn proti podobnému zbluzování ducha. On s ní po celý svůj věk, v zimě i v létě, v dešti i sněhu i vedru bojuje, aby ji ovládl a přinutil vydati mu užitek. Nevidí v ní ani nepřítelkyni svou, ani svou oběť. Pamětliv je slov, kterými bůh Adama vypudil z ráje: „Zlořečená země pro tebe, s bolestí jísti budeš z ní po všechny dni života svého. A ona trní a bodláčí tobě roditi bude a ty v potu tváři své chléb jísti budeš, dokadž se nenavrátiš do země, z které vzat jsi, neboť prach jsi a v prach se navrátiš.“

Náš sedlák považuje nejen člověka, nýbrž i přírodu za stíženou hněvem božím. On a příroda jsou osudem k sobě přikováni. On musí zemi trýzniti pluhem a motykou a ona jest povinna dávat mu chléb, když ji zbavil trní a bodláčí; avšak jest povinna i vzpoutati se, neboť kdyby sama ze sebe vydávala úrodu hojnou, bylo by opět jako v ráji a zvráceno by bylo slovo boží: v potu tváří budeš dobývat sobě chleba.

Je to názor vážný a přísný. Podle něho celý život je pokáním, k němuž bůh odsoudil všechna pokolení lidská. Ten názor vážný a přísný je základem psychologie našeho člověka. V duši jeho není fanatismu. On vyznavače každé víry, příslušníka každé národnosti pokládá za účastníka obecně lidského osudu; proto jím nemůže opovrhovali a pro plemenný původ nebo jinou víru ho nenáviděti.

Předkové moji, když pobili železem cepy své a přitrhli pod rozvinutý prapor Žižkův, nebyli naplněni fanatismem, nýbrž svatým zápallem pro pravdu boží, za niž nikdo se nemá rozpakovati hlavu dáti, jako se nerozpakoval bližší rodák jejich, Jan Hus. A když se opět vrátili ku svým pluhům, byli zase, jako bývali: tiší, rozjímaví, trpěliví, do vůle boží odevzdání.

Na půdě náboženského citu pojí se v duši našeho člověka drsnost i jemnost, všednost i poezie.

Jednou mne v Praze navštívil můj mladší bratr Jan. Ten hoch neví, jak ho mám rád a jak si ho vážím. Jest odchovancem nové školy, čítá knihy i časopisy, stopuje události doma i v cizině, spravuje své hospodárství a sám pilně pracuje, je skromný a hospodárný, jemnější než dívka, ale přitom energický. Je malomluvný, a když se ozve, hlas jeho zní bez důrazu, spíše nesměle, není sám na sebe zvyklý. Ale co vypustí z úst, je vždycky rozumné a spravedlivé. Proto tichý jeho hlas má větší platnost, než kdyby ječel jako trouba jerišká. Coko-

li promluví, je poctivě myšleno a upřímně cítěno. V mých očích bratr Jan je typem Jihočecha, a zvláště jihočeského sedláka. Každý jeho úsudek jako by byl více než vlastní: jako by vyšel z duše celé vsi, celého okresu, celého kraje, celých jižních Čech, a nejen lidu nynějšího, nýbrž všech pokolení, která se na této půdě vystřídala za více než tisíc let. Chci-li slyšeti nefalšované jihočeské mínění, obrátím se na svého bratra Jana.

Jan byl poprvé v Praze, kdež mne navštívil.

Ví, nač se tu dívati, v které továrně lze nejvýhodněji nakoupiti hospodářské stroje. Prohledl si pražské památnosti a posvátnosti českého národa, tu s obdivem a pohnutím postál, tam pobožně se pomodlil. Zúčastnil se všeobecného rolnického sjezdu a neopomenul zajíti si do Národního divadla. Tři dni nevycházal z povznesené nálady, čtvrtý den pravil tiše a skromně, prostě a opravdově: „Je tu mnoho krásného a mnoho svatého, v matičce Praze; ale já bych přece neměnil se žádným hrabětem ani knížetem, který tu má nádherné paláce, ani s královským náměstkem.“ Rád jel do Prahy, ještě raději jel z Prahy ku své dřině, ku svým starostem i ku svým radostem, jež jsou vnitřnější a čistší, než měšťák a ubohý velkoměšťák může míti z nejpodařenějších děl lidského umění. Nezavrhuji umění, neboť ono, kde je pravé a ryzí, je květem, nikoli ovocem. Ovocem ducha lidského je slovo pravdy. Krásný je květ, je pastvou oka a potěchou srdce, ale bylina, která jen kvete a plodu nenese, planá jest a moudrý rolník nepřestuje na svém poli jen rostlin takových. Jen pohanské poblouzení člověka, který sám sobě je modlou, mohlo zroditi myšlenku, že umění tak je povzneseno, že samo jest účelem a že nad ním v oblasti lidského ducha již ničeho není. Zdravý, nezkažený člověk pokochá se uměním, ale ukojení v něm nena-

jde. Ne samými pokroutkami živ jest člověk. Proto miluji sedláka, který celou duší přilnul k svému povolání a vidí v něm nejen klopotu a pramen výživy, nýbrž i stálý styk s krásou, s pravou krásou, krásou boží. A miluji dvojnásob svého bratra Jana, že on je takovým sedlákem.

Dlouho již náboženský cit našeho člověka přioděn jest formou katolickou, ale dosud pod popelem doutná jiskra samostatného myšlení. Za mého dětství vodňanští kněží naposledy sbírali po našich vseh českobratrské zpěvníky a modlitby „špalíčky“. Lidé se s nimi těžko loučili jako s odkazy po neznámých předcích, ale významu jejich už nerozuměli. Mně zbyl z toho dojem jezovitského pátrání a ničení „kacířských knih“ doby pobělohorské. Kněží ohlásili z kazatelny, že ten a ten den v té a v té vsi budou sbírat „špalíčky“, protože jsou to knihy kacířské, mohoucí do věčné záhuby uvrhnouti věřící duše.

Lidé se zalekli. Měli ty malé, tlusté, staré knížky ve veliké vážnosti. Modlívali se z nich, zpívali z nich a čerpávali z nich křesťanskou útěchu.

Možná že ještě jejich staří věděli, že knížky ty jsou zapovězeny, ale oni neměli o tom ani zdání. Nejprve špalíčky poschovali a umínili si, že je zaprou a nevydají. Ale když se kněží dostavili, bylo po odporu. Hospodáři, hospodyně, výměnkáři, vyměnkářky s tvářemi pokorou zesládlými, a přece plnými smutku, snášeli z úkrytů knižné památky ze slavnějších dob českého národa a poctivě je inkvizitorům odevzdávali. I nezbylo pak jediného špalíčku v celé farnosti a bezpochyby diecézi, předpokládám-li, že rozkaz k poslední inkvizici vyšel od biskupské správy a nikoli jen z horlivosti vodňanských velebníčků.

Dále se pamatuj, jak kněží zapovídali zpívati v kostele některé nábožné písně proto, že prý mají světské nápěvy. Zná-

mo, že protireformace podkládala starodávným „kacířským“ nápěvům církevním texty obsahu světského, nezřídka daremného, aby je uvedla v nevážnost nábožného lidu. Naopak zase nápěvům světských, veselých, ano i frivolných písní dávala texty nábožné, aby se lid kvůli nim do kostelů hrnul. Převrat tento proveden byl znenáhla zavedením kultu mariánského. Co v té době prožil národ český! Kdo by nad jeho úpadkem nezaplakal, porovná-li kterýkoli velebný chorál českobratrský například s písní mariánskou, kterou jsem nastokrát slyšel v chrámě a při jiných pobožnostech a z které vyjímám jednu sloku: Ze všech nejkrásnější já milou mám, chodí k ní knížata i císař pán, chodí nás tam na tisíce věrných milovníků, ještě více.

Poslední ohlasy „kacířských“ zpěvů v chrámech našich dozněly, písně tohoto druhu zaujaly jich místo. Lid tu viny nemá. On s naivnou prostotou a vroucí nábožností prozpěvuje a srdce jeho je čisté. Lid se poslední inkvizici volně poddal, nemaje již při tom bolestí jako jeho předkové. Avšak proto přece zbyly mu ještě písně a modlitby z doby samostatného tvoření náboženského. Jsou to ty, kterým od pokolení k pokolení matka učí své děti, ty, kterými od rána do večera ozývá se naše domácnost.

Jedva se ráno probudí, náš člověk prozpěvuje si píseň: Minula noční hodina, poklekněm na kolena, ve jmenu Otce i Syna, též i Ducha svatého, všejednoho Hospodina!

Děkujeme Tobě, o bože náš, že z své lásky otcovské této noci byl strážce náš, a že nad námi svou moc neproved ďábel satanáš.

Umývá se propovídá: „Dej pánbůh dobrýtrečko, čistá vodičko, Krista pána křtitelničko! Obmej mne, Pane, od nepravostí mých těžkých hříchů! 0 Kriste Ježíši, smaž poskvrny duše mé!“

Krásná modlitba, kterou říkají před jídlem, je snad známa v celých Čechách. „Otče, všichni v Tebe doufají a Ty jim dáváš pokrm a nápoj v čas příhodný, otvíráš štědou ruku svou a naplňuješ každý živočich požehnáním svým. Pane, smiluj se, Kriste, smiluj se! Pane bože, otče nebeský, požehnej nám těchto darů a pokrmů, které z Tvé štědrosti požívati budeme, skrze pána našeho Ježíše Krista. Amen.“

S modlitbou nebo s nábožnou písní na rtech vstávají, s ní večer kladou se na lůžko. Staří lidé u nás každou práci, každý denní úkon provázeli nějakou nábožnou propovídkou, veršíkem nebo citátem z písma. Biblickými citáty protkávali své hovory, biblickým způsobem se vyjadřovali, při hádkách, při obecních hromadách i před soudem hájili svou věc biblickými rčeními.

Ale mým úmyslem není všechny jejich modlitby a písně znamenávati. Chci jen ukázati, jak zdravá, hluboká, úcty hodná byla religióznost našich předkův, jak těžko bylo úplně ji vyhladiti ze srdcí nejbližších rodáků Husových a čím ji nahradila vítězná katolická církev. Čím ji nahradila? Růženci, litanie, procesivními; pobožností mechanickou, mělkou, povrchní, jíž snad ukájen bývá náboženský cit, při níž ale rozum spí. A tam je náboženství v úpadku, kde potřebám rozumu nečiní rovně zadosť jako potřebám srdce, kde mezi srdce a mozek nezavádí krásný soulad. Katolická církev v dobách protireformace všemi nechvalitebnými prostředky přičinila se o to, aby pravou religióznost českého lidu podryla a vyplenila. Ona mu dala na ruku, že jí postačuje vnější vykonávání a osvědčování náboženství. Od té doby lid český učil se zapomínati podstaty víry křesťanské a spokojovati se vněšností náboženství. Tatam byla přísná vznešenost náboženských úkonů z dob české reformace, jež se spravovala

naučením evangelia: "A když se modlíš, nebuď jako pokrytci, kteříž nejraději v synagógách a na úhlech ulic stojíce se modlí, aby viděni byli od lidí; ale ty když se budeš modliti, vejdi do pokojíka svého, zavři dvěře a modli se Otci svému, kterýž jest v tajně; a Otec tvůj, kterýž vidí tajně, odplatí tobě zjevně." Protož já neberu zření k veřejnému osvědčování víry, jež od těch dob neblahých vešlo v Čechách v obyčej jako v zemích románských, odkudž k nám přicházeli nejkrutější protireformátoři, a nepokládám křížování se na ulicích ani v poli, veřejná proceství, líbání posvátných předmětův i rukou velebných panáčků za poctivý český výraz religiozности.

Avšak dlužno vydati svědectví pravdě, že římský systém opanoval jako v celých Čechách, tak i v oné končině země české, která se stala kvasem husitství. Náš člověk pilně chodí do kostela, ke zpovědi, na pouti a proceství, dává se zapisovati do růžencových bratrstev a jiných společností, ve které nyní katolické duchovenstvo organizuje svou armádu. Má-li chvíli pokdy, nejraději stráví ji v chrámě.

Nevadí, dostaví-li se mu v letě ve příjemném chladu kostelním únava po těžké práci a zdřimne-li si mezi pobožností. To nic nemění na zbožném nastrojení jeho mysli, jež v době protireformačné upadla ve věcech náboženských do naivnosti, jaké předtím nemívala. V dobách, kdy každá česká selka znala bibli a uměla jejími výroky šermovati i s učenými bohoslovy, věření českého lidu nemohlo býti tak prostoduché jakým bylo později a jakým je shledáváme ještě dnes všude, kam ještě nepronikla novodobá lhostejnost náboženská. Zdá se mi tedy nepochybným, že koledy československé, jež nám se dochovaly, soubor bezmezně prostodušnosti, pepřené floskulemi z latinských obřadů, spadají svým původem vesměs teprve do doby jezovitské.

Můj otec vrátil se kdysi z lomecké pouti, kde byl také u „správy boží“. Matka jej čekala s nedělním obědem a nesla jej otci vstříc s pozdravem: „Vítám tě slovem božím!“ V celém domě byla slavnostná nálada, neboť hospodář smířil se dnes s bohem a je čistý, jako svatý. Dnes ho nesmí nikdo pohněvat, urazit, neposlechnout, neboť kdyby v tomto stavu své duše a v přátelském poměru k Pánu bohu na někoho zaklel, bůh by mohl kletbu splnit. Zemden cestou a letním vedrem necítil hladu. Zamyslel se nad mísou masa a pravil matce: „A potom ať mi někdo řekne, že se nedějou zázraky! Ten pánbíček je tak malinký jako slina, a přece mne zasytil jako půl bochníka!“ Napadlo mu, kterak Kristus drobtý chlebovými nakrmil 5000 hladových, a zdálo se mu, že s ním se stal zázrak podobný.

Nábožných písní chopil se jarmarečný průmysl a znetvořil je tak, že nejsou zhola k ničemu. Nevkus a hlupství jsou jejich charakternými známkami. Účelem jejich není budit opravdovou nábožnost, nýbrž sváděti k jalovému, bezmyslnému pobožnůstkárství. Vypisováním smyšlených zázraků řadí se k jarmarečným písničkám o morytátech, nikdy se neudavších.

Za přechod k tomuto stavu pokládám kostelní humor, jenž jeví se například v následující písni, jež za mého času se rozléhávala pod klenbou vodňanského chrámu. Vypravuje o známém kvasu v Káni Galilejské s takou živostí, jako by včera byl býval a zpěvák „tam také byl, med a víno pil, ale jazyka neomokřil“. Slyším dosud veselý refrén, jenž po každé sloce střídavě následoval s malými jen změnami a způsoboval v obci věřících náladu, která zajisté bez účinku nezůstala ani na nebešťany.

Zní takto, vynecháme-li úvod pro nás zbytečný:

Jídla, pokrmů, všeho dost bylo, a cokoli jen hrdlo ráčilo, jiných všech věcí zbejvalo, jen vína se nedostalo v Káni Galilejské.

Panna Maria, když to uzřela, o nedostatku vína zvěděla, prosila je syna svého, by učinil z vody víno v Káni Galilejské.

Pán Ježíš ráčil ozdobit hody, kázal do štoudví nanosit vody. Ej hody , vzácné hody, Pán učinil víno z vody v Káni Galilejské!

Panna Maria, když to uzřela, kovličku vína nalít si dala: „Ej víno, víno, víno, nikdás tak dobré nebylo v Káni Galilejské!“

Petr apoštol stoje při džbáně volal na Jana: „Pojď ke mně, Jane!

Ej víno, vzácné víno, nikdás tak dobré nebylo v Káni Galilejské!“ .

Ondřej povídá: „Dobré jest víno!“

Filip: „Aby se, vždy tak rodilo!“

Ej hody , vzácné hody, Pán učinil víno z vody v Káni Galilejské!

Bartoloměj ho natočil flašku a Jakub Menší malou lahvičku.

Ej víno, atd.

Šimon pil z hrnce Tadyášovi, Tomáš s kovličkou jde k Matoušovi.

Ej hody, atd.

Jakub Větší si z konve přihýbá Jidáš se na něj závistně dívá.

Ej víno, atd.

Lukáš nebohý talíře sbírá a jda po jídle kovlík vytírá.

Ej víno, atd.

Pavel s Matějem vína nepili, mohli však zhynout od laskominy.

Ej hody, atd.

Skrz narození milého syna, bože, rač nám dát dobrého vína, a po této časně smrti rač plný kováček nalíti v Káni Galilejské!

Nezmíním se o domácích pobožnostech na velké svátky, které jsou povšechnější, ale dotknu se častých společných modlení, která jsou zvláštností naší krajiny. V leťe sedlák má nejvíce pohnutek, aby boha za ochranu své práce vzýval, ale má také pod širým nebem více místa k tomu než v zimě, kdy byl upoután pod střechu. I nemine u nás nedělního a svátečního odpoledne, aby se nesešel zástup ke kapliče na návsi ke společnému modlení. Kaplička stojí pod košatou korunou staré lípy. Po modlitbě obec usedá do stínu a rokuje o svých záležitostech. Hromady zákonitých zástupcův obce konají se v bytu starostově, ale při širších hromadách pod starou lipou má hlas každý občan bez rozdílu. Zde se nerokuje podle pořádku, nezapisuje se protokol za tím účelem, aby o jednání podána byla zpráva politickému úřadu. Nikdo nepředsedá, nikdo slova neudílí. Náhledy se vyměňují volnými rozhovory. Ženské sedí na zemi a uctivě poslouchají. Sousedé dají si přinést z domova židli a za každou židli postaví se za otce synek, který zdědí ten statek, odkud židle přinese-na. Synek mlčí, vnímá do sebe moudrost otcovskou i celé obce a zaučuje se, aby jednou byl v obci důstojným a váženým „strýcem“.

Je-li dlouho sucho nebo mokro, zachvacuje-li mor dobytek nebo jiné rány obec stíhají, obec v neděli odpoledne vychází na modlení ke křížům, kteréž v okrsku obce stojí na křižovatkách cest. Po modlení usedají pod křížem a hovoří. Kdyby z hrobu vstal předek některý, před tisíci lety pohřbený, pospíšil by do takové obecní hromady na rozcestí mysle, že je to obec jeho a že jen trochu zaspal. Na těchto hromadách seznamuje se každý s hranicemi polností obecních i každého

souseda, s jakostí i rozličnými zvláštnostmi polností, jaké obilí se kde vede a jaké ne, co se kde pro obec památného událo, jaké změny staly se za lidské paměti v držení a podobně. Zvlášť ale dějí se tu usnesení o pracích, které mají s neděle býti vykonány a do nichž žádný soused netroufá si dáti se o svém umě. Nedostatek iniciativy vytykají české národní povaze; dovedl jsem vás k samému kořenu tohoto nedostatku, je-li jím skutečně tato vlastnost, ukazující ještě na pospolitý život dob patriarchálních a vštípena všem Slovanům tak hluboce, že například u nás Čechův ani tisíc let individualistického vývoje nemohlo ji zahladiti.

Nemohu přejíti ku jiné stránce našeho lidu, abych neučinil zmínku o „domovním požehnání“, modlitbě to, kterou v každém domě konávají, když bouře hrozí střeše jejich zkázou. „Domovní požehnání“ vytištěno jest na starém, žlutém listě; nahoře je Kristovo rozpětí, po stranách jsou obrázky dvanácti apoštolů. Hospodyně má je schováno ve přítruhlí, jež jest rodninou klenotnicí. Jest jako talisman, nevynímají ho až ve chvíli nejmávnější. Když nade vsí snesla se děsná bouře, hrozící zkázou polím, zahradám i střechám, když krupobitné mraky dívají se do samých oken, zaclánějí je širokobokými, obludnými postavami svými, oděnými příšernými hávy žlutošedé, špinavé barvy; když klikaté blesky strašných očí jejich hlásají neúprosný hněv; když pod dechem jejich stromy štíhlé až k zemi se uklánějí a rozložené s praskotem se lámou; když kletby a hrozby jejich rachotíce nejen vetkými chaloupkami vesnickými, nýbrž celou zemí v základech otřásají, jako by nadešla chvíle, kdy bude ze stěžejí vyvrácena: tu každá vesnická rodina u nás shromáždí se v sednici a v tiché odevzdanosti do vůle toho, kdo tento trest posílá a kdo každou minutu zařezání jej může, očekává, co se bude dít. Při každém zablesk-

nutí se pokřičují, řeknou: „Pán bůh s námi!“ a počítají, kolik okamžiků je mezi zablesknutím a hromu udeřením. Podle toho posuzují, kde hrom nyní řádí a brzy-li dojde na ně. Pauza je stále kratší, až hrom skoro naráz následuje po zablesknutí. Hospodář, věren duchu křesťanskému, ještě nevzpomíná před rozhněvaným bohem vlastního nebezpečí, ale vzpomínka jeho platí poutníkům a lidem bez přístřeší. Poklekne a říká modlitbu za ně ubožáky.

Hrůza bouře roste. Den se zatměl. Doškové střechy se nadzdvihují, dobytek ve stáji žalostně, zoufale řve. Hospodář nyní pobídne hospodyni: „Dojdi, matko, pro domovní požehnání!“

Hospodyně vyndá z přítruhlí onen starý, žlutý list s rozpětím Kristovým a dvanácti apoštoly. Rozsvítí svěcenou voskovici („hromici“) a na krbu udělá ohníček z kočiček, svěcených o Květnou neděli. Před krbem poklekne a čte z listu: O nejsvětější pane Ježíši Kriste, všemohoucí a věčný bože, nebe i země králi z Nazaretu! O nejsvětější Pane Ježíši Kriste, synu Davidův, smiluj se nad domem tímto, jenž tě vždy v modlitbách ctí! O ukřižovaný Pane Ježíši Kriste, prosím tebe, ostříhej lid domu tohoto! O svatý kříži, na němž pán Ježíš umřel, ochraňuj dům tento! Požehnání boží požehnej lid v tomto domě a moc Ducha svatého osvět' všecky lidi, kteří v něm jsou. Požehnání Nejvyššího, kteréž vyšlo od Otce, Syna i Ducha svatého, žehnej dům tento, všecko, co v něm jest i ven z něho vychází, všecko, co střecha obsahuje, buď požehnáno, nejsvětější jméno pána našeho Ježíše Krista ukřižovaného opatruj dům tento! Nejsvětější Trojice požehnej a ostříhej všech lidí, jenž z toho domu vycházejí. Čtyři svatí evangelistové nechť upevní a potvrdí dům tento, aby žádné neštěstí do něho nepřišlo, buď nemoc, mor, oheň, povodeň a jiné zlé,

jenž by lidem i dobytku škoditi mohlo. Nejsvětější jméno Ježíše Krista s devíti kůry andělskými, pokoj jich buď v domě tomto. Moc boží konej s lidem v něm přebývajícím. Nejblahoslavenější a nejčistotnější Maria Panno, pros za nás boha, aby chránil dům tento ode všeho zlého. Dvanácte svatých apoštolův ať jsou domu tohoto zástupci, aby v něm všecky věci k dobrému obráceny byly. Kříž svatý ať jest střechem domu tohoto. Koruna Krista pána buď pancíř jeho a v něm všechno požehnáno těmito slovy božími: O Ježíši Nazaretský, smiluj se nad námi! Svatá Panno Maria, svatý Josefe, svatý Jene Křtíteli, všichni svatí a světice boží, proste za nás boha. Nejsvětější Trojice obejmi dům tento, aby do něho žádná neštěstí nepřišlo buď skrze lidskou mstu, neb od pekelných nepřátel a jiných škodných věcí. Zachovej od ohně, od hromobití a velkých přívalů, tak aby jej v ničem žádná neštěstí nepotkalo. K tomu mně dopomahej bůh Otec, Syn a Duch svatý. Amen.

Po této modlitbě tváře všech ozařují se náboženskou útěchou, jež je naplnila. Útěchu mají, nikoli však jistotu, že neuhodí. Hospodyně připomene, kdyby uhodilo, co jest činiti. Nejprve dlužno vynésti chléb, jenž vždy leží na stole vedle slánky. Běda domu, kde chytanou něco jiného, a třikrát běda, vynesou-li zpod hořícího krovu nejprve peřinu! Bůh všecky lidi domu takového, kde především pamatují na to, co sami zrobili k pohodlí svému, zapomínajíce toho, co od boha mají ku své obživě, splete tak, že běhají jako bez hlavy, překážejí si navzájem, ano i to, co již zachránili, ve zmatku nosí nazpět. A kdo má jakou toho zkušenost, že skutečně bývá tak, nebo kdo od jiných slyšel, jme se vypravovati, aby i jiní zvěděli a zapamatovali si pro všechny časy.

Nikdy jsem nebyl přítomen obřadu slavnostnějšímu, tajemnějšímu a dojemnějšímu, než bývalo, když matka má jako

knězka domu našeho čítala za hromu a blesku před krbem domovní požehnání a uproštovala rozhněvané božstvo.

Každý výraz ryzí a hluboké pobožnosti lidu našeho odnáší se k dobám starým. Slyšel jsem, že naši staří zpívali ještě hu-sitskou „Kdož jste boží bojovníci“. Já jí už neslychal. Písní čes-kobratrských - zvláště oblíbená jest „Kdož ochrany Nejvyššího“ - žije dosud v ústech lidu dosti, ale z kostela jsou již vytla-čeny úplně. Nepřísluší mi rozhodnouti, zdaž také posvátná úcta ke chlebu je pozůstatkem z dob české reformace, ale zajisté jest jím úcta ku brachu. Nikdo nenačne chleba, aby ho nepo-znamenal křížem. Nikdo nešlápne na drobeček, ale uctivě ho zdvihne a políbí, neboť chléb se na oltáři mění v tělo boží. Prá-vě tak pobožně zdvíhají zrnko brachu a líbají kalich na něm.

Za mého dětství ještě málo se u nás mluvívало o politických a časových otázkách, jichž se nyní nahromadilo tolik, že zau-jímají všecku mysl každého. Zato kvetly hádky náboženské jako před stalety. Kněží tehdy usilovali získati ženské a učiniti z nich agitátory směru čistě katolického. Muži odporovali a dokazovali, že kněží také jsou lidé chybuující a hříšní a že nauky jejich nesmějí býti přijímány bez rozboru. Ženské přine-sly od páterů něco takového, co již zvěstovalo příští papež-ské neomylnosti, prohlášené asi deset let potom. Tvrdili žen-ským o sobě, když jsou ve svém kněžském úřadě, že se mýliti nemohou a mohou jen spasitelné rady věřícím dávat. Muži na to, že by kněží spíše měli dávat dobrý příklad než dobré rady, bylať jim, jak se nyní domnívám, podezřelá přílišná hor-livost, s kterou ženské hájily neomylnou kněžskou autoritu. Kněží důkladněji ženským vyložili, že při nich dlužno rozezná-vati člověka a kněze; jsouť oni také lidmi obecným chybám lidským podrobenými, ale věřící nemají ohlížeti se na jejich skutky, nýbrž slovy jejich mají se spravovati. Tato zásada, ka-

tolická sice, nikoli však křesťanská, byla po několik let hlavním tématem, o které sváděny u nás náboženské hádky. Tehdy se dostal do Vodňan za kaplana nějaký páter Margold, mladý, vysoký, statný brunet. Byl svěží silou, horlivý a výmluvný řečník. Kázal neděli co neděli a ostatní velebníčkové nic netušíce rádi mu postupovali slovo v den, kdy na nich byla řada kázati Pověst o Margoldovi již za týden rozlétla se po širém okolí. Lidé i z jiných farností hrnuli se na jeho kázání. Kdekoliv se dva lidé sešli, nemluvili o ničem jiném než o Margoldových kázáních. Také církevní i světské úřady byly upozorněny, že prý horlí proti všelike vrchnosti, duchovní i státní, a popuzuje proti nim lid. On také postavil se na stranu těch, kdo žádali od kněží nejen slova, nýbrž i skutky dobré, a tím velice ohrozil dílo, které protireformace namahavě budovala a které jižjiž blížilo se svému dokončení. Kaplan Margold byl z Vodňan náhle přesazen, jakoby vypovězen, někam do šumavských hor mezi Němce, kde by nebyl nebezpečen. Když jej odváželi, lid v zástupech jej doprovázel. I v ženských pohnul se pravý náboženský cit a dávaly mu za pravdu. Avšak hnutí, poslední svého druhu, rázem se utišilo. Spolubratří nebezpečného kněze prostě z kazatelny prohlásili, že v jakémsi chvilkovém zatemnění ducha mluvil věci, které musí každý honem z mysli vypustiti, kdo chce na zemi míti pokoj s úřady a po smrti doufá ve spásu duše své. Najednou neplatila zásada: přidržujte se slov kněží.

Přese všecko namahání své katoličtí kněží nedosahli více, leč že jsou pokládáni za duchovní rádce. Poslouchají jejich slova, ale hledají v nich jádro, jako by je z ořechu vylouškávali, slupku zahazují. Jako k vykonavateli posvátných obřadův a udíliteli svátostí mají úctu i ke knězi, s kterým nesouhlasí. Hloubání náboženské kněží nevyplenili a slepou víru nezaští-

pili. Člověk mudruje o velebníčkově kázání, o čtení v modlitbách, o výkladech v postile - o všem. I bývá, že leccomu zasedne do mozku nějaká pochybnost nebo nesrovnalost mezi rozličnými místy evangelia. To jej třeba celý život znepokojuje. Zarývá se rozumem hloub a hloub a dostává se do bludiště temnějšího a rozvětvenějšího. Dospěje snad ke koncům čistě chybným, ale náboženské půdě se neodcizuje, věren zůstává duchu svých předků. Lidé tací, nejsou-li planými tlachaly, neplatí za bludaře a neznabohy; snášelivost náboženská nebrání jim svobodně mysliti a se vyjadřovati; hloubání náboženské spíše jim zjednává úctu.

Sedlák jeden měl před okny svého statku na návsi dřevěný kříž s nápisem I. N. R. I. Tento nápis postačoval, aby v něm vzbudil hloubání. Přestal kněžím věřit, pokládal je za podplacené svůdce lidu. Do kostela více nevstoupil. Když byl na smrtelné posteli, neustále upřeně hleděl oknem na kříž a na nápis na něm. Radili mu, aby si poslal pro kněze a přijal útěchu umírajících. Nechtěl ani slyšet. Každá zmínka o knězi jej popuzovala a dráždila. Konečně kněz přišel bez zavolání. Jal se nemocnému domlouvati, aby se smířil s bohem a neodcházel na věčnost se břemenem hříchů. Sedlák sebou netrpělivě zmítal, ale z kříže oka nespustil. „Což nevěříte v boha a Krista spasitele?“ - „Věřím,“ odpověděl sedlák, „věřím i v jeho milost, ale nevěřím ve vás podvodníky! Vidíte ten nápis na kříži? Co znamená to I. N. R. I.“ - „Ježíš Nazaretský, král židovský.“ - „I já tak slychal. Tedy vidíte, že mám pravdu! Tam má státi: ‚král křesťanský‘. Židé vás koupili a vy jste prodali Krista i křesťany.“

Náš člověk tak tiše, jako poslouchá nauky knězovy, poslouchá každé mínění vůbec a žádnému zjevně neodporuje, spíše povážlivě přikyvuje, ale vybere si vždy jen to, které

se shoduje s míněním jeho. Taktéž se má věc s radami. Jde na poradu k dvanácti osobám, pořád mlčí a přikyvuje a nakonec udělá po svém. Velebníčka namnoze pokládají za ostrý kartáč a je jim příjemno, jestli jim z kazatelny hodně vymluví.

V jedné vesnici dostali nového faráře. Hned prvý den, jak se přistěhoval, přišel k němu soused v praštěnkách, postavil zvolna u dveří sukovici a tázal se: „Tak vy jste jako náš nový panoušek?“ - „Copak jste mi přinesl?“ - „I nic, jen tak se jdu podívat, abych vás viděl a prozkoumal. Nu, tento, takhle se mi líbíte, co je pravda, to je pravda, neměl bych proti vám nic, ale zdáte se mi nějak mladý, nějak mladý. Co škodí! Jen musíte na nás zostra, to my máme rádi!“

Spravují se zásadou, že žádné slovo, je-li opravdově a vážně proneseno, nemůže býti docela nemoudré a žádná rada, byť i od dítěte pocházela, docela bláhová. Rozuměti tomu dlužno tak, že moudrému i nemoudrý může dáti podnět k moudré myšlence. Podobný názor mají na slovo tištěné. Rádi čítají každou knihu, nepřesahuje-li jejich obzor. Je-li všude v národě českém taková láska ku čtení jako u nás, dobře mu bude. Ovšem nestarají se o literaturne módy, ale zato kniha, které mohou rozuměti, nezůstane nepřečtena, dostane-li se jim do rukou. V letě není na čtení kdy, ale v zimě selské sednice proměňují se v pravé čítárny. Ženské předou, děti derou peří, odrostlejší školák předčítá. Kde mají nejlepšího předčitatele, tam „hrátky“ nejčastěji bývají navštěvovány Zamilovanou knihu čítají každý rok znova. Obsah její znají z paměti, a když se blíží pohnutlivé místo, ženské již nabírají; a když přišlo, dají se do hlasitého štkaní. Za mého dětství „Hirlanda, královna bretoňská“ bývala v naší živnosti nejoblíbenějším čtením. Celé stavení ozývalo se rykem ženských, když nešťastnou, krás-

nou a nevinnou královnu vedli na hranici, i mužové otírali oči, stavíce se tváří do kouta. Ale jaká blaženost rozlinula se rázem po duši, když v krajním okamžiku nevina královnina dokázána, ona zachráněna, muži a dítkám zachována, a bídný úkladník, vina všeho neštěstí, po zásluze potrestán! Blahoslavený spisovatel, který si našel tak vnímavé a citelné obecenstvo!

Jako ochotně dávají bohu, což jest božího, dávají i císaři, což je císařovo. Daně, pokud mohou, platí vzorně, ano někteří v tom vybledávají chloubu nemalou, aby byli „s císařem vždy v pořádku“. Ale k úřadům zeměpanským nemají lásky ani důvěry. „Pánů“ nemilují a v zeměpanských úřadech spatřují nyní jedině „pány“, jedinou vrchnost. Na zeměpána mají jiný názor než na „pána“. Jej považují jaksi za spolutrpitele národa; osudem obou, zeměpána i národa, je strádati od pánů.

Můj strýc Harmach, bratr otcův, často vypravoval následující legendu o císaři Josefu.

Sedláci se dověděli o císaři Josefu, že jim dobře chce, ale čekali, že se to také nějak ukáže, ale neukazovalo se. I vypravilo se jich několik do císařského purku, aby se tam samého císaře Josefa zeptali, cože je to, jakže je to, že selský lid pořád slyší o lásce císařově a nějakých dobrodiních ve prospěch selského lidu, a sedláku přesto se neulevuje. Jak přišli do císařského purku, hned byli k císaři Josefu dovedeni, neboť on poručil svým dvořanům přísně, kdyby nějaký sedlák po něm se ptal, aby ho neodbyli. Tedy sedláci předstoupili před samého císaře Josefa a ptali se ho, cože je to, jakže je to, že pořád slychají o úlevách, které jako pro selský lid nařídil, ale žádné úlevy nepocitují. Císař Josef ihned poslal pro všechny ministry a úředníky, jež měl u sebe v purku, a postavil je všechny do jedné řady. Řada začínala nejvyšším ministrem a končila posledním písařem. Za písaře císař po-

stavil ze sedláků rychtáře a za rychtáře teprve ostatní podle toho, kolik kdo měl korců polí. Potom císař zavolal císařovnu a poručil jí, aby mu přinesla ošatku mouky, a on z ní nabral „prahoušel“ (přehrstlí). I šel k nejvyššímu ministru, poručil mu, aby nastavil obě ruce, a do obou rukou nastavených vložil mu mouku z rukou svých. Potom poručil nejvyššímu ministru, aby též tak učinil svému sousedu, a tak pořád, až došlo na posledního písaře. Jak šla mouka z ruky do ruky, pokaždé se trošinka usypala a trošinka zůstala na rukou. Když došlo na písaře, již bylo mouky jen štipecek, a když se něco ztratilo ještě u rychtáře, sedlákům zbyl jen pouhý prášek a na posledního z nich ani prášku se nedostalo. „Vidíte, milí sedláci,“ řekl císař Josef, „čím to, že z mých dobrodiní dostává se vám tak málo nebo nic. Nebude dobře, sedláci, dokud my dva se nespojíme!“ Proč ale toto spojení už za císaře Josefa nestalo se skutkem, o tom legenda strýcova se nezmiňovala.

Občanské spory naši nejraději vyrovnávají sami mezi sebou, ačkoli jsou mezi nimi také náruživí sudiči. Ale to jsou sudiči z přirození podobně, jako jsou hráči a opilci, s nimiž tvoří abnormální odchytky od povšechného stavu obecné morálnosti. Teprve v nejnovějším čase putují po kraji náhončí advokátů, kteří slídí po sporných otázkách sedláků, jednoho na druhého nasazují a přinášejí jakožto kořist svému pánu podepsané plné moci, aby podpálené rozepře za ně provedl a „nepovolil, kdyby chalupa měla prasknout“. Přesto i nyní starosta obecní je zároveň smírčím soudcem. Nemůže-li sám věci hnouti, zavolá si na pomoc starší obce. Tito nejednou nečekají, až sami budou o rozsouzení požádáni, a sami strany před své fórum pohánějí.

Přestože naše obce, jak podotčeno, nejsou prosty jednotlivců, kteří způsobem života a svými nezřízenými náruživost-

mi jsou na úkor obecné mravnosti, lze stav její nazvat dobrým. Nepamatuji, že by u nás byl spáchán býval nějaký děsný a rafinovaný zločin. Když jsem byl malý, přihodila se v Kloubě loupežná vražda. Zámožný sedlák Mašek byl velikým milovníkem konského dobytka a koně jeho slyňuli po celém kraji. Přijeli k němu takhle odpoledne dva černí páni. Přijeli z písku v kočáře píseckého hostince. Vypravovali, že jsou až zeza Prahy, za nějakou záležitostí přijeli do písku a tam slyšeli o kloubském Maškovi, jak výborné koně chová. Schvalně jedou se na ně podívat a koupit, budou-li na prodej. „Proč by nebyli?“ řekl Mašek a vedl černé pány do stáje. Černí páni až strnuli nad krásou páru Maškových vraníků, jež choval k prodeji. Obdivem koní Maškovi zalichotili. Poslal písecký povoz nazpět, pozval černé pány, aby u něho povečeřeli a přenocovali, že je třeba takový obchod dobře si rozmyslit. Černí páni byli do vraníků zamilováni, že ani hrubě nesmlouvali. Povečeřeli, popili si, Mašková ustlala černým pánům do prachových peřin. Časně ráno Mašek zapřahl vraníky do svého vozíku, aby černé pány dovezl nazpět do písku a tam za ně obdržel smluvené peníze. Co chtěl Mašek v písku dělati s vozíkem bez potahu, nevím. Ale na ty rozpaky nedošlo, neboť černí páni Maška cestou zavraždili, shodili do škarpy a tryskem ujížděli s koni i vozíkem. Byli dopadeni druhého dne až u Orlíka.

Někdy hajný podlehne v zápase s pytláky, někdy pytlák v zápase s hajným. Jeden synek dopustil se za mé paměti zločinu zabití ve rvačce u posvícení. Posvícenské rvačky pokládám za kus bavorské kultury, jež kvete v celé německé Šumavě. Byla doba, bohudík nedlouhá, kdy bojovné nadšení zachvacovalo naše chasníky, jakmile se přiblížil den posvícení. Včera ještě mírní jak ovce, dnes vstávali z lože ur-

putní a vzteklí. Do tančírny chodili s pevným úmyslem, že někomu nabijou, nenabije-li on jim. Nejednou chasníci z jedné vesnice společně se vypravili na posvícení do vsi sousední, aby tančírnu mocí opanovali. Bavorská kultura, měvší původ v posílání chlapců „na handl“ k Němcům, zmizela, jak přišla.

Ženské se častěji urážejí na cti než mužové. V záležitostech takových ale neobracejí se na úřad, nýbrž na obecního tajemníka v blízkém městě, jenž u nich takové autority si získal, že smí před soudnou stolicí svou pohnati obžalovanou ženskou stranu a ona se dostaví. Dvě sousedky se před ním navzájem žalovaly, že jedna druhé vynadala „synfonií“ a ta zas jí odplatila nadávkou „fysiko“. Řízení je zde pouze ústné, honorár platí se v naturáliích, a to tak, že jej přinášejí obě strany, žalující i žalovaná. Kuchyň zvoleného soudce je vždycky zásobena vším, čím selky vládnou: vejci, máslem, smetanou, kuřaty atd.

Na krádež polní a na zahradách, na lesní pych a na pytláctví jinak pohlížejí než paragrafy. Je v nich zůstatek prastarého názoru, že půda patří všem a taktéž to, co na ní vyrostlo. Dle toho názoru úroda není tak zásluhou pilného a pracovitého člověka jako štědrým darem božím. Zejmena co se lesů týče, žije v lidu ještě silný cit, že bývaly společným majetkem. Máje, jež chlapci o letnicích na návsi stavějí - nejvyšší společně pro celou obec a menší každý zvlášť pod okno své nejmilejší -, pocházejí vždycky z lesního pychu a lesním úřadům nezbyvá než s tímto obyčejem se smířiti. Máj by nebyl májem, kdyby nebyl za noci ukořistěn z cizího lesa, do vsi dovezen, okleštěn, oloupán a vztyčen. Kdyby si mladík vybral ve vlastním lese nejkrásnější jedli, za dne ji porazů a k postavení připravil, učil by se tak směšným, že by se stal příslovím v celé krajině.

S tím souvisí názor na krádež. Říkají, že by nikdo nekradl, kdyby nemusel. Vezme-li si někdo něčeho, co bůh nadělil, pro občerstvení nebo najedení, hospodář div mu ještě nepřejde dobrého chutnání, jen nesmí při tom škody udělati. Znajíce shovívavost našich sedláků v této příčině, „paní z Vodňan“ a „páni ze Strunkovic“, jak u nás ironicky říkají, pokládají jaksi za své právo chodit na selská pole na brambory a na zelí. Dokud z toho nevzchází větší škoda, sedlák mlčí, ano je mu, šelmě, spíše zadostičiněním, že „paní z Vodňan“ a „páni ze Strunkovic“ chodí k němu nedovoleným způsobem se přiživovat. Však až bude chtít, aby dělení byl konec, postačí, aby se objevil, a na „paní z Vodňan“ jako na „pána ze Strunkovic“ padne taková hrůza, že delší dobu budou chodit na zelí a brambory na pole jiného souseda.

Sednice sedláckova stále jest otevřena každému, kdo přijde. Chléb a sůl vždy leží na stole. Žádného žebráka a chudáka nepustí s prázdnou. Taktéž večer každému poutníku a cestovníku poskytne přístřeší. Zvláště vítání jsou dráteníci, umějící pěkně zpívat a pěkné pohádky vypravovat. „Ale musíte povídačky povídat,“ stanoví mu hospodář nebo hospodyně podmínku, když požádal o nocleh. „Ej veru budem, pantatínku,“ a již jest ujednáno.

Dobří vypravovatelé a zpěváci jsou velmi váženi. Kdo nic neumí a je němý „jako to boží dřevo“, tomu hospodyně večeri oddělí a pošle na kutě na půdu, do stodoly nebo do stáje. Ale zpěvák a vypravovatel, jaký to milý, vítaný host, zvláště zimního času! Když přišel, posadili jej na zvláštní místo v koutě, kde sedávají nocležníci. Když něco kloudného zavyspřavoval, cena jeho vzrostla a roste pořád, má-li větší repertoár. Jako kdyby přišel vlastní strejček nebo kmoťr, i ke stolu ho pozvou, ustelou mu v sednici, snesou i peřiny.

Z názoru na majetek vyplývá názor společenský, jenž se mi u našich lidí zdá býti překrásným. Majetek je boží, i člověk je boží, všecko je boží. Komu dal bůh majetek, má mu býti vděčen a spokojen údělem sobě vyměřeným, pečovati, aby od něho odňat nebyl. Má svou roli vzdělávati chvále boha. Sedlák je sloupem státu a společnosti. Bůh naň vložil úkol těžký, ale vznešený. Od sedláka každý je živ: i žebrák, i „pán“, i kněz, i král. Ti, kdož mají moc a stojí nad ním, ustanovili si, jaký podíl z úrody má jim odváděti. Oni se o sebe postarali, ale kdo se o sebe postarati nemůže, je chudina. O ni sedlák starati se musí z dobré vůle. Platí-li „pánům“ daně, koná svou vezdejší povinnost, ale nikoli dobrý skutek, a jen dobrými skutky možno získati si přízeň boží. Jen dobré skutky jsou statky, kterých rez nežere a mol nekazí.

Před několika lety dělali na českém sněmu zákon o zaopatřování chudých. Při té příležitosti bylo konstatováno, že vodňanský okres má nejvíce žebráků z celých Čech. Co právě pověděno, je vysvětlením tohoto faktu.

V našich všech usedlých bezzemků téměř není.

Sedláci jsou celolánici a pololánici. Chalupníci mají pozemků od 10 korců k 50, ale této míry nedosahují. Pod chalupníky co do majetku jsou „domkáři“. Mezi chalupníky a sedláky je jakási věčná kyselost. Zato domkáři jsou věrnými spojenci sedláků. Zamlouvají se k nim na „podělky“ s celými rodinami a jsou skutečně všichni po celý rok od sedláka živi. Sedlák jim zorá pole a svezze obilí. Mimo denní mzdu dostávají „ouhrabek“, tj. část sena, která po naložení s fůry se ohrabe, aby neroztrousila. Mimo to mají k užívání kus pole na brambory a palouk. Dokud u sedláka pracují, jsou jako členy jeho rodiny.

Jako není u nás bezzemků, není ani selských latifundií jako v severních Čechách. Usadí-li se přesporní v našich všech

a vystaví si domek, snaží se kupovati k němu pole. Rolníci řemeslníci, jako kováři, koláři, zedníci, tesaři, vzdávají se týmž poměrem, jako jim přibývá půdy, provozování řemesel a věnují se více rolnictví. Příležitost ke skupování půdy naskytuje se jim rozpadáváním se menších selských usedlostí. Zkušenost učí, že sedlák u nás potřebuje nad polovici lánu půdy, aby mohl živ býti, povinností svým dostávati a přiměřeně zaopatřovati svých šest, sedm dětí.

Není to úkol snadný. Aby jej naplnil, musí nejen na práci svědomitě dohlížeti, nýbrž sám všude prvý v práci býti a pracovníky dobrým příkladem předcházeti. Každý desetník musí třikrát na dlani obrátiti, nežli jej z ruky pustí. Život mu neposkytuje jiné rozkoše kromě té, kterou pociťuje po vykonané práci a z pohledu na život, který jeho přičiněním kypí i v sednici, i v chlévě, na poli, na louce, na sadě, i ve včelíně. Jediný chybný krok v tomto perném životě a zahrabe se na dlouhá leta. Jsou-li silnější jeho náruživosti než jeho vůle, zahrabe sebe i rodinu na věčné časy. Aby se udržel v míře, je zapotřebí, aby byl nezvratně věren způsobu života a pravidlům životné moudrosti svých předků. I v hospodaření musí býti takovým.

Všichni novotáři mezi našimi sedláky přivedli se na mizinu a nabyli mezi nimi lidé nejhoupější.

Že vybočili z kolejí, které jim předepsal starý zákon života, zničili sebe i své rodiny.

Po takových zkušenostech náš sedlák je ke všem novotám nedůvěřiv, ale není jim nepřístupen, když se osvědčily. K hospodářským pokusům jsou dle jeho mínění velkostatky. Když pokus na velkostatku se zdařil, sedlák ještě dlouho o něm rozvažuje a nezavede novotu u sebe dřív, dokud ji také sousedé neschválili.

V domácnostech našich dosud vane duch patriarchální. Nejstarší syn je naznačen, aby byl nástupcem svého otce. Za starších časů čekával na živnost, až otec odebere se na výměnek. Stávalo se, když otec později se oženil, že nejstarší syn dlouho musel býti „čekancem“, nežli se mohl v držení živnosti uvázati. To mělo za následek rozličné vady, zvláště tu, že nejstaršímu postupem let ceny ubývalo a že mu bylo nesnadno přiměřeně se oženiti. Proto ustálil se obyčej prvorozené syny jinak vybývati, hlavně tím, že je dávají na studie. Avšak i takový syn mívá po smrti otcově autoritu hlavy rodiny, aspoň formálně, a důležité otázky rodové bývají mu pokládány jakoby k rozhodnutí. On je si vědom, že hlavnství jeho je čestné a že by odpor jeho neměl moci zrušovací, kdyby usnesení rodové bylo se již stalo. Proto hodnosti patriarchy užívá jen tak, že schvaluje, na čem se rod ustanovil.

Když jsem byl drobným školákem, chodívali k nám dvakrát do roka asi po tři leta za sebou dva dráteníci, otec a syn, o něco málo starší mne. Naši měli starého dráteníka velmi rádi. Všichni se naň těšili, když nadcházela doba jeho příchodu. U mého otce ukládal si nastřádané peníze. Když přišel na jaře, uložil si, když přišel na podzim, vybral si a chvátal do své podtatranské domoviny. Já jednou dostal se s jeho synem z nejkrásnější hry do křížku a cítil jsem se krutě uraženým když jsem prohrával. Zdálo se mi, když on je dráteníkovým, že se musí dát ode mne povalit. Začal jsem mu vytýkati chudobu. Hošík se zarazil, zasmutnil, a již se nesnažil, aby dokonal své vítězství nade mnou. Otec můj to pozoroval, i přišel a poručil mi ; „Klekní před ním a odpros ho!“ Když se mi nechtělo, otec ještě přísněji rozkaz opakoval. Nikdy předtím ani potom neslyšel jsem, aby měkký hlas otcův zněl tak neú-

prosně přísně. Nezlobil se, nerozkřikl se, a hlas jeho jako by byl obestřen černým flórem.

Cítil jsem, že jsem dvěma osobám, které jsem měl rád, způsobil zármutek, ale nepochopoval jsem dobře, proč a čím. Otec nevysvětloval a jen prstem ukazoval k zemi. Nezbyvalo než poslechnouti. „Co kdo máme, jen od boha máme,“ znělo naučení otcovo. Tu jako by se mi bylo rozbřeslo. Vyskočil jsem, dráteníka do náručí chopil, líbaje jej křečovitě, a plačky mu sliboval, že mu podruhé nic takového neřeknu, jen aby mi odpustil. Ale dráteníček se již nerozveselil. Šel k svému otci do statku a můj otec, vida upřímnou lítost moji, laskavě zase jako jindy se otázel: „Hráli jste si hezky?“ - „Hezky, tatínku.“ „Když je hra nejkrásnější, vždycky přestaň a nikdy nebudeš litovat.“

Ti dva dráteníci nikdy více k nám se nevrátili, jako se lastovky nevracejí do domu, kde jim hnízdo zbourali.

Bývali u nás ještě jiní výroční hosté. Žebravý mnich jenž dostával převařené máslo a dával obrázky. Slovinec („Krán“), jenž prodával nože, kudly a . břitvy. Dva moravští Slováci, jeden olejkář, druhý semenář. Nejsou-liž to světlé památky nejstarších styků národů? Chodili krajem také potulní kazatelé. Byli mezi nimi náboženští šilenci, ale i horlivci a mravokárci, bývalí studenti a zběhlí bohoslovci, pocitivší v sobě určení odbočiti od pravidelné cesty, opovrhnuvší tím, co jim svět podával, a zasvětivší své síly službě bohu a lidu tím způsobem, který jim se viděl. Pamatuji se na jednoho takového, jak se postavil na návsi u kapličky a začal do větru kázat. Lidé znenáhla kolem něho se sbíhali a poslouchali. Ale představený už věděl, že v konstitučním státě každá podobná schůze musí býti úředně povolena, i šel a žádal kazatele, aby se vykázal úředním povolením. Kazatel byl na to připraven a prohlásil, že úředního povolení nemá, a když nemůže veřej-

ně, bude kázati od domu k domu, v rodinách. Kázal neúnavně den, ale již druhého dne přišel četník a odvedl jej. Mnohem později věnoval se potulnému kazatelství jeden z mých spolužáků z píseckého gymnasia. Byl jediným synem zámožného sedláka. Asi po dvou letech studia na pražské univerzitě pronikla jej myšlenka, že člověk nemá se vzdělávati za tím účelem, aby nabyl vlády nad svými bližními, nýbrž nad sebou. Nechal studii a šel domů, mezi lid. Oddal se úplně apoštolování. Zde mi jeho stopa mizí.

Sedlák je své čeledi, celé obci, celému kraji „strejčkem“, selka „tetou“. Před lety přišel k nám do služby chasník, služivší dotud v Němcích. Hoch pěkný jako panna, s bílými zuby a michlovskou čepicí na hlavě; měl krásný hlas a kromě toho uměl tak uměle hvízdát jako slavík. Všichni jsme jím byli okouzleni, sotva se u nás objevil. Umění svého nešetřil, hned ho byl plný statek. Ale otec se mračil, a mračil se víc a víc, až konečně před západem slunce prvního dne mladíkovy služby nemohl se zdržeti, aby spravedlivému hněvu svému neulevil. Mladík právě stál na žebříku pudy, a chtěje otci mému něco ukázat, volal na něj: „Sedláče!“ Otec přistoupil k žebříku a přísně poručil: „Hned polez dolů!“ Bezděčný viník slezl a otec přestupníkovi po uchu: „Já tobě dám! Tak ty tak! Tak takovou ty máš ke mně úctu, nezvedence? Nu, já tebe naučím!“ - „Copak jsem udělal, sedláče?“ Otec po druhém uchu: „Já ti dám sedláka! Pro tebe jsem ‚strejček!‘ a nechceš-li, ještě dnes se mi klid’ ze stavení!“ - „Prosím vás, strejčku, odpusťte mi; v Němcích, kde jsem sloužil, čeledín sedlákovi jináč neříká než ‚sedláče‘.“ - „Tak ti odpouštím, ale podruhé do Němec nechod! Tam žádného mravu neznají.“

A naši sedláci vědí, oč stojí, když si nechtějí dát vyrvat název „strejček“. Jinde v Čechách čeled’ říká již sedlákovi „mi-

lostpane“, ale selští milostpáni si stěžují, že čeled' k nim nelze, že je jim cizí, ano nepřátelská, že nechová k nim lásky ani věrnosti a je stále na skoku od nich. Pravda, již ani u nás poměr čeledi k strejčkovi není tak čistý a upřímný, jako býval, ale že je přece lepší než jinde, toho zásluhu mají sami sedláci, nedávající najevo přání po změně. Rázem bylo by jako jinde, kdyby sedlák přestal čeledi býti strejčkem a stal se jí pánem.

Mně jest, jako by v tom faktu, že zamilované a lichotné názvy „pacholek“ a „děvečka“ nabyly významu hrubého, hanlivého a postydného, obrážely se všechny minulé osudy českého národa a převraty od lepšího k horšímu v příčinách mravnosti, kultury, humanity a sociálního pořádku.

Slyšíte-li říci „strejček“, jako byste slyšeli „monarcha“. Před lety jeden soused z naší vsi odjel do Ameriky a živnost jeho přišla do prodeje. Koupil ji jistý člověk z Vodňan, jenž býval „pekmajstrem“ na vojně, kde si zahospodařil jměníčko, které vložil do osiřelé usedlosti. Dostal se k nám typ polního lichváře, jehož naše ves dotud nevidala. Až do něho byly naše meze široké. Mohl jsi po nich pohodlně chodit a v letě, když lehající obilí přes ně jako střecha se sklánělo, mohl jsi si na nich nejkrásněji pohovět. Pod tebou byla poduška měkkého pažitů, klasná střecha tě stínila i chladem ovívala, tráva voněla, cvrček hudl, ptáci šveholili. Pekmajstr začal meze odorávat. Když on odorál z jedné strany, soused odorál z druhé a za několik let mohl po mezích při polích pekmajstrových chodit jen provazochodec a neklopýtnot. Polního lichváře hrozně rozčilovalo, když soused z druhé strany meze učinil totéž, co on. Chtěl mu to zapovídat, žaloval u obce i soudu, volal na to komise s mapami, komise měřily a měřily, a podivná věc, vždycky daly za právo pekmajstrovi. Souse-

dé s roztoužením vzpomínali starých časů, kdy toho, kdo zapomněl, kudy se mez tahne, obec na tu mez položila a dala mu na pamětnou tolik, že byl nadosmrti chráněn od každého podvrtnutí paměti, pokud se týkalo mezí jeho polností. Pekmajstr jinak nechodil než s otevřenou mapou v ruce. Pořád spekuloval, kde by si mohl přisvojiti ne-li píď, tož aspoň palec půdy. Sedláci, když přivolávání soudních a zeměměřických komisí jim nepomahalo, přestali na pekmajstra žalovati, ale neměli, čím by jeho tropení zabránili. Od té doby, co on se stal sousedem v naší obci, jako by se drak byl na ni přihrnul. Sousedé se mu zdaleka vyhýbali, a on, hluchý jako poleno, chtěli dobře slyšeti, co ten onen souseď o té oné mezi myslí, musel za ním a honil jej, až dohonil. V naší obci důvěra k pánům, úřadům, komisím a psaným zákonům nikdy nebyla veliká, ale zkušenost s pekmajstrem nadobro ji podryla. Bývali voláni nejstarší pamětníci, aby dosvědčili, jak má jíti mez. Pamětníci dosvědčili, že souseď jsou v právu, ale páni přesto vždycky přiznali právo pekmajstrovi. Spory tyto padají do mých dospělejších let.

Býval jsem také brán na radu, co naproti hrabivci dělat. Já byl pro to, aby souseď vyčerpali všechny právní prostředky, že přece se práva dovolají. Souseď neučinili po mé radě, nýbrž po zásadě „neodporuj zlému“. Začali dívati se na pekmajstra jako na trest boží a byli klidnými, když jim pekmajstr pole odorával a potom mezníky přestavoval. Myslili si: pole mi přece nevezme, a kdybych se soudil, prosoudil bych více, než zač stojí ten stroužek země. Já jim dokazovával, že sedlák pro každý stroužek země musí se dáti třeba zabít, ale nesmí býti lhostejným, když mu ji někdo krade. Všechno marno. Když se nepotkával s odporem, pekmajstr se osmělil ještě víc.

Začal zachvacovati kusy polí, tak zvané „klínky“, a nepozorovaně přestavoval mezníky. Jednou v letě v pravé poledne přijde čeledín sousedův a povídá mému otci: „Strejčku, zrovna jsem viděl pekmajstra, jak vám pod Čížovou představuje mezník. Celý klínek zabral.“ Otec poslal na zloděje někoho z čeledi, ale posel se vrátil s nepořízenou, že pekmajstr pořád provádí svou. „Jdi tam zas,“ pravil otec, „a řekni mu: ‚Nepostavíte-li mezník hned, kde byl, přijdou na vás sám náš strejček a spraví se s vámi.‘ Nezapomeň říci: přijdou sám náš strejček!“

Otec už byl stár a nebylo možno, aby se zloděj zalekl síly jeho. Přesto jak mu posel vyřídil: „Máte mezník postaviti na staré místo a potom se odklidit; a nepostavíte-li mezník na staré místo a neodklidíte-li se hned, přijdou na vás sám náš strejček!“ - dal mezník, odkud jej vzal, a bruče se vzdálil. Co naň účinkovalo? Ve vzkazu otcově nebylo hrozby. Soudních sporů zloděj se nelekal. Nic naň nepůsobilo než autorita, která se tají ve slově „strejček“. Pekmajstr byl sice majitelem usedlosti ve vsi, byl sousedem, ale nebyl „strejčkem“, toho uznání se mu nedostalo. I musel nějak ten člověk v tom okamžiku pocítiti všechnu svou nicotnost naproti takovému starousedlému stožickému strejčkovi a poprvé ustoupil, krádež půdy nedokonav.

Selská čeleď u nás skládá se z pacholka, pohůnka, velké a malé děvečky a „třet'áčky“, tj. třetí děvečky, již také říkají „hůdě“. Čeleď jedná se do služby na celý rok. Kromě mzdy vymínjuje si rozličné přídatky, jež musejí mu býti dány v dobu přesně ustanovenou. Takovými beneficemi je kožich, když se blíží zima, hnětynka o posvícení, plátno na košile, šátky atd.

Rodina hospodářova jí s čeledí z jedné mísy, nic si neodděluje a jen v neděli jí matka trochu „podstrojuje“. Zejména

hospodář dbá, aby u společné mísy nikdo nescházel. Modlitbu před jídlem předříkati jest jeho věcí. Je toho pilen, aby se čeled' pod jeho střechou cítila jako doma. Čeledín zase dbá, aby se udržel ve službě déle roku. Obě strany pokládají pro sebe za čestné, aby si navzájem déle vyhovovaly než po sjednanou dobu. Pacholek je v stavení jako náměstkem hospodářovým. Nikdo z čeledi nepocituje svého služebného poměru. Synek hospodářův smí se pochvastati před synem jiného gruntovníka, že o tolik a tolik korců víc, ale pykal by, kdyby to učinil před dítětem podruhovým a nádeníkovým, anebo kdyby žebráka urazil pro jeho mošnu.

V praktickém provádění evangelických zásad naši lidé nezacházejí tak daleko, aby potřebnému dali košili s těla, ale z přebytku poskytují rádi. Zkušenost je učí, že majetek lidí nejtvrdších jest nejvíc ohrožen a naopak lidí štědrých a lidomilných chráněn.

Povím, jak můj otec jednou vyzrál na zloděje. Po pšeničné sklizni dal vymlátit něco pšenice, zrno provál a čisté shrnul na hromadu, aby zítra bylo nasypáno do pytlův a dovezeno na trh.

Potom vybral včelám med, a že se již nachýlilo k večeru, schoval i med na mlat k pšenici. Když ráno šli nasýpat, pšenice i med byly tytam.

„Kdyby aspoň byl, šelma,“ durdila se matka, „přišel o žních a propotil se na poli!“

„On taky rád z bílé mouky,“ podotkla děvečka Terezka.

„Pán bůh dal, pán bůh vzal, budiž jeho jméno pochváleno,“ doložil otec po trpělivém Jobu.

„Ať tě Pán bůh nepotrestá,“ kárala matka, „cožpak on bere pšenici s mlatu?“

„Nu, nasadíme znova, co dělat?“

Krádeže najednou páchány po celém okolí. Každý den bylo slyšet o jiné. Četnictvo pátralo po pachatelích a zanedlouho polapilo truhláře z Vodňan, jmenem Šefránka. Otec o své škodě zprávu nepodal, ale pověst sama ji donesla k uším soudu. K přelíčení i otec byl povolán za svědka. Corpora delicti, vesměs objemné naturálie, byla uložena u soudu. Soudce tázal se otce: „Je to vaše pšenice?“ - „Je.“ - „Jak ji poznáváte?“ - „Hospodář pozná své obilí jako své dítě.“

Jako by nezapřel své dítě, nebyl s to zapřít ani své obilí, ale nenadál se, že tím Šefránkovi přitíží. Zloděj byl poslán před krajský soud a tam dostal dvě nebo tři leta žaláře. Okradené soud vybídl, aby si odcizené svoje věci odvezli. „Já to domů nepovezu,“ prohlásil otec. „Šefránka odvezli a zůstala zde po něm žena s několika malými dětmi; jen ať ona si pšenici nechá a dá si ji semlít.“

Zanedlouho Šefránková slehla. V městě se jí štítily a nikdo nechtěl jejímu robátku „státi v kmotrovství“. Vzkázala našim. Bylo to na pováženou, neboť u nás křestné kmotrovství více platí než blízké pokrevství. Otec nikdy neučinil rozhodnutí bez potazu s matkou. „Co myslíš, maminko, máme to udělat?“ - „Arci, totě naše křest'anská povinnost.“ - „I já tak suduju.“

Podrželi dítě na rukou a matka poslala šestinedělce nevyhnutelnou slepici s nudlemi. Ale Šefránková, i když povstala z lože, byla bez pomoci a obživy. Posílala k nám každého dne své děti: „Kmotříčku s kmotříčkou, že vás maminka prosí, abyste nám poslali krapet mlíka.“ A tak podle potřeby mouky, hrachu, a rozumí se, že neopomenula obžinek a posvícení. Malí poslíčkové kromě toho pokaždé dostali ještě něco pro sebe. My, naše děti, měli jsme přísně zapovězeno zmiňovati se jim o otci. Ten otci nezazlíval, že svou pravdomluvností při-

vedl jej do většího trestu, a projevoval mu z kriminálu vděčnost, jak mohl.

Posílal nám darem škatulky a tácky, které v trestu hotovil z barevné slámy. A od té doby se nám ve stavení neztratil ani hřebíček, ani píрко.

S Šefránkem celý zlodějský cech v okolí byl pohnut ku vděčnosti.

K typickým dodavatelům našich domácností patří také kalounkáři od Klatov a kolomazníci od Domažlic.

Koncem 19. století jsou v Čechách kraje, kde selky už ani chleba nepekou, odebírajíce jej z města. Selský stav u nás tak neklesl, avšak už ani tam není všecko, jak bývalo. Za mého dětství hleděli v každé naší selské domácnosti k tomu, aby si všecko potřebné udělali sami a udělali dali pokud možno doma. Selky již netkaly, ale připravovaly pro tkalce přízi až do toho zbarvení. Přadena barvily na červeno a na modro velmi trvale. Ženské šaty šila švadlena, jež v žádné vsi nescházela. Byla to poslední perioda kroje národního. Selky nosily na hlavách sněhobílé pleny, v cípu na záda padajícím uměle vyšívané. Vyšívání bylo květové. Často bývalo přiozdobováno miniaturnými penízky nebo šmelcem. Sukně nosily krátké, šerkové, barvy zelené, modré nebo červené, se širokánskými pantlemi nad odolkem. Punčochy červené, s modrými, bílými nebo zelenými cviklíky. Punčochám hned za nova dávaly „příkopytí“, tj. podešev a patu z jelení kůže. Ku zvláštním příležitostem měly v zásobě punčochy bílé. Střevíčky lakované, často pod nártem mašličkou a bílými knoflíčky ozdobené. Přes čelo si kolem hlavy ovazovaly uzounké sametové stužky, „trýbky“, jež okrouhlým a osmahlým tvářím pěkně slušivaly. Byly to dívčiny milé jako holubičky, švitorné jako lastovičky, mrštné jako veveříčky, čujné a plaché jako la-

sičky. Není už těch holčin na Vodňansku. Novější ženské pokolení oblibuje si jako všude jinde poloměstský kroj. V něm neumějí přirozeně se pohybovat, následkem čehož stávají se neohrabanými, rozpačitými a mdlými.

Kromě z vyšívání plen švadleny měly nejvíce výtělu ze šití „tenčic“, kmentových mužských košil se širokánskými rukávy. Vyšívány byly na hrudi, na obojku a límečkách, těsně přiléhajících k ruce. Tenčice pod krkem a na ruku zavazovaly se na tkaničky. Všední plátěné košile měly knoflíčky olověné.

Řemeslné práce, které sami po domácku zastati nemohli a kterých často v domácnosti bylo zapotřebí, dávali si zhotovovat od řemeslníků, jež objednávali s celými dílnami a celým personálem k sobě do domu. Dosud jsou tu sedláři a krejčí. Krejčí jsou sběrateli a šířiteli všech klepův. Za starších časův i ševci pracovali u sedláků.

Sedlák a selka museli uměti podati „prvou pomoc“, ať se náradí porouchalo, nebo dobytče onemocnělo, anebo někdo z domácích se roznemohl. Sedlák a jeho náměstek, pacholek, museli umět spravit vůz, pluh, brány. Když obecní kovář zhotovoval nebo spravoval pro jejich hospodářství nějakou potřebu, při níž bylo zapotřebí vydatného bušiče, sedlák a pacholek chopili se perlíku a oháněli se jím jako vyučení kováři. V zimě přinesli berana do sednice a vystruhovali na něm bijáky a držáky k cepům, klanice, líšně, topůrka. Ošívání cepů bylo prací hospodářovou. Také menším pracím sedlářským hospodář musel rozumět. Kůži k domácí potřebě sedlářské barvila hospodyně, jež vařivala také černidlo na boty, ano i duběnkový inkoust.

Dobrá hospodyně musela znáti léčivé byliny, které se svařují k užívání nebo zevně přikládají. Měla vždycky v zásobě heřmáněk, lipový květ, mateřídoušku, jalovčinky, bezový květ, ar-

niku. Dobrý hospodář zas měl v krabici dobře uzavřené hojnou sbírku nejrozmanitějších sádel a lojů: zaječí sádlo, jelení lůj, slepičí sádlo, jezevčí sádlo a divné předitivé. Každý lůj a každé sádlo bylo k mazání proti některému píchání. Hospodyně pomahala lidem, hospodář dobytku. Když vědění hospodyně nedostačovalo, poslala pro bábu. Pro lékaře posílali teprve, když už se vzdali vší naděje.

Zlomeniny s neobyčejným zdarem spravovali selští ranhojičové. Z nich nejvíce prosluli Novotní z Hrbova u Netolic, v jejich rodině umění ranhojické pěstuje se dědičně Starý Hrbovský, jak jej obecně nazývali, měl ve své chalupě stálou nemocnici. Nemocní leželi na zemi na slámě. Než přistoupil k rovnání zlomeniny, Hrbovský pacienta hypnotizoval bezpříkladnou hrubostí a surovostí. Ohrozil jej tak, že v něm byla dušička malá a při největších bolestech ani nedutl.

Po operaci Hrbovský jevil se nejměkčím člověkem.

V letech šedesátých podrobila se léčení Hrbovského také jedna z kněžzen Švarcenberkových. Lidé si o tom vypravovali: Kněžna na lovu spadla s koně a polámala si údy. Svolali doktory knížecí, pražské i vídeňské, aby rány spravili. Oni zlomeniny srovnali ale špatně. Když viděli, že pomoci nemohou, poslali pro jistého doktora z Budějovic, který měl pověst dobrého ranhojiče. Doktor přijel, zavrtěl hlavou a řekl, že on tu nic nemůže, že takových zlomenin nikdy neviděl ani nehovil. „Ale lidičky,“ povídal, „vždyť vy tu máte tak slavného doktora jako Hrbovský, pročpak jste se nepotázali s ním? Kde všichni učení doktoři nemohou, ještě může Hrbovský, a kde nemůže Hrbovský, může jen pán bůh.“ Ale Švarcenberkovům bylo těžko poslat pro Hrbovského, protože s ním byli v soudě. Hrbovský měl za chalupou loučku, která jako klín zabíhala do luk panských. Ta paní kněžna, o níž je řeč, povídala jako svému kní-

žeti, aby od Hrbovského tu loučku koupil, že by si svoje luka pěkně zaokrouhlil. Poslali k Hrbovskému, že mu za loučku dají, co požádá. Ale on jako, že od Švarcenberkových ničeho nežádá, než aby nebyli k chudému lidu tvrdí, jako je paní kněžna, jež ubohé babičce, která v jejich lese chrastí sbírala, sama lesem na koni jedouc vzala hák na olamování suchého chrastí; babička byla pak potrestána pro lesní krádež. Taková odpověď zámeckým pánům se nelíbila. Hledali a hledali, jak by se mu dostali na kobytku, a našli ve starých knihách, že ta loučka vlastně Hrbovskému nepatří a je Švarcenberkova. Podali na Hrbovského žalobu, že loučky neprávem užívá, aby ji vydal, či je. On dokazoval, že loučka od nepamětných časů byla při jejich chalupě. Spor trval už několik let, žádná strana nechtěla ustoupit. Hrbovský měl na straně právo, ale málo peněz na dlouhé soudy s knížetem, a prohrával už tím, že musel být u soudu a svého advokáta víc než doma. Hrbovský už málem nevěděl kudy kam, soudit-li se, dokud je poslední došek na chalupě, nebo utéci od procesu i od chalupy. Tu přišla paní kněžna do neštěstí, a když jí už bylo nejhůř a nikdo jí nemohl podat ani pomoci, ani naděje, nebylo zbylí a Švarcenberkovi museli poslat pro Hrbovského, aby jako pomohl.

Hrbovský neřekl ano, neřekl ne, neboť pomoc jest u boha. Odpověděl, že on radí každému, kdo jest jeho rady potřeбен, že však musí přijít k němu. On že vždycky slýchal tak a nejinak: kdo potřebuje, chodí k tomu, koho potřebuje - „a já od paní nepotřebuji ničeho a ničeho nežádám kromě toho, aby neodnímal chudým aspoň ty drobty, které padnou s jejího bohatého stolu, a nedala je trestati pro krádež, když si jich sbírají“. O své věci se nezmínil. Poslové mu slibovali hory doly, sedlák jako by neslyšel.

Kněžně bylo každou chvílí huř. I dala se naposled dovézt k Hrbovskému.

Přijeli s ní její lékaři, úředníci, komorníci, komorné, lokajové. Hrbovský se před nimi zavřel a vzkázal jim, že je prostý člověk, tolik pánů jakživ neviděl a neumí s nimi, ani nemá kdy, musít se obírat nemocnými a ne zdravými. Museli mu opět povolit a všichni se odklidit kromě kněžny, již syn Hrbovského donesl do chalupy a položil na slámu k ostatním nemocným. Zavolali starého Hrbovského, jenž se tvářil, jako by o příjezdu kněžny nevěděl a jako by se před několika minutami nic nebylo událo.

„Copak?“ ozval se z přístěnku.

„Pojďte hned, tatínku, je tu paní kněžna a potřebuje vás.“

„Paní kněžna odjela.“

Viděli, že s „paní kněžnou na něj nesmějí.

„Pojďte, tatínku, je tu nová nemocná.“

Vtom se již starý Hrbovský objevil na prahu jistby.

„Kdepak je ta osoba?“ tázal se surově.

Přistoupiv k ní, podíval se a dělal, jako by se lekl.

„Té se nedotknu!“ bránil se oběma rukama.

„Ta je v hedvábí a aksamítě a moje ruce jsou zvyklé jen na ten boží hnůj a podávky. Já bych jí pěkné šatečky pomačkal a ona, jako ženské jsou, ještě by se mi tu pro ně dala do breku. Nu vidíte, už brečí!“

Odešel a nevrátil se, dokud kněžnu nepřevlekli do selské košile a spodničky. Postavil se před ni, rozkročil se, ruce opřel o boky a obořil se : „Mrcho! Fuj, mrcho hanebná, již tě konečně mám v rukou! „Ani necekej!“

v kněžně byla dušička malá. Ani vzdechnouti se neodvážila, oči v sloup obrácené hleděly do stropu. Hrbovský začal jí čisť rejstřík hříčů, v němž na prvním místě byl zase hák chudé

babky, a nescházelo v něm nic, co je hříchem dle názoru sel-
ského a věcí dovolenou dle názoru panského. Když byl hotov
a kněžna více mrtva než živa, ohledal její zlomeniny, jež už
srůstaly; znova je zlomil, srovnal a po svém ovázal. Zdařilo
se mu to jako vždy. Jakmile byl hotov, stal se jakoby jiným
člověkem. Po hrubiánství ani památky. Mluvil starostlivě
a něžně a vůbec okazoval pacientce nejšetnější péči. Kněž-
na se vyhojila úplně a odjela do zámku.

Zanedlouho zastavil se před chalupou Hrbovského knížecí
kočár, kníže vystoupil s kněžnou a ptal se po Hrbovském. Při-
šel, uctivě pozdravil a zval hosty dál. Kněžna ho nepoznávala.

„Ale Hrbovský,“ pravil kníže, „proč jste takový hrubián ?
Kdybych já byl býval na místě kněžny, byl bych zapomněl
na své zlámané údy, na vás skočil a vám vaše zdravé zpřelá-
mal.“

„Já vlastně nejsem žádný hrubián,“ řekl Hrbovský skromně.
„Doktoři dávají nemocným chloroformu a já ho upotřebovati
neumím ani nesmím. Omračuji nemocné slovy, ale zároveň
omračuji svoje vlastní srdce, jež by mi jinak nedalo dívati
se na bolesti nemocných, tím méně je rozmnožovati, třeba
bych věděl, že po nich zase dostaví se zdraví.“

„Nu, milý Hrbovský,“ zasmál se kníže, „ať je tak nebo tak,
louka bude od nyníjška vaše.“ „Jasnosti, ona je moje a od
nepamětna patřívála k naší chalupě“

„Dobrá,“ vece kníže, „jakmile přijedu domů, nařídím, aby spor
o louku byl zastaven, aby byla uznána za váš majetek,
a všechny procesové útraty vám nahradím.“

„To je málo,“ děl Hrbovský ještě skromněji než dříve. „Samo
sebou se rozumí,“ pravil kníže netrpělivě, „že louka nebude
vám počítána za odměnu. Odměnu dostanete zvlášť a já
se postarám, abyste si nemohl stěžovati, že je to málo.“

„Tak já to nemyslí, jasnosti,“ ozval se Hrbovský opět důrazněji. „Já léčím proto, že bůh mne k tomu vyvolil a dal naší rodině umění, kterému se nelze naučiti na žádných vysokých školách, a byť byly tak vysoké, že by se do nich muselo lézt po žebříku Jakubovu. Proto léčím a také z lásky k trpícím bližním, kteří se octli v nebezpečí, že budou mrzáky. Kvůli odměně neléčím, a když mi někdo něco dá, nikdy neřeknu, že je to málo. Mně je málo toho, co slibovati ráčíte stran té louky. Toho není dost, abyste dali vyjádření, že louka je mým majetkem. Tam musí být napsáno, že louka je mým spravedlivým majetkem i mých předkův a že jste se o tom přesvědčili.“

Dostalo se mu zadostučinění takového, jak si vymínil. Bohatě peněžitě odměny nepřijal. Kněžna Švarcenberková už nikdy nebránila chudým ženám sbírat chřastí v panských lesích a panští úředníci nevyhledávali hraničných sporů se sedláky, nemajíce vyhlídky, že by se svou horlivostí svému panstvu zavděčili. Starý Hrbovský zemřel, mladý se přiženil do Chřepic a provozuje ranhojctví se stejným štěstím jako otec. V minulém desetiletí lékaři podali naň mnoho žalob pro mastičkářství. V celém širokém dalekém kraji podepisovali petice ve prospěch obžalovaného, jemuž dostalo se konečně jakéhosi úředního patentu, že smí ranhojctví provozovati, ale bezplatně.

Tito Hrbovští jako by byli z jedné rodiny s černoorskými empiriky lličkoviči, kteří za poslední války raněné s úspěchem hojili.

Popíšu, jak bydlíme v celých obcích i v jednotlivých staveních. Typ vesnic je u nás dvojitý. K prvému, panujícimu, patří ty, jichž jména mají koncovku -ice; k druhému pak ty, které jsou pojmenovány jinak.

Místná jména na -ice jsou původu patronymického a dosud na těch všech pozorovati lze, že vznikly ze zádruh. Jmenujeme je zádružnými obcemi.

Jádro zádružné obce tvoří několik málo celých sedláků, tj. celoláníků. Někteří mají za naší doby o něco víc, jiní o něco míň půdy než lán, ale je patrné, že původně statky jejich byly stejné. Zádružná obec leží uprostřed obecních pozemků. Za každou živností tahne se pruh pozemků zšíří živnosti. Nejbližší část nazývá se „za humny“, za ní je „zahumenice“. Tento pruh pozemků je pokladem živnosti. Kromě toho jsou ke každé živnosti přiměřeny menší kusy pozemků na všech stranách obvodu obce. Tím způsobem dbáno toho, aby každé živnosti přiměřen byl nejen stejný díl pozemků nejlepších a nejbližších, nýbrž i nejhorších a nejevzdálenějších v tomtéž pořadí, jak spolu sousedé sousedí v samé obci. Kromě toho zůstala část pozemků nerozdělena, aby sloužila všem účastníkům obce ke společnému užívání. Jsou to „draha“ (pastviště) a „obciny“.

Zádružné obce jsou založeny tak, že celé živnosti jsou koldokola návsí seskupeny tím způsobem, aby každá byla svým domácím životem co možná oddělena od druhých, jinak ale aby celá obec tvořila okrouhlý a jednotný celek.

Neteče-li návsí potůček, je tam rybník a při něm o samotě obecní kovárna. Patrným účelem tohoto oddělování budov je, aby byl lokalizován boží oheň, kdyby někde vypukl. Oddělení budov jednotlivých živností, jak dosud snadno viděti lze, bývalo dřív úplné. Ano i při každé jednotlivé živnosti bylo hleděno k tomu, aby měla několik oddělených budov, tak aby všichni a všechno nebylo pod jednou střechou.

Každý selský dvůr je právě tak, jako dosud spatřujeme u srbských zádruh, obehnán koldokola hradbou. V Srbsku je

to plot, u nás zeď. Zeď je z boků společná se sousedy. Zpředu, z návsi, vedou do každého dvora velká vrata pro vozy a vedle nich dvířka pro lidi. Stejně dva východy vedou na straně zadní za humna. Dřív uprostřed ze všech stran obehnaného dvora stávaly budovy. Největší a nejdelší byla ta, která byla určena ke společnému bydlení lidem a dobytku hovězímu i konskému. Mnohým německým spisovatelům zdálo se to společné bydlení něčím barbarským a tak primitivním, jako by bylo zneuctění lidské důstojnosti a urážkou celé lidské společnosti. Slované při té příležitosti líčili jako národ tělesně nečistý, že bydlí společně se zvířaty, a duševně nízký, že takovou společnost uznávají za přiměřenou sobě. U nás, jak řečeno, bylo mezi člověkem a mezi domácím zvířetem pouze společenství střechy. Na jednom konci největší hospodářské budovy byl příbytek hospodářův, sestávající ze sednice a jedné nebo více pobočných místností, jež měly jména: komora, přístěnek, sednička, výstupek. Do příbytku hospodářova vcházelo se ze dvora zvláštními dveřmi, kterými se vstupovalo nejprve do malé místnosti, již jinde v Čechách nazývají „síň“, „sínce“, u nás pak „dům“. Z domu byly trojí dvéře: do sednice, do „černé“ kuchyně a naproti sednici do chléva, za ním bezprostředně byla stáj či maštal. Chlív je pro hovězí, stáj pro konský dobytek.

Také u Srbů, kde zádušný život dosud je silný, nejen celý selský dům nazývá se „kučí“, tj. domem, nýbrž i ta síň v něm, do které se nejprve vkročí. Tato „kuča“ jest u Srbů nejprostornější síň domu, u nás „dům“ zakrněl, je nejmenší a slouží hlavně k odkládání obuvi a jiných věcí, které se nevnášejí do obydlí. V „domě“ bývá také džber na vodu nebo kamenná štoudev, „kamenka“.

Po dvoře bez ustálených pravidel a jen podle účelnosti byly umístěny: sklep (suchý), loch (sklep podzemní na mléko a brambory), kolny. Jen stodola je na místě ustáleném: na zadní, humenné straně dvora, o samotě, vražena do ohradné zdi. Kolem stodoly jsou ovocné zahrady.

Stromy jsou výtečnými chránidly, aby se oheň nerozšířil; účel zjevný. Na dvoře nebo těsně za ním je rybníček. Prvý je výhradně pro havěť. Druhý býval na ryby. Rybníkářství je dosud po celých jižních Čechách velmi rozšířeno. Rybníky při selských staveních jsou známkou, že v minulých stoletích chov ryb byl odvětvím selského hospodářství na českém jihu.

Nejstarší podoba našeho selského hospodářství je dosud zřetelná. Prodlením dlouhých věků staly se na ní některé změny, ale původní podoba ještě skoro všude je zachována. V doně nejdávnější celá rodina společným jménem společně vládla. Později se začali dělit a oddělovat. Nejstarší syn dostal živnost a s ní větší část združných pozemků. Menší část dostal mladší syn. Pro něj vystavěli zvláštní budovu, „chalupu“, a to buď v rohu ohradné zdi, s níž dvě její stěny splynuly, anebo vně ní a těsně vedle ní. Tak vznikly chalupy a chalupníci, odtud řevnivost a nepřízeň mezi chalupníky a sedláky, jež se stala tradicí a příslovím. Že chalupy vznikly tímto a ne jiným způsobem, je dokázáno tím, že nemají zvláštního jména, nýbrž nazývají se dosud chalupami kmenové živnosti, ač majitelé chalupy i živnosti třeba dávno se vystřídali. Na živnosti například říkají „u Bakulů“, ač už Bakulové jí nevládnou a přešla dědičně po přeslici, dejme tomu, na Pekaře. Vedle stojí dosud „Bakulouc chalupa“, ale ani ona není už v držení Bakulů, nýbrž, dejme tomu, Karlíčků. Tím nastalo úplné odloupení chalupy od materského statku a název jeho chalupy přešel na chatu výměnkářskou. Položení chalup a polností jejich vedle

statkův a polností jejich nepochybně svědčí u původu chalup. Při každém statku je chalupa jako dítě vedle otce. Chalupami postoupily obydlené budovy čelem nebo bokem k samé návsi. Sedlákům znenáhla počalo se zdáti, že chalupy jsou postaveny výhodněji a krásněji. Chalupnice viděla z okna přímo na ves, selka jen na dvůr a hnojiště pod oknem. Když se udála příležitost, i sedláci budovali sobě příbytky do vsi a přizpůsobili je módě, ač mnohdy na újmu účelnosti. V naší vsi toto přestavování padá do let padesátých a šedesátých. Při tom mizely „černé kuchyně“, kde hospodyně vařily na ohništi, a nahrazovaly je kuchyně bílé či „laské“ s plotnami.

Tak oddělil se sedlák od dobytka, jemuž postoupil i svůj dřívější příbytek. Ale nevzal tím za své něžný, ba řekl bych familiární poměr mezi člověkem a zvířetem, poměr krásný, charakteristický pro psychologii slovanskou a znamenající jeden z nejostřejších vnitřních rozdílů mezi lidem slovanským a německým. Němec vidí ve svém koni otroka, Slovan přítele, Němec vidí v krávě živou výrobní mléka a masa, Slovan svou dobrodinku a živitelku. Nerozhoduje, je-li chov dobytka u Němce racionálnější.

My jsme ztrátu každého kusu dobytka konského nebo hovězího oplakali, zvláště starého, neboť něžnost přátelství mezi člověkem a zvířetem každým rokem roste. Když bylo třeba prodati dobytče, ku kterému jsme přilnuli, co tu bylo vzdechů, jaký upřímný smutek v celém stavení! Nejprve dojat býval otec, nejsilnější a nejměkčí.

„Jakáž pomoc svatá,“ říkal od raného rána a vzdychal; „musí to být!“ Šel do stáje, rovnou nohou k vrance: „Ej ty lenošná! Vidíš, nechce se jí! Vstáváš hned!“ Vranka vyskočila, protahovala se předníma i zadníma nohama, udiveně se ohlížela,

jako by chtěla říci: „To vy tak, strejčku? Ani vás nepoznávám.“
- „Hoj, malá, hoj!“

Vranka ustoupila, svému hospodáři místo učinila, on ji hladil a objímal a ona se k němu hlavou tulila. „Vid', malá, nerada od nás půjdeš? A copak ty, světa nezkušená! Tobě je to jedno, kam se dostaneš, jen když tam bude žlab ovsa plný a za jeslemi hojně sena naloženo! Copak ty!

Vždyť já vás znám, jaké jste! Všechny jste stejné, jedna jako druhá. Sejde z očí, sejde z mysli. Za dva, za tři dni ani si nevzpomenete, kdo vás odchoval.“

Vranka jako by rozuměla a nerozuměla. Nikdy ještě neslyšela, aby k ní její hospodář měl tak dlouhou řeč. Copak se to děje? Lísa se k němu, otírá se hlavou o jeho prsa a rameno, hubou chňapá po jeho tváři i ruce, jež ji hladí, pohřejtává si spokojeně.

„E milá ty,“ tváří se otec jakoby uraženým, „jen si hřejtej, hřejtej! Nevděčná! Copak jsi se u nás měla tak špatně, že tak ve-sele se chystáš na cestu od nás? Jen počkej, jak ty budeš vzpomínat! Starého drnu ti tam dají a ne sena, měkkého, sladkého sena, jako jsi u nás mívala, ošklivá! Plev ti tam dají a ne zrnitého, jadrného ovíska, jako my jsme dávali! Jak ty si ještě stokrát řekneš: ‚U Holečků jsem se měla jako hraběnka,‘ ale pozdě bude, k nám se již nikdy nazpátek nedostaneš. Milá ty!“

Vranka jako by vycítila lyrism v slovech hospodářových. Již nehřejtá, jen se otírá a lísa a velkým okem dívá se na hospodáře. Jemu se v tom okamžiku zdá že mu vranka porozuměla a že má žal pro osud, který ji očekává. Vzdychl zhluboka a konejšil ji: „Svému osudu nikdo neujde, každý se musí podrobit, i člověk, i zvíře. Pořád se rozcházíme.

syn od otce, dcera od matky, bratr od bratra, sestra od sestry, soused od souseda, přítel od přítele. Už je to tak,

milá vranka. Rozcházíme se a nesejdeme se na tomto světě nikdy víc, až tam v údolí Josafat.“

Biblická slova poslední pronesl poněkud po kazatelsku a tím dodal mysli sobě i vrance. Popleskal ji po zadnici a kurážněji mluví: „Tak jen směle do toho, milá vranka! Musí to být! Ať mi ji, slyšíte, pořádně nakrmíte a napojíte! Čistě žlab vytřete, aby v něm nebylo ani prášku, a lesklý ať je jako sklo. Vyplavte ji, ať se vykoupá jako mořská panna, vydrbejte věchtem a vyhřebelcujte, ať se svítí jako rys, a vrkoče jí zapleťte a červenými pantlíčkami propleťte, ať je vyšňořena jako nevěsta.“

A když ji vyvedli vyhřebelcovanou, zapletenou a vyšňořenou na dvůr a pohůnek ji držel na sváteční ohlávce, celé stavení se sběhlo, aby se naposled s vrankou vidělo a rozloučilo. Všichni ji hladí, pěkná slova dávají, vzpomínají si na její mámu i bábu, vychvalují, odhadují. A co myslíte, co vranka? Pýcha do ní vjela, marnivost se jí zmocnila, že ji tak vyparádili a tak jí lichotí. Tančí vpravo vlevo, krkem zalamuje, hryže uzdu, až jí od huby bílá pěna kane.

Ale je také podívaná na výborného koně netolického plemene, jež jest u nás domovem! Kůň vysoký, dlouhý a statný. Síla spojuje se v něm s ušlechtilostí forem. Dlouhý, bohatý ohon, sahající bezmála k rousům, dodává mu vzezření, řekl bych rytířského, ano majestátného. Je to bohatýr mezi koni. Chov konského dobytka jest u nás výnosným odvětvím selského hospodářství. Koně jsou poklady sedlákovými, jeho bohatstvím a chloubou před světem. Proto jsou v takové vážnosti.

Otec vranku doprovází na jarmark. Přistrojen na cestu stojí stranou a pozoruje s potěšením krásu své vranky, ale je na něm znáti, že ho mrzí veselost, s jakou vranka od něho

se odebírá. Matka přináší kropenku se svěřenou vodou, namáčí do ní tři svázané klasy, kropí ji a všichni na rozloučenou přejí: „Dej pán bůh štěstí.“

„Dejž to pán bůh,“ dí otec a odhodlává se k osudnému vyvedení vranky ze dvora. „Tak s pánem bohem na cestu! Musí to být! Ale co to? Vždyť jste bránu neotevřeli! Skočte někdo a dokořán otevřete!“

Otevřeli bránu, vranku vyvedli na náves. Vranka se podhlíží jako fíflena, způsobně zdvíhá tenkou nohu a zlehka ji klade na drn, jímž je naše náves dlážděna. Není okna, aby z něho někdo se nedíval, jak naši vranku vyvádějí. A vranka jako by si byla vědoma, že je terčem lidské pozornosti, přijímá ji zcela jako hold své kráse, zcela se snaží, aby si ještě většího obdivu zasloužila, a vystavuje na odiv všechny svoje přednosti a půvaby.

Ti, kdo zůstali doma, po celý den nemluví o jiném než o vrance. Večer vranku přivedli nazpět, neprodali, dávali za ni málo. Všichni se zveselili, jsou rádi tomu, že mají vranku zas doma, s tímž upřímným účastenstvím ji vítají, jako ráno se loučili. Ani otec se nehněvá, že neprodal, jen ho hněte jako urážka vlastní osoby, že kupující prohlíželi si ji, jako by stála u odvodu, nepopíratelné její přednosti podceňovali a vystavovali na ní chyby, kterých nemá. Otcí je jako sladkým zadostučiněním, že vranka patří dosud jemu a ne těm zlým, utrhačným handlířům.

Dobré klisny plemenice hospodář nezbavuje se za žádnou cenu. Ona srůstá s domácností a navyká si ne na jednotlivce, který ji krmí, jako bývá u koní mladých, nýbrž na všechny lidi v domě jako pes. Nezřídka ji ani neuvazují. Stojí si na stání volně, a když se jí zlíbí, jde se projít po dvoře. Ale když taková klisna zestárne, dobrého rodu již nedává a do pole se nehodí,

nastává jí osud zlý. Nezbyvá než ji prodat, a kdo ji koupí, chudáka starého? Nikdo jiný než ten, kdo ji dodře.

Čím je domácí zvíře starším, tím více cit člověkům k němu stává se soucitem. Dokud je mladé, potěšuje člověka svými tvary, bujností životné síly, jíž překypuje, svou nevinnou hravostí. V dospělém věku je člověku prospěšným a získává si jeho vděk, má-li srdce. Nastupuje období třetí, staroba domácího zvířete. Tělesné jeho síly ochabují rychle, o překot, ale dlouho trvá, než se dostaví přirozená smrt. Hříbě, tvůj vrstevník, je marastickým starcem, když ty teprve dospíváš plné mužné síly. Můžeš na něm pozorovati truchlivý osud vyšších organismů. Pozbývá zraku, vyrážejí na něm boláky, v pravém slova smyslu znenáhla zažívá se rozpadává. Těžce se ho v tom věku zbavuješ. Pociťuješ výčitky svědomí, jež ti praví, že odplácíš nejčernějším nevděkem starému, věrnému druhu. Ale nezbavíš-li se ho, jsi svědkem neúprosného rozkladu, jenž tvého druhu se zmocňuje. A při tom všem znamená, že domácí zvíře teprve v tom věku, ve kterém je tělesné síly opouštějí, rozvinuje plně svoje duševné vlastnosti. Bylo-li vždy přítulné a vděčné, v starobě je přítulnější a vděčnější. Nevázanost bujného mládí, kdy se vzpouzivalo tvé ruce, ztratila se. I tvému malíku se poddává, snaží se uhodnouti tvou vůli, tvé přání, je měkké a smutné. Uznával-li jsi vždycky jeho moudrost, zdálo-li se ti vždycky, že je „krom té drahé duše jako člověk“ a „jen promluvit“, bylo-li ti v jeho přítomnosti vždycky, jako by bylo zakletým člověkem nebo duší, která se musela přestěhovati do těla zvířecího, budí v tobě na sklonku svého života zdání, že ono samo má plné vědomí svého žalostného bytí. Duši člověka v starobě osvěžuje a povznáší neurčitá a tím účinnější naděje v posmrtný život. Jeho přítel zvíře postrádá té naděje; proto je tak smutno a tak politování hodno.

Když jsem byl malý, pramalý, měli jsme starou, prastarou klisnu, Vranou. Byla mi jako chůva. Pamatuji se na ni jasněji než na mnohé lidi. Byla černá jako smola, na celém těle známky neměla, záda její byla široká jako stůl, hojný tuk je vyrovnával, až se rybníčky dělaly. Již byla jako na výměnku, ani k nejlhčím pracím ji nebrali. Jednou jsem si vyvedl ji na dvůr, řekl jí: „Pošem, malá, pošem, stůj!“ přinesl žebříček od kurníka, na ni vylezl, žebříček odrazil a poručil: „Hý, s pánem bohem, malá, hýsta, ha!“ A Vraná volným krokem dala se otevřenými vraty za humna. Tenkrát u nás ještě koně pásali. Ne denně, ale když koně měli odpočinek, obyčejně v neděli. Každá živnost měla konské pastviště. Výhradně konské, protože hovězí dobytek nepásl by se po konském a naopak. Bylo nedělní dopoledne. Otec, matka i všichni dospělí odešli do města do kostela. Doma jsme zbyli pouze já, sestra Ančička a bratr Venclíček. Rodiče mi uložili, abych je hlídal. Já se s dětmi nějak nepohodl. Nechtěly poslouchat, urazily mne, i umínil jsem si, že jim ujedu, navždy ujedu. A Vraná jako by cítila urážku se mnou a jako by mi rozuměla, ubírala se ze dvora, nesouc mne na svých širokých zádech. Nejprve šla kolem stodoly, vedle níž se tyčil vysokánský, štíhlý topol jako věž. Slyšel jsem dobře, jak topol nad mou hlavou povzdechl: „Jsou to děti!“ ale nevztahoval jsem to na sebe, nýbrž na Ančičku a Venclíčka. Kdybych byl přece měl nějaké rozpaky, jedná-li dobře, byli by je rozplašili vrabci, kteří za humny hejnem se vznegli z cesty, kudy Vraná se mnou kráčela, na václavku na kraji sadu a křičeli jeden víc než druhý: „Dobře, kluku, tak!“ A druzí se smáli: „Chi chi chi!“ Vraná pomalu stupala polní cestou.

Sem tam si uškubla chumáč trávy, ale nezdržovala se. Bylo někdy koncem srpna. Obilí bylo svezeno, čerstvě zorané role

se čemaly, jen otavy, zralé k posečení, vesele si kvetly. Po zbylých strništích běhala se vlákna babího leta, sem tam některé poletovalo vzduchem, jenž se nehýbal. Bylo jasno a teplo, cvrčkové cvrčeli, špačkové dlouhými, obloukovitými pásmy přelétali. Hleděl jsem na to vše se hřbeta Vrané a líbilo se mi to.

Bylo mi, jako bych za tu chvíli, co jsem si na Vrané vyjel do širého světa, byl dospěl v celého člověka, jenž se ničeho nebojí a jde si, kam se mu líbí. Blahé uspokojení mne naplňovalo. „Ančičce ujedu, Venclíčkoví taky ujedu,“ myslil jsem si a pobídl jsem Vranou: „Hýsta, ha, malá!“ Ale tu jsem se zarazil. Vlastní hlas mi zněl podivně a cize. Kam oko dohlédalo, nikde nebylo živé duše. Což o to! Celého lidstva nebyl bych postrádal, ale hlavní bylo, že nikde nebylo tatínka, nikde maminky.

„Vraná,“ začal jsem přimlouvati kobyle, „milá, zlatá Vraná, obrať se k domovu!“ Ale Vraná ničeho nedbá. Odměřeným, zvolným krokem ubírá se před se. Tu se zahýbá v pravém úhlu a vchází do hluboké cesty. Vpravo i vlevo stěna hlíny a přes ni nevidět. Mohu vidět jen vpřed, a zpředu stojí nedaleko přede mnou velký a vážný Havlouc les. K němu letí z krajiny černá vrána a ukazuje Vrané cestu: „Tam, tam!“ Vraná nezdvíhá hlavy a nedává najevo, že by vrány poslouchala. Ale z lesa někdo se táže tajemným, hučivým, přidušeným hlasem: „Sám?“ Ve mně hrklo: to není nikdo jiný než divý muž! Kdyby tu byli tatínek nebo maminka, kál jsem se, divý muž by se na mne neodvážil; ale bez tatínka a maminky jsem jeho. To se mi zdálo již jistým a neodvratným; jen toho jsem ještě neměl jistoty, sní-li mne divý muž tak, jak jsem, anebo si mne prve vykrmí a pak upeče.

Vraná prošla hlubokou cestou a kráčí několik kroků vzhůru. Dá-li se k Havlouc lesu? Ne. Zahnula vlevo, nejde k lesu, nýbrž rovnoběžně s ním.

„Vraná, hodné hovádko, prosím tě, obrať!“

Neobrátila, jde kupředu jako hodiny. Dokud šla hlubokou cestou, oči mé nemohly jinak než hledět k strašnému lesu, kde bydlí divý muž. Nyní mám opět volný rozhled. Mohl bych se dívat i vlevo, v opačnou stranu lesa, ale cosi mi nedá a nutí mne, abych upíral oči k lesu. Vidím tam dvě veliké, černé oči, každé tak velké, že by se do krůsky nevešlo, a nad každým husté a dlouhé, zelené obočí, jakoby ověsité větve smrku. A hlas už se neptá: „Sám?“ nýbrž úsečně poroučí: „Sem!“

„Sem! - Sem!“

Jako bys nadlouho zasyčel a nakrátko bičem šlehl. Ale Vraná - což Vraná! Ta již měla dávno za sebou ten věk, kdy ji dojmalo zasyčení a biče šlehnutí. Ničeho nedbala, ani divého muže se nelekala - och, jakým respektem k ní mne to naplnilo! - jen zvolna, pevně a odměřeně ubírala se za cílem, který si byla vytkla, na konské pastviště. Popásla se, obrátila se nazpět, týmž tempem kráčela domů, postavila se na své stání a dala mi možnost, abych se opřel o příhradu a se hřbeta jí slezl. Ančička a Vencíček si hráli, mne ani nepostřehli. Staral jsem se o ně jako nejsvědomitější chůva - a když tatínek s maminkou vrátili se od slova božího, našli doma tři hodných, slušných, zvedených dětiček, kterým vším právem a jen po zásluze mohla se otevřít sladká útroba materského kapsáře.

Ještě minul rok nebo dva. Vraná oslepla. Co s ní? Nastaly ty trapné rozpaky, které člověk pociťuje, když věrné zvíře, které srostlo s jeho domácností, octlo se na konci svých dní. Co s Vranou? Nechat ji, až sama zhyne, či by snad bylo lidštější zabít ji? V naší vsi žil švec Jakub Špíral, hrbatý karlík, černý, usmolený a křiklavý. Měl ženu Káči, statečnou, ještě ne starou osobu, již sahal do pasu, také tak černou a usmolenou, jako byl její muž. I děti byly takové. Ani když se vykoupaly,

nebyly bělejší a čistší. Špíral se Špíralkou nabažili se jednotvárného života v naší vsi, a že půjdou si vydělávat chleba mezi pány, a že je snáze státi se mezi pány pánem než mezi sedláky sedlákem. Nikdo jim nebránil, jen zvědava byla naše ves nemálo čeho se Špíral chytí. Že má něco určitého za lubem, bylo jisto.

Špíral prodal chalupu, a když naposled přišel z Vodňan do naší vsi, aby se s ní navždy rozžehnal a sousedům dal potušiti svou příští převahu, měl na hlavě německou, červeně a zeleně pruhovanou čepici, přetaženou přes uši, ačkoli bylo leto, a na čepici vysokou kolomaznici. Na nohou měl zeleně a šedivě pruhované punčochy, sahající daleko nad kolena, a vysoké, těžké bůty. V ruce držel dlouhý bič s proplítanou rukovítkou.

„Špíral bude delectorem,“ šlo od úst k ústům, ačkoli bylo jasno, že si Špíral vyvolil živnost formanskou. Ten Špíral koupil od mého otce Vranou. Ale než si ji mohl odvésti, slíbiti musel svatosvatě, že s ní bude lidsky nakládati, a zavázati se musel dopodrobna, co jí bude dávatí sena, co obroku, vše, jako by nešlo o zvíře, nýbrž o čeledína, který se najímá do služby a jsa němý nemůže se obejítí bez prostředníka. Špíral na svých jízdách několikráte se zastavil ve Vodňanech a vždycky podal mému otci zprávu, že se Vraná u něho má dobře. Ale mnoho času neminulo, stihla novina smutná a žalostná: Špíral Vranou ztrhal!

My děti do ryku: nemohly jsme si představití větší, hroznější tragédie. Špíral Vranou ztrhal!

Já tomu rozuměl doslovně: Vraná, nemohouc hnouti velikou těžhou formanského nákladu, přetrhla se vejpůl a vyteklo z ní mnoho, mnoho krve, a všecko kolem ní bylo červené. Jak jsem nenáviděl toho Špírala, jak jej dosud nenávidím!

Tenkrát vystavěli u Vodňan dráhu přese všechny protesty otců města, že tím živnost formanská přijde na mizinu. Můj otec nepřál novotám, ale téhle nemohl se dočkat; nepřál jinak nikomu ničeho zlého, ale nemohl se dočkat, pomstí-li železnice Vranou a dlouho-li bude Špíral formančit. Pomstila, dokonale pomstila. Špíral nebyl z prvých formanů, kteří se konkurence železné dráhy lekli a ustoupili. Tu se Špíral ukázal jako dobrý syn jižních Čech.

My nejsme pohybliví a mrštní, nedostává se nám podnikavosti, neradi měníme kabát, neřku povolání. Nejsme útočiví, spíše nesmělí a ostýchaví, nežli se něčeho odhodláme, dokud nám v hlavě vrtají rozpaky, co tomu lidé řeknou. Ale když jsme se rozhodli a odhodlali, je nám naprosto nemožno ustoupiti. Potom není pro nás nic nesnadného, nic nepřekonatelného, nic nedosažitelného. Překážky, které se nám v cestu stavějí, když jsme se již rozhoupali, nejsou s to zvrátiti nás, naopak jsou nám ostnem, povzbuzením, draždídem a rozkoší. Zocelí-li nás přesvědčení, rozplamení-li nás nadšení, hlavu dáme, ale nevzdáme se přesvědčení, a povodeň může ulíti plápol našeho nadšení, jen pohltí-li nás a pohrobí ve svých vzdutých vlnách. Dáme-li se jednou do něčeho, nevíme, kdy přestat. Ženeme se kupředu jako živel, jako příval, jako boží dopuštění, překážky trháme jako klín houževnatý špalek. Jsme slepi pro vše, co je vpravo i vlevo, vidíme jen svůj cíl, svůj ideál, a za ním se ženeme maním nemaním. Jsme jako netolicový kůň: aby zabral, musíš mu bud zalichotit, nebo jej pošlehnout - jak je který -, ale když zabral a pevnou nohou vykročil, vypadá, jako by mu těžký náklad nebyl závažím a zavírkou, nýbrž jako by mu křídla dával.

Co dělal Jakub Špíral, když u Vodňan vystavěli železnici na Plzeň a Budějovice?

Nepovolil, nepoddal se! Staří formani, kteří dědičně svou živnost provozovali s takovým zdarem, že sedlák i měšťák uctivě se kořili jejich blahobytu, odpínali své bachranaté opasky, vyšívané červeným a zeleným hedvábím na safiáně a vykládané droboučkými lasturkami nebo perletí; svlékali formanské hazuky, zouvali formanské bůty, sundávali formanské čepice a kolomaznice, a jako když se motýl z kukly vyprostí, objevovali se ve společnosti v jiné podobě. Do roka se všemi formany udála se tato přeměna. Žádný z nich netroufal si vstoupiti do nerovného zápasu s tak silným konkurentem, jako je železnice. Jen Jakub Špíral neustoupil.

Jsa sobě vědom, že má sympatie lidu na své straně, a spoléhaje, že protest moudrých otců královského města Vodňan proti železnici také něco vydá považoval boj se železnicí zpředu za rozhodnutý ve svůj prospěch. Jen se nedat, jen vytrvat! Zdálo se mu, že roste, ba že již je hlavou nade všechny formany. Jaké baby! Ducha v nich není, kuráže v nich není, a bez kuráže nic se nedokáže. Všichni mu ustoupili. Ustoupil Klapzuba, bez boje vzdali se Cinkejzl a Hušpaur a jiní. Znenáhla zmocňovalo se ho samomnění, že nesklonili zbraní svých před železnicí, nýbrž před ním, Jakubem Špíralem ze Stožic. A nedivil se jim. Tolik podnikavosti, neúpornosti a svědomitosti neprokázal v živnosti formanské nikdo, jako prokáže on, Jakub Špíral! Na císařské silnici mezi Plzní a Budějovici zůstane on nyní jediným formanem a bude to, chvála bohu, jako by ta silnice jemu patřila, pro něj byla vystavěna.

Když se Špíral oddal formanství, pořídil si těžký nákladní vůz, zánovní, ne-li zcela nový, pokrytý velikou plachtou, na níž nebylo ani díry ani záplaty. Loukotě nízkých kol vozu byly bezmála půl pidi široké a na palec tlusté. Pod vozem houpalo

se na řetězech visuté lešeníčko, podobné misce na vahách, na němž si hovělo zásobné kolo, zbrusu nové, připravené pro případ, že by se některé kolo vozu zlomilo. Kdyby úsloví o „pátém kole u vozu“ nebylo starší, bylo by k němu jistě podnět zavadlo zásobné kolo Špíralovo. Vypadalo jako symbol formanského dostatku, válelo se tam široce jako formanská pýcha. Oj Špíralova vozu byla těžce a uměle kována a spřežení koní, k ní zapřažených, mělo co se zdvíhati již pod těžkou osťojí, na níž skvělo se množství mosazných kotul, formanská nádhera, jejíž řinčení, když vůz jel, mísilo se s jasným hlasem zvonců na hrdlech koní v líbeznou hudbu.

Líčím krásu a slávu Špíralova formanského vozu dle dojmů, které mi v duši uvázly ještě.

v dobách, kdy jsem neměl příčiny nenáviděti ho.

Do formanských vozů prvního řádu, jako byl Špíralův, jiní formani zapřahali dva páry koní a jezdili vesele a bystře. Ale Špíral zamýšlel jedním párem teprve si vydělati na druhý, a to mu selhalo. Když ztrhal naši Vranou, ještě ji nahradil novým koněm, ale zanedlouho po vystavění železné dráhy musel nejprve se zbýti těžkého nákladního vozu a místo něho koupil si pouhý fasuněk, brzy pak nato mohl zapřahati do fasuňku jen jediného koně a po malé době navždy zmizel z naší krajiny a tím i z mého obzoru.

Neobstál v konkurenci se železnicí, jak se kasal. Tak rychle, jak upadal jeho povoz, upadaly jeho skvělé naděje. Již poznával, že si více troufal, nežli zastane, svlekl se sebe nového člověka a oblekl starého a věřitelé mu při tom pomohli odpásat a vysypat plný opasek. Zas neměl modrou formanskou hazuku, a měl obyčejnou kazajku, zas neměl vysoké, na celé nohy punčochy a těžké bůty, a pleskaly se mu na slabých nožkách špinavé koženky a obut byl šněrovacími

bakančaty, patrně opět své vlastní výroby. Bylo-li tak skutečně, byla by tím dána pravděpodobnost, že Špíral, nevydržev konkurenci se železnicí, vrátil se ku svému řemeslu, ku staré živnosti, která jej dlouho poctivě živila.

Můj otec až do nejdelší smrti chýlil se k přesvědčení, že by se Špíral byl stal formanem nad formany, kdyby nebyl ztrhal naši Vranou, a že bůh železnici jen proto stvořil, aby Špírala za to ztrestal.

Strýc Harmach byl šťastnější mého otce, pokud šlo o staré kobyly. Byl majitelem cihelny a vápenky, a kobyly, které do-sloužily v hospodárství, byly ustanoveny k tomu, aby rozváže-ly cihly a vypálené vápno a na zpátečné cestě přivážely z panských lesů polenové dříví na pálení. To byl u strýce Harmacha výměnek starých kobyl.

Mně není možno psáti životopis každé staré kobyly, která se u strýce Harmacha na tento výměnek dostala. Bylo by ne-snadno sehnati data, k tomu účelu nevyhnutelná. Strýc Har-mach jest už na pravdě boží, těch kobyl nebylo by lze se doptati, ani kdyby dosud ve zdraví a spokojenosti svého výměnku užívaly, a již ani věrný jejich ochránce a společník, Jožífek, nic by nám o nich pověděti nemohl, neboť bezzubá jeho ústa dávno jsou uzavřena těžkými hrudami.

Jožífek sloužil u Harmachů od nepamětných časů. Když se tam strýc kolem r. 1830 přiženil, Jožífka už tam zastal a převzal jej do své služby. Tehdy to byl ještě Jozífek a ne Jo-žífek, jak jej počali volati nějakých čtyřecet let potom, když mu zuby vypadaly a on šišlal. Jožífek nebyl z naší vsi, a odkud byl, kdo byl, jaké bylo jeho příjmení, zůstalo navždy neobjas-něno. Všichni ho považovali za dobrého člověka a dělníka, a to postačovalo. Kromě toho bylo o něm známo, že byl vy-sloužilým vojákem, což podávalo jistotu, že beze jména

a původu není, ano jej ozařovalo i nemalou slávou, jež jej ochraňovala ode všech dotěrných zvědavců. Ostatně snad takových zvědavců v naší vsi ani nebylo. Vysloužilý voják vždycky budil úctu jako hrdina, již pro svůj dvanáctiletý pobyt u vojska. Na znamení, že byl vojákem, Jožífek nosíval hulánský kašket z hnědého sukna, s rudým proužkem dole, s rudou paspulkou na švech a s dýnkem buď z lakované kůže nebo voskovaného plátna. Kašket byl dlouhá leta součástí Jožífkova svátečního obleku. Když zvetšel, nosíval jej ve všední den doby letní v zimě beraničku. Já ten kašket pamatuji už starý, prastarý, s prolámaným dýnkem, propocený, zmuchlaný, světu nepodobný, a také Jožífek vryl se do mé paměti už jako stavec.

Jožífek nikdy mnoho řečí nenadělal. Konal svou práci a mlčel. Promluvil jen tehdy, když toho práce vyžadovala, a jen to, co vyžadovala. Přišel do sednice: „Strejčku,“ nebo: „Hospodáři, co mám dnes dělat?“ - To a to. - Jožífek nikdy neodporoval, nikdy ničeho nenamítal; obrátil se zvolna, nikoli vojenským, nýbrž selským způsobem, a šel. Žádných zábav za paměti strýcovy nevyhledával. Ani obžinky a posvícení ho nerozjařilo, do hospody nevkročil, sklínky piva nevypil. Jen byl náruživým kuřákem. Nevídal jsem ho jinak než bafajícího z krátké ulmovky, a to i tenkrát, když mu dohořelo a on nepozoroval.

Čím byl starší, tím častěji ho škádlívali ženskými. Aby prý se již oženil, aby pamatoval, že není dobře býti člověku samotnému, aby si rozmyslil, kdože jej bude na stará kolena ošetřovat; nejeden takový mladík v jeho letech že propásl příhodnou chvíli k ženitbě a potom trpce litoval, když nebylo, kdo by jej našlapal, kdo by jej namazal, kdo by mu heřmánku nebo zeměžluče uvařil. Jožífek, už shrbený stařík, na takové řeči

ani neodpověděl, ani nehlesl, jen se lhostejně odvrátil. Nejedna rozpustilá mladice při práci nebo při stole se mu domlouvala, že by chtěla být jeho šťastnou, aby mu mohla hrát cihlu a cpáti mu dýmku, ale Jožífek ani nevzhledl, ani se neusmál, ani nezamračil.

Vida, že již těžší práci nezastane, strýc mu dal na starost rozvážení cihel a vápna a přivázení drv. Jožífek nedal najevo, je-li mu to milo, či ho mrzí, šel a vozil. Do Jožífkova vozu zapřahali, jak už pověděno, kobyly, které byly dány na výměnek. Jožífek v mých upomínkách splývá s tímto povozem v nerozdílný celek. Vždycky ho bylo potkati, z čehož by se zdálo, že se jen kmital. Nikoli. Kobyly jeho kráčivaly pomalým, rovnoměrným krokem. Těžká kopyta jejich nesnadno se zdvíhala, hlavy měly sklopeny, oči zacloněny širokými klapkami. Na kraji vozu, před nákladem, sedával na věchtu slámy Jožífek, drže dlouhý bič a dumlaje ulmovku. Bylo-li v zimě, Jožífek naděl se do krátkého ovčího kožíšku, límec jeho vyhrnul a okolík beraničky shrnul, nohy si zabalil do konské houně, schoulil se na svém místečku, zapálil ulmovku a dal ji do koutka úst, bič vstrčil rukovítkou do kapsy a stiskl v náručí, jednu ruku dal do druhého rukávu, poručil, seč měl hlasu, „hý!“ - a tím byla všechna jeho práce odbyta, až dojel na místo, kam měl. Celou cestu nepotřeboval úst otevřítí a neotevřel.

Čím dále, tím byl nevrlejší, ale byla to již nevinná, slabosilná nevrlost malého dítěte. Všichni to cítili. Majíce ho potkati, zdaleka ho vesele pozdravovali, dotazovali se na zdraví jeho i jeho kobyly. On obyčejně neodpověděl, jen sebou škulbl, trochu se odvrátil a přitlačil do koutka.

Jen když jej oslovil některý zvláště vážený strejček, nevrlost nebyla s to přemoci zakořeněnou úctou a odpověděl za sebe i za kobyly . „Stakra, štárneme, brachu ty milá!“

A tak jezdil den ode dne, rok od roku. V jeho životě nic se neměnilo, ale na něm dály se změny. Bylo ho každým rokem míň, jako by sám v sobě se ztrácel, do sebe sama zapadal, jako by sám sobě chtěl býti hrobem.

Jednou, když jsem ho potkal na cestě z naší vsi do Vodňan, zvolal jsem naň, abych zvěděl, pozná-li mne ještě: „Hej, Jozífku, jakpak se máte i s kobyrama?“

Zajisté mne poznal, neboť hned se ozval se svého věchtu: „Stakra, šlepi šme, brachu ty milá!“ To mi bylo zbrusu novou novinkou. Při nejbližší příležitosti zmínil jsem se o odpovědi Jožífkově strýci Harmachovi.

„Už to takové s chudáky bude,“ povzdechl si strýc, jemuž také již tahlo na osmou desítku.

„A nebojíte se takové spřežení s takovým vozkou pustiti ze stavení?“

„Bával jsem se, když jsem upozoroval, že všichni tři pozbývají zraku. Stopovával jsem je v stavení, chodíval jsem za nimi na cestu, abych viděl, nejedou-li do stoky nebo se špatně nevyhnou jinému vozu. Už nemám žádných starostí. Jen bych je nesměl poslat někam jinam. Ale na té cestě, kudy jezdí, jak Jožífek, tak jeho kobyly pohybují se, jako by zcela dobře viděli, jen pomalu, hodně pomalu. Kobyly jako kdyby měly spočítáno, kolik mají udělat kroků, ano i vědí, kde cestou zastavit. I městem projedou, do pravé ulice zahrnou, cestu z města najdou, a když přijedou k zástavě před kolejemi u Čičenic, zastaví se a klidně čekají, až vlak odjede.“

Divil jsem se ovšem nemálo, ale nejvíce tomu, jak kobyly mohou poznati, je-li zástava zavřena či zdvižena. Snad se před ní zastavují, kdy by volně mohly projeti, a čekají hodinu, dvě, než uslyší známé zvuky na nádraží, které jim prozrazují blízkost vlaku. Strýc vysvětlil, v čem je věc. On, strýc, musí

vědět kdy, vlaky projíždějí, a podle toho musí vypravovat Jožifka z domova.

A jak má Jožifek zapraženo, ulebedí se na svém věchtu a pobídne kobyly: „Hý, malé, spánembohem!“ - vše ostatní jde tak pravidelně a odměřeně před se, jako bys hodinky natahl.

Místo Jožifkovo v rohu společného stola, zrovna pod křížem dávno již bylo zaujato mladším, což dím, celá řada mladších se na něm vystříдалa! Jožifek sám, jak stárl a sám cítil že je hospodáři míň a míň k užitku, odsedával ze zástolí na okraj k třetákovi, později i pasákovi dal přednost a za ním místo zaujal, posléze už ani do sednice nechodil. Přinášeli mu jídlo do stáje, kde všechen čas co byl doma, proseděl na lůžku, které mu sbili v koutě hrádi. Už ani své kobyly nepoklízel ani nekrmil. Nejdéle je ostrojoval, i když už byl téměř slepý. A přišla doba, kdy již ani chomout kobyle na hlavu zdvihnutí nemohl.

„Co dělá Jožifek i s kobyrama?“ tázal jsem se strýce po roce, po dvou.

„Zlobí!“ povídá strýc dobrácky.

„Ale jděte, strýčku! Celý život dělal dobrotu a nyní, když je více na onom než na tomto světě, by zlobil? Bezpochyby se oddává pití, aby se zahřál?“

„Kdyby bylo to! - ženit se nám chce milý chlapče.“

„A vy byste ho nerad pozbyl? Stýskalo by se vám po něm, pravda-liž? Zdálo by se vám, že vám pravá ruka upadla? A kterou si vyvolil?“

„Žádnou. Takový starecký fantaz se ho zmocnil, kolečko mu přeskočilo. Je tomu asi čtvrt leta, přijde on do sednice, pozdraví uctivě jako cizí ‚Pochválen pán Ježíš Kristus‘ a stojí a mlčí. - ‚Až na věky, Jožifku. Copak bys rád?‘ - Jožifka jedva kolena nesou; foukni do něho, a odletí jako pírkó. Očekával

jsem, že bude mít nějakou starost o svou pohovu a kobyly. Jaké ale bylo mé překvapení, když Jožífek najednou všechny síly sebral, aby se narovnal a udělal přec nějakou postavu, a promluvil odhodlaně: ‚Strejčku š tetou, proším váš. nebraňte mi, rád bych se oženil.‘ -,Inu,‘ já na to, ‚milý Jožífku, abych ti bránil, nebudu, ani práva na to nemám.Jsi dospělý člověk, máš svůj rozum, jsi v časech nynějších svým pánem. Žeň se, Jožífku, spánembohem, když rozumíš. Svatbu ti vystrojíme, jako bys byl náš. Ale jen mě a tuhle tetě přece pověz, kterou jsi si oblíbil?‘ ‚Namouvěru, strejčku, ani sám nevím, jak jsem do toho přišel. Jen jsem se o ni otřel, a ona pokoje nedá a nedá: Je to tvoje, je to s tebou, jsi náš, starej se o nás, když jsi mne do neštěstí a toho broučka na ten bídný svět přivedl. Už tak dlouho ke mně chodí a já ji odbývám: Ne, to není moje, není to se mnou! Ale svědomí mi pokoje nedá a také se do toho vkládá: Pst, odpřísahnout to nemůžeš! A tak jsem se konečně rozmyslil, že si ji s pánem bohem vezmu, když to na mne dopustil a když vy, strejčku s tetou, dáte k tomu dovolení.‘ ‚„Chudák stará! To přece není k zlostil!“

„My se také nezlobili hned a pomyslili si jako ty: chudák stará! Měl jsem nejprve domnění, že nějaká ochechule si o něm myslí, že má pár zlatých uspořeno, a chce se jich zmocnit. Ale když jsem ho tak viděl před sebou, chatrného jako pápěr, slepého, mnohými lety obtíženého, musel jsem od každého podobného podezření utéci. I ptám se : ‚Pověz přece, Jožífku, je-li jaká ta tvoje vyvolená, jak jí říkají, je-li hezká, mladá, či je a nepřijde-li k tobě s prázdnýma rukama?‘ -A milý Jožífek sešpulil pysky: ‚Co by se toho posledního týkalo, strejčku, již s prázdnýma rukama nepřijde, přinese na nich toho haranta. Takhle jí říkají Běto, Bětuško, pochází jako já z Kojčina, ale nyní je se svým tátou ve Štukravě, on tam zedničí a ona slou-

ží. Tam jsem se s ní seznámil lonského roku, než mne pustili z vojny. Nu, byl bych ji vzal s sebou, ale neměl jsem k ní víry. A ona přece za mnou cestu našla. A tak jsem si pomyslel: pánu bohu poručeno, udělám to! A co také jiného? Pokoje nedá, všude je se mnou a za mnou. Když jedu, přisedne ke mně, tulí se ke mně, chvíli plače, chvíli se směje, a toho broučka hejčká v loktech a zakrývá plenu. Co byste řekli: ještě mi ho neukázala! Ta zná moji slabou stránku, šelma! Já ji prosím, nejsladší jména dávám a jen se třesu, abych zahledl broučkovi aspoň hubičku, nebo nosík, aneb očko. Ale ona jej po každé k sobě přivine a zakryje, a já, věřte mi, dosud ani tolik nevím, je-li to chlapec, nebo holčička. Také v noci bývá u mne - až se to, strýčku s tetou, namouvěru, říci stydím, ale když jsem pověděl všechno, povím i to. To vám se nade mnou nakloní a jen plače - a jen plače a plače! Vzlyká, až jí srdce usedá, a mne polívají horké její slzy a vlasy se mi rozestýlají po tváři. Už to déle nevydržím, a když vy, strejčku s tetou, dovolíte, spánemhohem si Bětušku vezmu.' „ Dobré, staré oči strýcovy se zarosily. Na Jožífka se doopravdy nezlobil, a čím déle o něm , vypravoval, tím se stával měkčím.

„Jak jsme ho tak poslouchali“ - pokračoval - „pojala nás lítost nad osudem jeho i nad obecným osudem lidským. On, chudinka slepá, chatrná, že bys ji oddechl, ubožák, v jehož paměti ztratila se celý jeho minulý život a zbyla z něho pouze Bětuška a poměr jeho k ní, on, Jožífek, uchází se o dovolení k ženění s obrazem, který se mu zjevuje a který při nedostaččnosti svého ducha pokládá za skutečnou osobnost! Teta se dala do pláče a vyšla ven, aby ji Jožífek plakat neslyšel. Ale sluch on má dobrý. - ‚Strejčku,‘ povídá, ‚ať teta pro to neplače. My vám na obtíž nebudeme. Kousek místečka se pro nás tři ve vaší živnosti snadno najde. Pracovati budeme jako

draci, na mne se teprve podíváte, co dokážu, až budu mít spokojenou mysl. Takhle, kudy chodím, na Bětušku myslím a trápím se i v noci. A dá-li Pán bůh a naše děťátko vyroste, také bude pomahat. Dvě mladé, silné a pracovitě ruce vám vychováme, ať je to chlapec, nebo holka.' - ,Tak se tedy, Jožífku, spánembohem ožeň, když rozumíš.' - ,Zplat' Pán bůh, zaplat' Pán bůh!' děkoval Jožífek radostně a šel ke mně, aby mi políbil ruku. Šel tak jistě, jako by byl vidoucí. - ,Jen se, Jožífku, nezdržuj. To víš, když já svolím, teta proti nebude, a já jí sám vyřídím tvoje poděkování.' „„Šel jsem za tetou“ - vypravoval strýc dále - „abych sám se před Jožífkem nedal do pláče. Našel jsem ji v komoře. Hlavu zastrčila do peřin, pláč se dusil, ale celé tělo sebou trhalo. - ,Co plačeš, bláhová?' - Vyndal jsem jí hlavu z podušek a ona pořád: ,Co je člověk! Co je člověk!' - ,Raději zvolej: Co je bůh! Nehleď na Jožífka jako na rozbitinu toho, čemu říkáme člověk, ale jako na člověka, nad kterým se bůh smiloval a jemu odpustil hřích spáchaný dávno za mladých let. Již víme, proč Jožífek po všechen čas, co byl u nás, byl tak pro sebe. Vzpomínal na Bětušku, litoval, že ji opustil a neodpustil, a bůh mu výčitkami svědomí dával znát, že ani on jemu neodpustil. Ale nynější stav Jožífkův není dopuštěním, nýbrž odpuštěním božím. Je smířen s bohem i s lidmi i s tou z lidí, o které právem neprávem se domníval, že mu nejvíc ublížila a tak těžce ho rani-la na místě nejcitlivějším, že muselo minouti přes půl století a ještě mnohem víc, aby vyzdravěl. Bětuška je bezpochyby dávno prach a popel, ba snad už i ten prach vítr rozvál a popel voda smyla; a dítko její, zůstalo-li naživu, může býti nyní v letech stareckých, jestli ho bůh dříve k sobě nepovolal. Po všechnu tu drahnou dobu Jožífek nosil v sobě hořkost k nim, k níž se přiměšovala pochybnost, že Bětuška jen jeho měla ráda

a že dítě jest jeho plodem. Láska jeho teprve nyní lne k celé Bětušce tak, jak jest, teprve nyní stala se obětavou a nerozpakuje se nad úhonou Bětuščinou, možná že domnělou, možná že skutečnou. Jožífek už se netáže žárlivě po svém soku- vi, netáže se, je-li on či sok jeho otcem Bětuščina dítěte, nestará se již ani o pohlaví dítěte, a ve svém srdci přijímá matku i dítě za své. Je-li Bětuška dosud živa, nyní může i ona spokojeně zemřít; zemřela-li a duše její nenašla dosud pokoje, nyní může dojítí.’ „ Tak vypravoval strýc Harmach. Zde přestal a my všichni, kdo jsme ho v naší sednici poslouchali, ztichli jsme dojati uvažující o psychologickém výkladě strýcově a osudu Jožífkově. Mně vadila jedna nesrovnalost.

„Strýčku,“ přerušil jsem mlčení, „vy jste řekl, že vás Jožífek zlobí, a ukázal jste, že s ubožákem tak živě cítíte a jemu rozumíte. Vidíte, že se naň nezlobíte .? Či vás zlobí něčím jiným ?“

„To bylo jeden den,“ vypravoval strýc dále.“Druhý den v stejnou dobu Jožífek zase žmolí přede mnou čepici a prosí o dovolení strýčka i tetu, aby si směl vzít Bětušku. Dostal zase, oč prosil.A to se od těch čas opakuje den co den, jenže Jožífek nepřichází už nesměle a ostýchavě, ale zlostně a hrubě. ‚Strejčku s tetou, dnes přicházím naposled! Já to dovolení musím mít, čekat už nebudu a nechci! To já věřím: chtěli byste mne sem přikovat, abych se vám jen dřel a dřel, ale abyste také udělali něco pro mne, co by vás nic nestálo a čím by moje srdce okřálo - to ne a ne!

Nechcete-li dát povolení dobrovolně, jdu na úřad.

A to bychom se na to podívali! Takovou vodívá.

Zle dělá se starcem mladší čeled'. Dají se před ním do sporu, jako by mysli, že není přítomen. ‚Je to Jožífkovo!‘ - ‚Mlč, není to Jožífkovo, je to s jiným.‘ A tak jej pokoušejí. Jindy zas před ním: ‚Jožífku, neměl byste Bětušku opouštět a dělat ji nešťast-

nou.' - ,Ale dyť já - , - ,Inu arci, vy byste to udělal, jenže jste se pozdě rozmyslil; Bětuška už spadla s tím druhým, nevěte-li.' Marno všechno moje zakazování. Mládež nerozumí stáří a nemá s ním soucitu. A tak mám s Jožífkovou svatbou samé nepříjemnosti.“

„Jen nepozbývejte trpělivosti s chudáčkem. Dlouho-li pak potrvá a rozevře po něm náruč ta nevěsta, která ještě nikoho nepustila, koho objala - černá země!“

Dovolte, ať já sám o Jožífkovi dokončím.

Minulo několik měsíců. Byl měsíc máj, plný tepla a vůně, a již i máj chýlil se ke konci. Jožífek pořád jezdil se slepými kobyly strýcovými a každého dne před odjezdem zašel k strýci do sednice a žádal, aby mu dovolil se oženit. Někdy svou žádost přednášel pokorněji, podruhé hurtovněji, podle toho, jak jej naladila chasa. Strýc mu trpělivě dovolení dával. Toho májového dne ráno, když zas obdržel od strýce dovolení, neobrátil se hned ku dveřím jako jindy, ale šel k oknu, z něhož voněl prutnatý keřík rozmarýny. Uřízl si proutek a teta, jak to viděla, potěšena, že jednotvárná píseň o Jožífkově ženitbě již trochu jinak se zatočí, skočila hned ku přítruhlí, vyňala červenou pantli z nějaké svatby, již tam uschovala na památku, a Jožífkovi ji přišila na rozmarýnu. Jožífek si ji zatkl do petlice u kožichu, s nímž se již dlouho ani v letě nerozlučoval, a padl na kolena.

„Strejčku, již ta chvíle přišla! Prosím vás, dejte mi požehnání! Mnoho jste mi dali, dejte mi i to poslední, oč prosím: požehnání!“ Strýc mu dal požehnání, a když chtěl Jožífek vstáti, musel mu pomoci. Sám Jožífek neměl už té síly. Chopil se ruky strýcovy a plače prosil: „Strejčku s tetou, prosím vás, odpusťte mi všechno, čím jsem se kdy proti vám provinil, vědomky nebo nevědomky.“

„Odpusť ti Pán bůh, Jožífku!“

„I spravedlivý sedmkrát za den zhřeší. Já chtěl vždycky býti spravedlivým, ale jestli jsem přece proti vám hřešil, odpusťte mi! Jestli jsem kdy reptal, odpusťte mi! Jestli mi někdy vaše práce byla těžká, odpusťte mi! Jestli jsem někdy něco nevykonal tak, aby vám bylo k největšímu užitku, odpusťte mi!“

„Odpusť ti Pán bůh, Jožífku!“

Políbil strýci i tetě ruku, dal upřímně „zaplat' Pán bůh“ a šel ku svým slepým kobylám, které stály již na dvoře zapraženy. Vydrapal se na svůj věchýtek, pobídl koně a vyjel. Přijel do lesa, tam mu naložili drv. Jožífek zatím se odšoural stranou. Na pokraji lesa po kolenou leza hmatal, až se dohmatal místečka s pěknou měkkou travou. Z místečka smetl kdejaký špendlíček, potom si sedl a vyňal z kapsy svůj oběd a kudlu. Ukrajoval měkkého chleba, mazal sýrem a skývy nakrajoval na sousta. Jedno sousto sám snědl, druhé položil naproti sobě. „Bětuško, ber si,“ pobízel. Drvoštěpové, když si povšimli, že Jožífek není vedle nich, šli a vyhledali ho. Tiše k němu přistoupili, aby ho nevyrušili. Rozděloval poslední sousto: „Bětuško, ber si!“ Potom si utřel bezzubá ústa a povzdechl si: „Džbán dobrého piva kdyby bylo, nebo dva! Ale což dělat, milá holka: chudí jsme, ani o své veselce nemůžem pivem zavlažit.“ A dodal chlácholivě: „Nestarej se, Bětuško, všeho bude časem, když Pán bůh zdraví dá a života dopřeje.“

Drvoštěpové přinesli džbán vody a podávali mu: „Zavdej si, Jožífku, o své veselce, a Bětušce taky podej.“ Jožífek si přihnul, až dech ztrácel. Vydechl a pil znova. Posadil si půlstaletou hulánskou čepici na stranu a liboval si: „Pane, to je chlapák pivo! To je metr!“ Bětušce podati zapomněl. Vstávaje zapotácel se. „Silné pivo,“ povídá. Pokouší se jít a vrávorá. „Silné pivo, ale kdybys bylo ještě silnější, na mne bysi si mu-

selo přivstat. Takových, jako jsi ty, jsme již porazili!“ Vzali jej pod pažďí a vedli k vozu. Jožífek se jim vymykal: „Vždyť já jsem nepřebal, copak si o mně myslíte! Ale veselka, braši, to je den jeden v životě. V ten den se musí člověk rozveselit.“

Dal si ruku za hlavu, vytahl se a zavýskal, seč jeho slabý hlas byl: „Ichuchú!“ Potom se zastavil, aby si srovnal krok. Vykročil a klátě hlavou po taktu napravo nalevo, zanotoval si: „Vyjdu já si na vršíček a ještě se podívám, kolik na nebi hvězdiček, já si je přepočítám.“

Dovedli jej k vozu, pomohli mu na věchýtek.

„Kde je Bětuška?“ tázal se.

„Bětušku jsme posadili,“ odpověděli drvoštěpové šetrně, „na druhý vůz, mezi baby, jak se sluší a patří. Dokud není očepena, není tvoje, přes to církevní požehnání.“

Začalo poprchávat.

„Pane bože, houšť!“ slabým hlasem volal směje se Jožífek.

„Vlažička spadne dnes hezká,“ podotkl jeden z drvoštěpů.

„To bude bohatství!“

„A dětí,“ dodal druhý.

Jožífek pln sebedůvěry zašišlal: „Ať, i děti jsou boží požehnání.“

Ač neviděl, přece znamenal, že je později, než jindy bývá, když s naloženým poláním vyjíždí z lesa.

„Jen co řekne strejček,“ pravil starostlivě.

„Nějak jsme se zdrželi s tou veselkou, budeme muset strejčka zbudít. Ale ať! Kdypak se mi to zas přihodí, abych se ženil! Spánembohem, lidičky, mějte se hezky!“

Drvoštěpové mu zarejdovali vozem do zvyklých kolejí a zazpívali mu na cestu „Už mou milou na oddavky vezou“.

Děšť byl stále hustší a teplý jako v lázni. Lesům šel k duhu, jen si zhluboka oddechovaly. Již se smrákalo, když Jožífek

vjel do vodňanské roviny. Čím blíže byl naší vsi, tím povědomější bylo všecko kolem zbylým jeho smyslům. Člověk, který téměř po celý svůj dlouhý život byl hospodářským dělníkem, nemohl odolati srdečnému potěšení z vydatné vlažičky, a pro potěšení to zapomněl, že má dnes veselku, neboť dvě tak silná potěšení nemohla se již směstnati v slabé jeho duši. Podle šelestu bujně vzrostlého obilí hádal, kdy letos budou žně a jaké budou, bude-li se boží požehnání sypati na pole pořád tak štědře jako dosud, nesešle-li Pán bůh ještě krupobití, nebo sucho, nebo moko. Po cestě, kterou tisíckrát vykonal se smysly živými, znal každou píď země poslepě, ano domníval se, že i podle šelestu poznává obilí, jaké jest a čím jest.

V ten podvečer Bůh zavolal k sobě Smrt a řekl jí: „Kmotra, abyste mi dnes večer přivedla Jožífka, chci s ním dnes stolovati.“

Kmotra běžela do svého stánku a mladší její dcera povídá: „Matko, dnes máte nějak tuze naspěch.“ - „Poslal ke mně Bůh, a že chce ještě dnes večer stolovati s Jožífkem.“ - „Mám ho přivést?“

Mladší dcera kmotřina ochotně vstala, aby se vydala na cestu. Byla to osoba veliká a silná, že chlapa takového není; hnáty její byly jako železné, svaly na nich jako provazové, v tváři byla modrá, jako by ji škrtili, očima strašně koulela, pramenové vlasů byli lité zmiže, prsty jako háky. I začala se ohlížeti po stěně, kde na hřebech pověšeny a na policích složeny byly její nástroje: meče, dýky i palice, oprátky, rozmanité jedy a léky v lahvičkách i krabičkách, a na lávce seděly děvky její: Pakostnice, Hlíza, Zimice, Úplavice, Rakovina, Souchotina, Úbyť, Vodnatelnost, Osutina. Také tam byla almara, v níž bylo dvojí přestrojení: za lékaře a kněze.

„Ne, holka,“ odpověděla Smrt-kmotra mladší dceři Smrt-holce; „ty jsi pro veliké pány, papeže a kardinály, pro císaře a krále, pro knížata a jiné velmože, pro vladaře i bohaté i pro všechny, kdo puzeni jsou bažností slávy, moci a požitkův. Ale Jožífek nikým takovým není. Jožífka musí k Bohu odvésti tvoje starší sestra, jež má za úlohu doprovázeti k trůnu božimu mučedníky a pracovníky, vdovy a sirotky, hrdiny myšlenky, mravnosti a lidskosti. Počkáme na ni, a ty si hled' svého vladarství.“

Ještě kmotra ta slova nedopověděla, starší její dcera přišla. Nepřišla, ale přiletěla, krásná a bílá, na perutech andělských. Pomocníci její, družina andělů, ji obklopili. Ona v náručí přinesla mladou, bledou ženu, jejíž oči byly zavřeny. Andělé, jak ženu zhlédli, zatleskali v ruce a zajásali nevinnou radostí. Nato rozběhli se po nebi. Starší dcera Smrti zatím dechla mladé ženě na jedno víčko, dechla na druhé víčko, a žena se probudila.

„Kde to jsem?“ tázala se nevědouc, zdaž bdí, nebo sní. Však než možno bylo dát jí odpověď, byli tu andělé, kteří se byli rozběhli po nebi. Dva vedli za ruce buclatého košiláčka, jenž statečně se rozkračoval a došlapoval na růžové patičky tlustňounkých nožek. Mladá žena jej zvedla, sepjala ruce, ale nemohla se hned vzpamatovati ani promluvíti. Teprve když děťátko počalo jí vstříc šveholiti „mama, mama,“ vykřikla nesmírnou blažeností, vrhla se po děcku, objímala a celovala. A všichni andělé usmívajíce se utírali si slzy.

Zatím kmotra pošeptala své starší dceři: „Holka, máš doskočiti pro Jožífka, pán Bůh chce s ním dnes stolovati, a už abys tu byla!“

V tu dobu Jožífek už byl na půl cesty od Vodňan k naší vsi. Vyhaslý zrak jeho, jemuž i slunečný den byl tmavou nocí, ne-

mohl pozorovati, že již večer pokročil, ale co nemohl změřiti zrak, změřil sluch. Tenké hlasy vesnických zvonů začaly se rozlíbati tichem krajiny, jeden po druhém. Jožífek všecky je znal. Mrzel se na sebe, že se tak zpozdil, a staral se, co tomu řekne hospodář. Pršelo bez ustání. Jožífek byl si vytahl límec kožichu, aby mu déšť nemohl za krk, a nohy si obalil houní. Byl dobře chráněn, ale přece ho zamrazilo. „Zimomorka,“ pomyslil si.

Avšak tu najednou zazdalo se mu, že prohledl. Všechno viděl: před sebou bílou cestu, lemovanou ovocnými stromy, z nichž některé ještě dokvítaly, po obou stranách zelené lány vlnícího se a šelestícího obilí, dále vpravo Pražák a vlevo chelčický kostel, a nejdále černé hory a lesy. Chtěl si pomyslit: „Ale vždyť jsi slepý, a již je po klekání a i ten, kdo má oči zdravé, vidí už jen tmou“ - ale pro velikou radost nemohl. Těšil se : vidím, vidím! a těšil se, že vidí, a viděl, že se těší, a všecko kolem něho bujelo a kypělo, šumělo a vonělo, a teplý májový déšť lil se z nebeského robu jako mléko a strdí.

Vtom jako by slunce vysvitlo a duha se rozklenula, a po pravé straně rozvlnilo se obilí a z meze, která byla mezi ním, vyskočila dívčina jako srna. Krátká zelená šerka, ozdobená dole na píd' širokou rudou pantlí, zatřepala se o plná lýtka, naděťá do červených punčoch. Punčochy vězely v malých lakovaných střevíčkách, majících pod nártem malou mašličku. Měla širokou černou zástěru a také černou, soukennou šněrovačku, zpředu hodně nízkou, aby nebyla hradbou mladým, plným ňadrům; šněrovačka byla stažena zpředu rudým šněrovadlem. Měla kmentovou košili, bělostnou jako cukr, „tenčici“. Tenčice byla na ňadrech načechrána a pod plným, bílým hrdlem tkanicí svázána a široké, krátké rukávy, vyhrnuté vysoko nad loket, byly okrášleny krajkami a vyšíváním. Jožífek mohl oči

nechati na rukou dívčinych, malých a plných, po loket opálených a ovětraných, a nad loktem až ke krajkám tenčice bílých jako padlý sníh. Zazdalo se mu také, že i na ňadrech kmitlo se něco ještě bělejšího než kmentová košilka. Hrdlo bylo ověšeno šesti řadami skleněných perel, čelo bylo přepásáno šmelcovým trýbkem. Kulatá jako jablíčko hlava byla pěkně zapletena a přihlazena, ničím nepokryta. V ruce dívka držela kytku polního kvítí, již kynula zubíc se Jožífkovi.

Jožífek potrhнул opratí a zastavil. „Ach ty, kdepak se tu bereš, Bětuško? Jáť myslil, že jsme jako dnes měli veselku a ty že jedeš s babami za mnou.“ - „Já jim uskočila, utekla, v polích se ukrývala a tobě nadběhla; chci se svézti s tebou.“ - „Tak si sem ke mně vylez, Bětuško.“

Udělal jí vedle sebe místo. Bětuška jen šustila a voněla; ňadra jí oddechovala bazalkou a ústa větrovým kořením. Všec-ko na ní hrálo a všecko na ni se smálo, i to boží sluníčko. Když se k Jožífkovi posazovala, dotkla se ho kyprým bokem a Jožífek nesměle odsedl do rohu k žebřině. Zdálo se mu, že to příliš mnoho blaženosti najednou: míti Bětušku vedle sebe a dotýkati se svým tělem jejího těla. Chtěl se jí na lecos tázati, radu s ní bráti, hovořiti o domácnosti, jak si ji zavedou, o práci a starostech, jak si je rozdělí, ale jazyk sebou nechtěl hnouti, jako by byl zdřevěněl. Bětuška položila lýtko přes lýtko, dívala se před sebe, hrud' se jí vzdouvala, a když se obrátila hnědým okem k Jožífkovi, bylo v tom oku plno lásky, oddanosti a touhy. Nemluvila, pohrávala si kyticí z polních květů.

„To jsem blázen,“ pravil si Jožífek v myšlenkách, které se mu víc a více zauzlovaly, „co se to se mnou děje! Přece si jedu z veselky, a tohle jako by bylo dávno před veselkou a jako by bylo v Štokravě a jako by nebylo na voze strejčka Harmacha, ale za Štokravou na vysoké mezi pod lesem.“

Vtom se Bětuška sama rozhodla, vidouc nepřemožitelnou ostýchavost Jožifkovu. Obrátila se k němu, jako by kapr sebou mrskl, dala mu přivoněti kytky, a Jožifka, jakmile její vůni do sebe vsál, počala jímati sladká dřímota. Jen ještě cítil, jak se Bětuška k němu tiskne, jak mu klade ruce kolem krku a dává mu prudké, náruživé políbení. V tom okamžiku zhasl Jožifkův kahánek, jenž už dlouhá leta jen mrkal. Světýlko jeho jako by usnulo, ani neprsklo. Kmotra Smrt, matka, nemeškala a šla oznámit pánu Bohu, že Jožifek bude tu co nevidět a zasedne k stolování, ku kterému ho čekají.

Strýci Harmachovi Jožifek po celý den nešel z mysli. Stále se mu stavěl před oči, an s prutem rozmarýny a červeným fáborem odchází pevně věře, že jde na svou svatbu. „Neměl jsem ho pouštět,“ říkal si, „vždyť už ubožák svými smysly nevládne a neví, co se s ním děje. Jen aby se nestalo žádné neštěstí, bože, rač nás chránit!“ Večer Jožifek přijížděl každý den přesně, zrovna na minutu. Ten den ho nebylo. „Že jsem ho nezdržel!“ litoval strýc, ale omlouval se: „Kdybych ho byl nepustil, odepřel mu požehnání, řekl mu, že nemá veselku, a poslal jej na lůžko, byl bych jej zabil. Nemohl jsem jinak.“

Když Jožifek ještě nepřijížděl a již bylo dávno po večeři, strýc vzal s sebou pacholka a šel s lucernou Jožifkovi naproti. Nešli daleko, a tu našli Jožifka i s kobyly. Kobyly stály jako zkamenělé, hlavy měly hluboce skloněné, jako by přemýšlely o tom, co se právě událo s jejich velitelem a přítelem, a jako by tušily, že nyní jest řada na nich. Neživý Jožifek tulil se do koutka u žebřiny a májový déšť jej omýval.

Kobyly Jožifkovy skončily brzy nato. Nikdo jiný s nimi neušel, najednou nebyly k žádné potřebě. Život jejich jako by byl srostlý s Jožifkem. Bez Jožifka nebylo pro ně tohoto bídného světa. Ani zapřahnouti nebylo je možno.

Podobným pokladem, jakým je našim sedlákům z domácího zvířectva kůň, jest jim z obilin pšenice. Před několika lety jsem se seznámil s úředníkem, který na Vodňansku pracoval o novém katastru. Dal se do horování o stožické pšenici, v celé říši jen banátská prý se jí rovná. Ale zajisté ani v Banátě hospodáři nejsou na ni tak hodni jako u nás. Každé sic obilí milují, ale pšenici nejvíce. Každé obilí je „boží“, jinak o něm ani mluvit nemožno, abys neurazil i toho, kdo úrodu dává, i toho, komu jest úroda odměnou za práci a namahání, a konečně abys neurazil i to boží obilíčko.

Na boží obilíčko vždycky jsme se dívali jako na schránku tajemství. Všecka příroda je plná velikých, nevyzpytatelných tajemství, i v chladném kamenu tajemství se kryje, a největším tajemstvím sám je člověk, jeho vznik, život i skon. Ale tajemství života lidského nesnadněji můžeš stopovati, protože sám jsi člověk, s člověkem bojuješ boj o život a že život lidský prostírá se na leta, což ztěžuje pozorování i pochopování života lidského v jeho úhrnu i v jeho podrobnostech.

Jinak jest u obilí, jež siješ do země vlastní rukou připravené, jež z ruky tvé vzchází a z ní i ránu smrtelnou dostává. Celý život obilíčka je před tebou jako na dlani. Mlátíš je z klasů, provívaje čistíš, na sýpku ukládáš, k osevu vybíráš. Nejčistší a nejzrnatější skulinami vlastních prstů rozsíváš (nikdy před početím setby nezapomeň vzítí z rozsívky tré štípců ze tří prstův a rozhoditi různě po roli ve jméno božské Trojice!). Krásné zrnko vložil jsi do země jako do hrobu; ono v ní na pohled zkázu bere, ale již zároveň z ní klíčí a vzrůstá, aby dalo stéblo a klas a v klase mnoho zrn nových, zhynulému jako vejce vejci podobných. Jakž může sedlák, pamětlivý, že i Kristus rád obíral si zrnko a obilí k podoběným, zůstatí bez pomýšlení a pocitu, že proměna zrna od zasetí až do klasu jest analo-

gická s osudem člověka na zemi a po smrti? Může-liž jemu nebyti, že tajemství života a smrti se před ním odhaluje? Života a smrti? Ne, nýbrž smrti a života! Hle, jak těsně, jak nerozlučně příroda souvisí s věrou, jak mezi nimi není odporu! Víra v nesmrtelnost lidské duše a v posmrtný její život vplynouti musí z pozorování sedlákova. Kdybyste mu víry takové nepodali sami vy, kdož chcete býti jeho učitelí, on sám by k ní dospěl, sám by si ji utvořil. Jsem přesvědčen, že pravdu mají ti, kdo tvrdí, že pohanská víra našich předků v mnohém se podobala křesťanství, a tím vysvětlují, proč tak čile k nové víře přilnuli, kde jim nebyla vnucována ohněm a mečem. Naši předkové jako národ výhradně rolnický, myslivý a citelný, přirozeně došli k víře o nesmrtelnosti duše a k mravnému učení o milování bližního. Našim jihočeským sedlákům z původního slovanského charakteru dosud zbylo tolik, že trochu znalosti duše dostačí, abychom si utvořiti mohli ponětí 0 jejich duševných vlastnostech ještě v dobách, které se nedají kontrolovati psanou historií.

Jak mocně musela naše pohanské předky dojímati křesťanská oběť oltářní! Jak krásnou a vznešenou musela se zdáti rolnickému národu, jakou asi apoteózu sebe sama z ní vyciťoval, jak mněl se asi bohu blízkým, vyvoleným! Křesťanství zdálo se mu náboženstvím selským, ono zachvátilo dříve hromadu národa nežli trůn, kdežto u Němcův a jiných západních národů byl právě opačný postup, tam křesťanství bylo věrou panskou, aristokratickou, s výšin společnosti teprve sestupovalo dolů. Odtud věčný, základný rozdíl mezi Čechem a Němcem. Němci a zněmčenci v Čechách selské křesťanství dlouho pronásledovali za pohanství.

Tím pšenice v očích našeho sedláka nabývá posvěcení, že jest na oltáři obětním tajemstvím. K účtě ovšem přidružuje

se i výnosnost, ale úcta přece má vrch. Pro kult pšenice rozhodují starosvětské pojmy hospodářské, jež nikdy nebude možno smířiti s hospodářskými pojmy obchodními, jež už v celé západní Evropě zvítězily, i v severní polovině české země. Na vysvětlenou bude dosti řečeno, že v naší krajině není jediného rolnického cukrovaru, ačkoli půda výborně by se hodila k pěstování cukrové řepy. Bylo sice o tom promlouváno již v letech šedesátých, ale sedláci neměli ani chuti ku změnám ve svém hospodářství, ani falešné touhy po pytlích peněz, které prý cukrovary sedlákům vynášejí. Náš sedlák chce míti svůj selský dostatek a blahobyt, ale vratkost národohospodářských soustav zbudovaných na dostatku peněžném zná ze staletých zkušeností mnohem lépe než slavné národohospodářské kapacity, kterým se koří celý svět.

Za několik let cukrovary počaly padat a pšenice byla v ceně stálá. Naši sedláci měli radost ze své prozíravosti. Ale mýlili se, nebyla to prozíravost, co je zadržovalo od převratné novoty v selském hospodářství, neboť v několika dalších letech počaly klesati i ceny pšenice a od té doby již nedostoupily předešlé výše. Zdálo se, že nyní nadešel okamžik nevyhnutelného převratu. Kníže Švarcenberk vystavěl v Protivíně cukrovar a počítal při tom i na selskou řepu. Sedláci jí sázeli trochu na zkoušku, přesvědčili se, že by se jim dařila, na zkoušku ji dovezli i do cukrovaru, aby se obeznámili s tamními praktickými, ale toho bylo dost. Když byli druhý rok správou cukrovaru tázáni, budou-li zase řepu pěstovati, odpověděli, že budou, ale za krmivo pro dobytek, nikoli k potřebě cukrovaru.

Není tomu dávno, do Vodňan přijel agent jednoho středoevropského cukrovaru, jenž také býval rolnickým, a nyní je židovským. Nežli sám přijel, rozjeli se po okrese jeho subagenti, oznamující sedlákům, že toho a toho dne v tu a v tu hodinu

továrník bude sedlákům „rozdávati“ zálohy v „jakékoli výši“. Sedláci se dostavili do hostince, ve kterém jim měly být udíleny milosti, jakých se nikdy nenadáli. Mlčky vyslechli výklad agentův o výhodách, které jim přišel poskytnout, i o povinnostech, které jim z toho vzejdou. Na stůl před sebe položil napěchovanou tobolku a pro lepší upozornění pleskl na ni dlaní. Sedláci ani se nedivili, ani se neradovali, ani se nermoutili, ani peníze očima nepohlcovali, ani od nich oči upejpavě neodvraceli.

Agent, než se posadil, představil shromážděným „právního přítele“ cukrovaru, jenž s každým jednotlivcem, který zálohu obdrží, provede některé „písemné formálnosti“, jichž vyžaduje jasný poměr mezi oběma stranami. Sedláci uctivě pokynuli hlavami, vidouce před sebou pána, který dlouhá leta strávil nad knihami, než dostal na to diplom, že smí sedláky dříti bez nože, ale opět žádný ani nehlesl.

Právní přítel měl k sedlákům řeč o pokroku vůbec a hospodářském zvláště, trpce káral jižní Čechy, že dosud zůstávaly za severními a středními, ukazoval na to, jaké bohatství hromadí se v průmyslových krajích a jak se celý svět obdivuje pokročilosti severních Čech, zatímco jižní ještě spí jako zabedněny.

Strýci pokyvovali na znamení souhlasu. To jim vždycky svědčilo, když je někdo pořádně rozebral a do duše jim promluvil. Káraní raději poslouchají než chválu. Pst! Kdo chválí, vždycky má za lubem něco svého, ne vašeho, svůj prospěch, a ne váš, svůj plán, a ne váš. Varujte se chvalořečnicků! Ale kdo vás haní a kárá, ten s vámi třeba také dobře nemyslí, ale není vám nebezpečen. Člověk je chybuující a hříchu podrobený, vždy má co na sobě napravovati. Karatel může býti také vašim nepřítelem, ale protože drbe a nehladí, není nebezpečný.

Podle všech známek právní přítel soudil, že řeč jeho nezůstala bez hlubokého účinku na posluchače. Usedl si spokojeně vedle agenta a řekl zvučným hlasem: „Tedy začneme! Každý, kdo řepu pro náš cukrovar pěstovati chce a může, obdrží zálohu, ale dva z přítomných sousedů musejí se spolu podepsati, aby byla záruka za totožnost osoby, neboť jsme ve zdejší krajině ještě neznámi.“

Ticho. Nikdo se nehlásil, nikdo ani nečekal, nikdo ani pohledem neprojevil ani libost, ani nelibost, ani žádost peněz, ani opovržení k nim.

Právní přítel se netrpělivě zamračil. Bylo mu viděti na čele, že si myslí: ale jsou to tupanti! Obrátil se na nejbližšího: „Nu tak, sousede, jak se jmenujete?“

Odpověď zněla dejme tomu: „Martin Holoubek.“ - „Odkud?“ - „Odtud a odtud.“ - „Kolik korců byste mohl posázeti řepou?“ - „Inu, deset bych mohl.“ - „Kolik chcete zálohy?“ - „I děkuju pěkně, já se nějak obejdu bez zálohy.“ - „A řepu sázet budete?“ - „Inu, já neříkám: nebudu. Což, já bych i sázel, kdyby sázeli všichni ostatní, ale sám nezačnu.“ - „S vámi je těžké jednání!“ - „Inu, jen co je pravda: říkávají, že je s námi těžké jednání.“

Právní přítel se vysmrkal, pomnul si z obou stran nos, až mu zčervenal a oči slzely, načež se obrátil na jiného z přítomných jinou metodou: „Jak se jmenujete, sousede?“ - „Matěj Koleno.“ - „Řekněte mi, pane Koleno: potřebujete peněz?“ - „Inu, potřebuju.“ - „Kolik? Jen prosím se vyslovte s úplnou důvěrou.“ - „Inu, pane, takhle deset tisíc kdyby bylo, anebo dvacet, všecko pěkně na hotovosti!“ - „Živnost jsme vám nepřišli kupovat, pane Koleno, ale pět set zálohy dám.“ - „Ale pročpak bych vašeho pána připravoval do takové škody?“ - „Vždyť on, víte, pane Koleno, žádné škody z toho mítí

nebude; bude mít řepu a vy peníze.“ - „Inu, když nedáte dvacet tisíc, ani deset, pět set já vám nechci. Kdybych měl na hotovosti dvacet tisíc, všechny děti slušně vybudu, ve Vodňanech si koupím domek a kus pole pro radost, budu spokojeně výměnkařit a v božím kostelíčku boha chválit. Ale co s pěti sty, prosím vás?“ - „Rolníci často potřebují do žní výpomoc.“ - „To je pravda světitá: potřebují, a po žních také. Ale sedlák nejlíp dělá, když k žádným povinnostem se nezavazuje a drží pravidla: z ručky do ručky. Na podzim já tobě řepu, ty mně peníze a nebude mezi námi žádné mrzutosti a jeden od druhého budeme svobodeni.“

„Světitá pravda,“ přisvědčovali někteří, když už někým dán byl počín k projevu mínění.

Tak to šlo dále. Zálohy na řípu nikdo si nepřál, nikdo nepřijal. Právní přítel a agent byli tímto výsledkem zdceni.

„Takové ostudy ještě jsme se nedožili!“ naříkali. „Aspoň to zkuste!“

Našel se konečně jeden chalupníček. Ten vzal sto zlatých zálohy, omlouvaje se před sousedy, že se přec někdo musí obětovat, aby jako potom všichni věděli co a jak. Nebránili mu, ale druhý den celý okres o tom vypravoval jako o nejmýšlehkomyslném kousku. S chalupníkem událo se něco zcela obyčejného. Psal si o ještě větší zálohu, dostal ji, závazku zplna nedostál, neuhrazená část zálohy byla mu zapsána na příští rok, k ní připočten úrok a zas obdržel nějakou zálohu na hotovosti. Ale již viděl, že tak hospodařit nemůže.

A tak sešlo z pokusu zavést u nás pěstování průmyslových rostlin, sešlo bezpochyby na dlouhá leta. Veliký světový hospodářský princip, tradicí v každém našem člověku žijící, zvíťazil nad principem druhým, sobě nepřátelským, jenž vítězně kráčí přes širé země i světadíly a dělá z nich raby svého zla-

tého žezla. Sedláci naši zůstali při pěstování obilí. Řepa pšenici nevytiskla, kult řepy nezatlačil kult pšenice.

Pšenici u nás takto připravují k setí: Čistě zametou sklep a doprostřed nasypou na hromadu pšenici k setí určenou. Rozdělejí vápno a popel ve vodě. Dva lidé postaví se naproti sobě a vějíčkami zrno přechnou. Když zaberou, dřívě nežli přehrnou, třetí z dížky nalije na zrno oné vody s vápnem a popelem. Zrno pak převrací se ještě jednou, aby na každé se dostalo. Potom pšenici shrnou na hromadu a hospodář buď do jejího vrcholu zatkne tři křížky ze svěcené lísky, anebo vějíčkou napíše na bok hromady jeden kříž velký. Nato se vzdálí placení pomocníci a hospodář koná modlitby nad zrnem, které zítra svěří zemi.

Tato příprava jest osvědčeným prostředkem proti snětivosti.

Tři křížky ze svěcené lísky zatýká hospodář o velkonocích do každého svého pole a poklekna před ně modlí se.

Zvláštní pietě také včely se těší, ne proto, že snášejí sladký med, nýbrž vosk na voskovice, jež hoří na oltáři. Ale včely se již u nás tak nedaří jako v dobách, o kterých za mého dětství staří pamětníci vypravovávali. Tenkrát byly prý šťávy květů mnohem sladší než nyní. Na naší zahradě bývaly prý tři dlouhé řady oulů, špalkův, a z nich na podzim medu tolik, že jej na džbery měřili. Cukru neužívali, snad ani neznali; všecko sladili medem. Čím je nyní bílá káva, tím bývala pivná polévka, slazená medem. Naše babička někdy v letech dvacátých měla trhání a koupila něco kávy, aby ji uvařila svým hostem o druhý den posvícenský ku snídání. Ženský jazyk nedovedl smlčeti, co hodlá. Hosté o ničem jiném nemluvili než o kávě, a sluší-li se, aby ji sedláci pili. Jak tuzí konzervativci byli, vysvítá z toho, že babička, nabyvši z hovoru svých hostí přesvědčení, že by

se byla málem velikého hříchu dopustila, kávu vylila a místo ní podala zase pivnou polívku, slazenou medem. A hosté jí dali zadostučinění. „Vida, vida,“ libovali si, „ta káva není špatná!“

Z voštin nežli je roztopili, tj. ze zbytků medu, i které ve voštinách zůstaly, hospodyně připravovaly zvláštní kvašený nápoj lahodné, navinulé chuti, k němuž přidávaly koření a chmele. Nápoji tomu říkaly patoky. Patoky medové úplně se chutí rovnaly moskevskému kvasu, ale byly zčištěné a barvu měly jako malaga.

Již pozoruji, že jest na čase, abych začal zpívat o něčem jiném. Hádám, že byste rádi věděli, jací jsou naši v milování a ve stavu manželském.

I v těch okolnostech vedou si svému charakteru přiměřeně. Nemohu říci o nich, že by byli materiální a že by praktické ohledy u nich převažovaly nade vším jiným, ačkoli povrchnímu pozorovateli snad by se tak zdálo. Jsou suší, váhaví, střízliví, na slovo skoupí, a to nejsou vlastnosti, jaké mívají dobří milovníci v románech, v novelách, na divadlech a městech, kde mladí lidé nežijou životem svým, nýbrž hrají ty osoby, o kterých buď četli, anebo na jevišti viděli, vydávající za své nejen jejich city, nýbrž i slova. Naši této falše naprosto nejsou schopni; mohou v životě představovati jen sebe, ale nikoho jiného.

Za studentských let měl jsem nejednu příležitost přesvědčiti se, jak cizí jest jim všecka erotomanie i jak cizí jest jim všecka erotomanská literatura, jež je v našich dobách hlavní vzpružinou papírnického průmyslu. Chtíval jsem je „budit“, „zušlechtovat“, „poučovat“, šířit mezi nimi „lásku ku knize“ a podobně. Připravil jsem si tou činností nejedno trpké zklamání. Oni pro všechn ten erotomanií potišťený papír, k němuž já měl posvátnou úctu, neměli smyslu pražádného. A přece byli pilní

čtenáři, jak už napřed pověděno! Ale jejich požadavky od knihy jsou nezměnitelně ustáleny, nade vši vrtkavou módu povzneseny. Pojem jejich o slově psaném a tištěném je příliš vysoký, aby se mohli smířiti s vědomím, že v knihách je přemnoho nedobrého, zhoubného, zvráceného i hloupého. K potištěnému papíru mají - ne, řeknu: mívali - takovou úctu jako mohamedán, jenž v něm ctí látku, na které Prorokem sepsán korán; v stejné vážnosti ho mají naši staří biblaři, že na něm sepsáno učení Kristovo. Odtud vyplývá a tím se vysvětluje názor jejich na knihu.

Knihy musí vyhledávati a hlásati pravdu; nikoli pravdu materiální, povrchní, změněnou podrobenou, nýbrž pravdu vnitřní, božskou, již mol nežere a rez nekazí. Když jim bible vyražena z ruky, že prý jí nerozumějí, mají náhradu v postilách, náboženských výkladech a spisech mravoučných. Proti žádné literatuře nemají předsudků než proti erotomanské, ta je přímo k posměchu vybízí. A erotomanská literatura za dnů našich tak se rozmohla, že ona vlastně strhla na sebe jméno literatury.

Erotomanskými historiemi ze selského života přímo se pohoršují. Pokládají je za urážku selského stavu a charakteru. Když v knize selský hoch a děvče vylévají si nejhroucnější city lásky, naši poslouchajíce to, rdí se hlubokým studem. "To přescoč," žádají čtenáře. Zdá se jim to neslušným, ano necudným, něčím, co dokonce na papír nepatří, co jej znesvěcuje.

Trpělivější jsou, vyznává-li si lásku zamilovaný párek měšťácký. To již vyslechnou, ale spisovatel by se marnou nadějí kojil, že je rozehřeje, rozpálí a že zvolají: „O já, to je krása!“ Poslouchají, ale přitom mají na rtech uštěpačný úsměv, jenž je tím zřetelnější, čím krásnější a hojnější jsou slova vyznání.

Také podrobné popisy toho, jak se měšťáci při milostných výjevech pohybují a tváří, jsou jim směšny, a neustnou se ani, když měšťáci láskou se trápí a užírají.

„To povaleči skládají o povalečích a pro povaleče,“ rozhodl jednou můj otec, když jsem takovou historii doma předčítal.

Právo mnoho se láskou obírat, poddávati se její náruživosti, vybraně jí výraz dávat, láskou usychati, pro ni nemožné věci podnikati, pro ni jiné aneb i sebe ubíjeti, pokládají za privilej šlechty. Ó, to je něco zcela jiného, když jim to kniha vypravuje o princích a princeznách, hrabatech a hraběnkách! Ti mají k tomu kdy, ale sedláci a měšťáci jsou odkázáni na své mozoly, mají jiné starosti i od boha určení, a v tom mají žít i mřít. Když o jejich životě knihu skládáš, piš o tom, jaké jsou jejich potřeby, co jest jim dělati, aby lépe prospívali před bohem i před lidmi, piš o takových lidech z nich, kteří zasluhují, aby dáni byli jiným za příklad - anebo jinak zase: vystavuj jejich chyby, směšné stránky, aby se čtenář bavil a přitom přece měl ze čtení nějaký mravní prospěch, ten, jenž mu ukazuje, jakým býti nemá, ale jen nepiš o nich takové malicherné věci, jak za svobodna si nadbíhali a jak marné řeči spolu vodili! Vždyť to známe, že z takových řečí nikdy nic kloudného nevyjde - ani kniha.

Ale o šlechticích takové věci piš. Na ně bůh nevložit starostí o živobytí, nežijou s lidem, nýbrž od lidu, mají kdy na marné mluvení, a sedlák se také rád něčeho o jejich životě doví.

Všecka středověká romantika i s posledními zášlehy v našem věku přenesla se přes moje milé rodáky a neprojevila na ně nejmenšího účinku. To je dobré znamení, že šťastně odolají také jiným světovým proudům, odporným a nesouhlasným s jejich národní duší. Středověké romány po staletí byly jim jediným čtivem pro zábavu. Čítali je

s dychtivostí, čítali je zas a zas, ale ničeho z nich nepřijali do života svého.

Naši lidé odolali všemu pokušení žít jiným životem než svým vlastním, míti jiné názory než své vlastní, jiné přesvědčení než své vlastní. Odolali i cizímu meči, i cizí knize, a i české knize s cizím duchem. Svoji jsou i v poměru pohlavním, přestože sta spisovatelů tisíci knihami usilují je od něho odvrátit, líčíce věc tak, jako by v jejich knihách byl pravdivý život a všechn jiný život jako by byl lží, kdežto jest naopak.

Slova „milovati“ vůbec u nás neužívají při pohlavním poměru. Slovo to patří do bible, nikoli však do všedního života. Člověk má milovati boha nade všecko a bližního jako sebe samého, a k osobě druhého pohlaví jej pudí něco zcela jiného než láska k bližnímu. Před lidmi se nikdy nepřiznají k více, nežli že se jeden druhému líbí, a mezi čtyřma očima neřeknou si více než: mám tě rád.

Co by více bylo, jest buď lží, kterou má býti klamána druhá osoba, anebo jest urážkou boží. Bůh to zřejmě rozkázal, že má býti nade vše milován, a když člověk nade vše miluje ne boha, nýbrž člověka, hněvá boha a svolává hněv jeho nejen na hlavu svou, nýbrž i na toho, koho miluje. Člověk nemá k ničemu stvořenému cele srdce přiložiti, má býti střídmy a zdržlivý ve všem, co je dráždivé a opojné, byť bylo sebesladší.

Je to názor přísný, názor, který stoiky klasického světa sblížil s křesťanstvím. K názoru tomu vracejí se křesťané vždy, když u sebe chtějí obnoviti čistou víru Kristovu. Když bylo mým rodákům stanouti za boží pravdu, již domahal se Hus, okamžik našel je duševně k tomu úplně připravené. Opouštěli ihned statky, ženy a děti své a šli bojovati za pravdu boží a ženy jejich, mající tutěž krev a totěž srdce, následovaly je do lýtých bojů jako Černohorky Černohorce.

Oni sami sobě se posmívají, že jsou tak nezapnými milovníky. Chlapec na ženění kamsi jel na vozíku. Před ním jde po pěšině dívka. On ji zdaleka nepoznává a nedbá. Má jiné starosti. Líbí se mu Anče, a Anče postačuje jeho myšlenkám, i jeho očím; na jiné ani nemyslí, ani se nedívá, ani se dívat nechce. Anče není chudá, ani není z posledního rodu. Je si vědom, že by se hodili za sebe. Jednou s ní o posvícení tančil, a to se mu zalíbila a zdálo se mu, že by ona také v něm zalíbení měla. Od těch dob často na ni myslí. Rodiče o tom nevědí a vyhlédají mu jinou. Často si přeje potkati se s Ančí, aby jí to upřímně řekl.

Mezitím pomalu jede, chvílemi řekne „hý“ nebo „hot“ a potrhne opratí, a čím je dívce blíž, tím více jeho pozornost k ní se poutá. „Holčina!“ praví si v duchu. „Hleďme, jak se nadnáší, nožky má jako strunky, jak vrtí sukněmi, až se vítr dělá! Kterápak to je a kam asi jde?“

Ačkoli je velmi zvědav, koně nepobídne. Taková projížďka je koni odpočinkem, pohovou, které si dobře zasloužil, a člověk nesmí ani hovado zkracovati v tom, co mu právem náleží. I holčina je zvědava. Slyší za sebou hrčení selského vozíku a pevný krok selského koně. Kdo to asi je? Ale ohlednouti se nesmí, to by se neslušelo. Však on ji vůz dohoní! Čím blíže je za ní, tím větší je její zvědavost. Může si oči vykroutit, jak usilovně šilhá nazad, - ale ohlednouti se nesmí. A přece se ohledla!

Byla to Anče. Chlapec se usmál a vlídně ji pozval, že ji sveze. Anče se zdráhala a vymlouvala, ale když jí podal ruku, aby jí pomohl nahoru, chopila se jí. Usedla si k němu na sedátko a jedou spolu jako manželé. Jako manželé! Oběma to napadá, oběma se tají dech, oba toužebně čekají, že druhý začne a že si povědí, co mají na srdci, ale žádný nezačíná.

Anče konečně vidí, že sama musí ústa otevřít. Těsněji k němu přisedá a zticha jej oslovuje jmenem. Na něj to hluboce působí. Cítí, jak se krev sehnala do obličeje a jak mu srdce buší. Nadešel okamžik, kterého si ve svých myšlenkách tak často žádal. Anče začala, nyní jest na něm, aby také něco řekl. Ale co? Všecko jiné si dobře promyslel a rozmyslel, jen toto jediné mu nenapadlo. Má před očima podrobný plán, jak by spolu hospodařili, kdyby byli svoji, jak naloží s věnem, které ona mu přinese, kolik z něho zaplatí na rozličné povinnosti a kolik jim zůstane, které opravy v hospodárství bude moci podniknouti, - všecko, všecičko jiné mu již dříve napadlo, jen to ne, co by řekl, kdyby jej Anče oslovila jmenem. Snad mu ještě něco pořádného vstoupí na mysl. Říkávají: Jednou řež, dvakrát měř. Jen dobře a důkladně věc promozkuj, než se rozhodneš. Mnozí se již rozhodli kvapně a potom celý život litovali. Ale je to, bratře, blaženost, když se švarná dívčina, která ti není nemilá bokem dotýká tvého boku! Celým tělem se ti, každým svalem, každou kostí, každou kapkou krve ta blaženost line. A jak by to teprve bylo sladké, kdyby se ti oběma rukama pověsila na krk a hlavu ti sklonila na prsa ... Ale to by muselo být někde jinde, při jiné příležitosti. Zde, v širém poli, to není možná, lidé by uviděli a pomluvili.

Jeli spolu hodinu, snad i dvě, až přijeli ke vsi, odkud byla Anče. Anče opět oslovuje svého průvodčího. Ten jako by z nebe spadl. Bože, to to s Ančí uteklo!

„Copak?“

„Zastav.“

Zastavil, Anče hop! - již byla z vozíku, způsobně poděkovala a humny pospíchala domů. Chlapec ještě minutu stál na tom místě, potom pošlehl koně, řekl „hý! „ a jel za svým cílem.

Věříce, že sňatky uzavírají se v nebi, dovedou přeželeť, když jim osud k oltáři podstrčí jinou nebo jiného, než by srdce jejich ráčilo. Není u nich nedostatek citu, avšak on jest jako jiskra v popelu zdržován, aby nevzplanul. Kdyby vzplanul, stal by se náruživostí. Že je zdržován, má za následek, že zásoba citu stačuje na dobu celého života a pro celou rodinu.

Tak jest: naši lidé, jako jsou nedostateční milovníci, jsou dobří manželé a otcové. A k tomu, aby měli spořádaný, klidný a zdravý rodinný život, směřuje tradice jejich filosofie. Oni nežijou ještě proto, aby zavdávali svými pohlavními poměry látku vesnickým povídkářům a denní kronice venkovských listů; žijou sobě, žijou, aby jiní spolužili s nimi, žijou, aby z nich nový život pučel.

Nikdo z nich nezneužívá a nezapírá, že uspořádání hmotných poměrů je hlavní podmínkou dobrého rodinného života. Takzvané romantické lásky v našich zemích není. Aby dva mladí lidé, kteří jsou si přiměřeni, za sebe se dostali, o to se stará celá ves, celá osada, celá krajina podle toho, jak široký jest jejich společenský význam, či prostěji řečeno, z jak velké jsou živnosti. Když je chlapec na ženitbu a dívka na vdavky, všecy tety a kmotry daleko široko pojmu je do svého rejstříku, porovnávají, považují, přetřásají, naznačují a shlížení jejich usnadňují i přivádějí. I žebráci a žebračky mívají zde vážnou úlohu. Oni jsou jako mnohohlavá Fama, mají nejvíce příležitosti v živnosti všecko nepozorovaně obhlédnouti, a proto hlas jejich padá na váhu, když odporučují nebo varují. Jiní prostředníci okresní Famy jsou krejčí, kteří šijou po vseh a po živnostech pro celou domácnost. Obě mladé osoby, nepocitují-li k sobě bezděky odpor hned, jakmile se zočily, a jsou-li si při prvním zočení aspoň lhostejni,

po takovém odporoučení, vynášení, nadhánění musejí znenáhla pro sebe navzájem se zaujmouti.

Potom jako náhodou potkají se rodiče. Znávali se třeba, ale nevšímali si. Najednou si přišli do rány. Mluví spolu velmi uctivě a srdečně, vyptávají se na to ono, zkoumají, opipávají, ale o tom, co vlastně mají na srdci, se nezmiňují. Věc ještě tak daleko nepokročila.

Když jedni i druzí rodiče přišli domů se zprávou, že tamti se jim líbí, mladé osoby mohou setkat se na pouti o obžinkách, o posvícení, o jarmarcích. Zvláště výbornou příležitostí k tomu jsou svatby v době masopustní.

Netřeba ten dlouhý a celkem známý, ač obyčejně komicky vykládaný postup zevrubně popisovati. Chci ukázati na praktický rozum té procedury, jež nikterak není příjemná té straně, která se nehodí dobře do kombinace anebo má v očích Famy nějaký vroubek, nějakou stinnou stránku. Cigán vadu zakrývá, ne však Fama. Ta jí spíše ostře osvětluje. Když na ni strany neberou ohledu, následky mohou jen sobě připočísti.

Nyní řekněme místo Fama obec, a věc objeví se nám ve světle úplně jiném. Uvidíme, že nikoli bůh, nýbrž obec v užším nebo širším slova smyslu naše sňatky uzavírá. Z obce vycházejí návrhy, obec je přetřásá a působí na konečné rozhodnutí, k němuž sice není oprávněna, na něž ale přece má velký, takřka určující vliv. Na druhé straně pak uvidíme téměř bezvýjimečné poslušenství vůle obce. Nepamatuji se ani na jediný případ, aby hlasu obce zúmyslně bylo nedbáno anebo aby nebylo šetřeno oné zvykové procedury, která od seznámení vede k námluvám a od námluv ku svatbě a trvá, je-li nejkratší, půl leta, ale někdy i na leta se protahuje.

Obec podobně rozhoduje o párkování u českých bratří a nazarénů. Znalci vnitřního života těchto sekt praví, že rozho-

dování, jež přináleží starešinám, obyčejně tvrdě se dotýká osob, o kterýchž osud běží. Pravomocnost obce v sektárském uzavření neustupuje ani před vědomím, že drtí srdce obou lidí, kterým většinou hlasův ustanovuje, že se mají pojmouti. Tohoto zvržení u nás není, protože rozhodování není svěřeno žádné určité společenské organizaci a nepůsobí na ně nátlak jisté oprávněné společnosti a uzákoněného řádu, ani umělá agitace.

Žádný sňatek neděje se bez notářské smlouvy.

Kdyby si nadcházeli dva, kteří nejsou majetkem přiměřeni, staří té strany, kde by byla mezaliance, učinili by i poměru záhy a bezohledně konec. Počkali by si na chlapce. „Ty, Václave, prý si myslíš na naši Kačenku.“ - „Myslím, je-li v tom vůle boží a vaše.“ - „Naše není, to ti řekneme zrovna, a není ani boží, protože rodiče naproti svým zastupují Pána boha.“ - „Ale já bez Kačenky nemohu být, ani ona beze mne, povídala to.“ - „Jakpak by bez tebe nemohla být, když dostane sedm tisíc na dřevo, březí kobylu, krávu s teletem a co víc, a ty budeš rád, když ti někde dají pět.“ Milenec jest polit studenou vodou a hledá si nevěstu jinde.

Je-li to nemilosrdné ? Někdy snad, ale proto přece znají u nás sebevraždy milenců jen z jarmarečných písní. I exekvent je nemilosrdný a sedlák tam, kde je pouze sedlákem a kde v něm nevězí i průmyslník a obchodník, nemůže spekulovat ani s láskou a musí hledět, aby jeho manželství bylo co možná nejmenší sázkou. Jeden chybný, lehkomyšlný krok, a sedlák octne se v bahně, z něhož později žádným úsilím se nevymaní. Dobrá pověst po rodné krajině žádá, aby byl „semper Augustus“ zděděného statku. Aby se nedopustil ničeho, čím by jej zmenšil nebo dokonce rozplýtvál, nad tím bdí tisíce očí jiných rodáků. Kdo tak přece učiní, propadá neváž-

nosti, ano opovržení jejich, a to je krutější pro něho trest než kriminál. V kriminále byl by schován od těch vyčítavých očí, v nichž to tkví nemá obžaloba všech neznámých předků, kteří se za tisíciletí na té půdě vystřídali, mozolně ji vzdělávali, potem svým skrápěli, slasti i strasti vlastní, slasti i strasti celého národa trpělivě snášeli, ale ji drželi a nepustili. Do kriminálu mohl jej přivéstí skutek, který sice podle zákoníků „panských“ je trestný, ale nikoli podle názoru lidu, pročez mu jeho vážnosti neujímá. Ale jináče jest, pozbude-li sedlák lehkomyšlně své dědoviny. Páni mu při tom ještě napomohou, ale svůj lid jej odsoudí.

Dobry, uznaný a osvědčený řád společenské tradice ukládá sedlákovu, aby mu podřídil svou osobnou vášeň, cit a choutku. Jemu snad zdá se to zpočátku krutou obětí ale brzy porozumí, že to, co od něho žádá obec okresu či kraje, je dobré, a buda jednou otcem dospělých dětí, nezachová se jinak než jeho otec. A tak se harmonie společenská zachová po mnohé věky.

Ostatně kdo má právo právě u sedláka nazývati surovostí to, co mu nenapadá vytýkati nejvyšší aristokracii, ano i dynastiím? Sedlák je monarcha v miniatuře, o tom není pochyby. On jako monarcha mluví o svém „panování“ na rodné hrudě, lidé, děkující mu za něco, přejí „šťastného a dlouhého panování“, autorita jeho a monarší spočívá na tétéž osnově názoru na společenský pořádek a lad. Všecko má jako monarcha, ale menší, nekonečně menší; jen láska k jeho rodné půdě je větší, nesrovnatelně větší - a v té půdě, úhrnem vzaté, miluje svou vlast. Jestliže ji už nejen vzdělává, nejen potem čela, nýbrž i krví srdce svého skrápí, aj, jak ji miluje, jakou svatou vážnost k ní chová, že i sebe jí v obět' přináší! Jak je velký a úctyhodný. jak malý naproti němu „umělec“, který ho

jednou zlepšuje čili idealizuje, podruhé zhyzdňuje čili podle svého domnění realizuje, ale v každém případě najevo dává, že neporozuměl jeho vnitřní podstatě!

Emil Zola v románě „Země“ vylíčil příšernými barvami hlta-vost půdy francouzského sedláka, jenž aby nabyl píd' země, je schopen nejbídnějších zločinův a krajní zvrhlosti citu. Nemohu posouditi z vlastní zkušenosti, pokud Zola ve svém lí-čení je pravdivý. Ale Zola není jediný ze slavných francouzských spisovatelů, jenž líčí francouzského sedláka jako před-stavitele nejsurovějšího, nejhmotnějšího sobectví. Ano někte-ří z nich mluví o francouzském lidu vůbec, nejen o sedlákovi, nejinak než s hlubokým opovržením. Renan říkal, že lid má dobré vlastnosti jen v stavu opilém, a byl rozhodným odpůr-cem „svrchovanosti národa“. Taine se hrozil a štítil demokra-cie. Znalci francouzské literatury tvrdí, že nemá ani jediného velkého spisovatele, který by věřil, že francouzský lid má ně-jaký ideál; on prý žízní jen po lichocení a nikoli po osvětlení.

Nesmí zůstatí nepodotčeno, že velcí spisovatelé francouz-ští stavějí se naproti lidu na stanovisko inteligentsky aristo-kratické, že ideály jejich leží mimo lid a že lid pokládají za překážku na cestě za svými ideály. Jedni říkají „umění pro umění“, druzí „věda pro vědu“, jen nikdo neříká, že jak umění tak věda má míti za poslední a nejvyšší účel osvětlení, povzne-sení a mravné zdokonalení lidu, tj. člověka, ba že za tím cílem má se nésti všechno dychtění a snažení každého i všech.

Nechci podnikati exkurzi do cizích luhů; chci pouze nazna-čiti že náš lid svou podstatou, povahou, názory a zálibami jest vedle národů západních něčím osobitým co žádná doba nedovedla zničiti, žádná nepřízeň osudu vyhladiti. Ačkoli čes-kému lidu po mnoho set let vnucovány západní řády, on z nich přijal jen to, co nevyhnutelně musel, ale v nitru svém zůstal

tím, čím byl. Přizpůsobil se, vida nezbytí, západním národům formami zevnějšního života, ale duše jeho, jeho myšlenkový i citový stroj hrubě se neproměnily, aniž již promění.

Věda nemá dosti prostředkův, aby objasnila život českého lidu v dobách nejstarších, které byly před uvedením cizích řádů do naší země. Abychom si o něm učiniti mohli ponětí aneb aspoň přibližný obraz, musíme postupovati ve svém pozorování od přítomné doby nazad, musíme vyhledati to, co v životě našeho lidu je zbytkem minulosti, a po těch stopách musíme pátrati po význacích české národní samobytnosti. Kdyby však i všecky tyto stopy byly rumem zavaleny, ještě by byla národní psychologie, jež by dokázala různost Čechův od jejich sousedů na západě. Důležitost zkoumání psychologie našeho národa jest očividná; proto by žádný spisovatel neměl obrazy a výjevy cizonárodního života, zvláště takového, který je zhola jiný českého, lehkomyšlně lokalizovati i s jejich chorobami. Zajisté ani český národní život není prost všeliké choroby. Ale i ten, kdo chce chorobu pouze poznati, musí zkoumati tepnu nemocného, přikládati ucho k jeho srdci, zpytovati, netají-li se zárodky choroby již v jeho minulosti. Tím svědomitěji musí si vésti ten, kdo nechce jen chorobu poznávati, nýbrž i léčiti.

Dotkl jsem se dříve různosti českého a německého názoru na hospodářský dobytek a nyní různosti českého a francouzského názoru na půdu. V názoru na dobytek i na půdu jest analogie. Náš sedlák považuje zemi za matku, za dárkyni všeho života: života jeho vlastního, jeho dítek, jeho dobytka, jeho úrody na polích i lukách, na štěpnicích i zelnicích. Kdo líp než on může pozorovati, že život obnovuje se stálou výměnou látek a obnovou tvarů? Vidí, že v zemi nic nazmar nepřichází a zkáza toho, co v ni vloženo, že je domnělá

a zdánlivá. Každé zrno, které v zemi sije, připomíná mu jeho vlastní osud, ale nestraší ho. Pomyšlení, že bude v zemi zakopán a že se tam promění v prach a popel, není mu děsné. Přivykl mu. Do hrobu jde jako na druhý výměnek. Všecky ty hrůzy smrti a hrobu, kterými si pobyt na zemi otravuje měšťák a pán, jsou mu cizí, ačkoliv mu nejsou neznámy z „uměleckých“ líčení, ačkoli dokonce i z kazatelny bývají mu malovány. Hřbitov není mu popraviště, nýbrž „zahrada zelená“, do které sije „ta drahá semena“. Hřbitov náš jest bez mátoh, příšer a strašidel. Na rov zesnulých pozůstali chodí jako na besedu, jako na hrátky, na táčky. Tu s nimi rozmlouvají, jim se svěřují, s nimi se těší, na radu se dotazují. Plačou-li: „Proč jsi nás opustil, tatíčku zlatý?“ „Proč jsi nám odešla, hlavičko materská?“ není to pláč beznadějného zoufalství, ale stesk. Právě tak by plakali, kdyby osoba jim drahá nebyla umřela, nýbrž odešla na dalekou pouť.

Smír jest naše smrt, ne pokuta; mír jest a pokoj. „Svaté pole“ jim nikdy nevnukalo strach ani odpor. Proto neradi činí zdravotná opatření kolem hřbitovů a nebojí se jich sousedství. V minulých stoletích pochovávali (zdaliž nezračí se již v tomto slově právě vylíčený vlídný názor na smrt?) své milé na rozcestí a hroby jejich označovali kříži, aby každý chodec byl upozorněn a pomodlil se za duši nebožtíkovu. Také pochovávali na „klínky“ polí, na okraje lesův a do zahrad. Mně otec na naší zahradě často ukazoval místo pod ohromným štěpem červenákem, kde pochovávali naše otce v dobách, kdy pohřbívání na společných hřbitovech nebylo ještě všeobecně zavedeno. Jaké pocity ve mně to místo vzbuzovalo! Jména otců dávno jsou zapomenuta, doba, kdy žili, splývá v jedno s širou, tajemnou neurčitostí minulosti. Ani rovny jejich označeny nejsou, jen se nese z pokolení k pokolení tradice: zde, uprostřed

sadu, pod tou širokánskou koronou červeného štěpu, odpočívají naši otcové, kteří někdy před stalety tuto půdu vzdělávali, na ní se starali a radovali jako my, na ní se množili a mřeli jako my. Ten štěp, široký a mohutný již za mého dětství, nyní teprve zvolna dokonává svůj běh. Až jej shnilý vykopou, bratr Jan nový zasadí na jeho místo, jak on byl zasazen rukou mého děda, jenž jím nahradil odumřelého jeho předka. Bratr Jan zase bude ukazovati svým dětem to místo. Hleďte, děti, tady někde uprostřed sadu, kde stojí ten štěp, jsou pochování naši dědové nevíme kteří a nevíme kdy; kdyby ten štěp zahynul, až mne nebude, ty, kdo tu budeš panovati po mně, zas na to místo nový štěp vysaď.

To jsou selské rodové tradice. Záhady, které se za nimi tají, neobjasní žádná kronika, podoby dědů, pod štěpem dřímajících, nejsou zachovány žádnou rodinnou galerií. Svazek jejich s potomstvem tkví v dědičnosti vlastností i úkolů, jež moly svými věrně vykonává generace za generací. Vše ostatní splynulo s dvojí nekonečností: tělo s nekonečností země, duch s nekonečností národa.

Ach, ten červený štěp! Mne k sobě vždycky zvláštní mocí přivlékal. Kmen jeho byl nízký, tlustý, zdravý. I dítěti snadno bylo naň vyléztí. Silné větve rozbíhaly se od kmenu téměř vodorovně. Po nich bylo děcku možno procházeti se jako po pěšině. A když jsem vyrůstal, ten štěp byl mým důvěrníkem. V jeho větvích prožil jsem chvíle nejkrásnějších ruchů mladé duše, zvláště za měsíčných večerů. V pohádkách vypravují o krásném štěpu v podzemí, červenými jablky osypaném. Štěp náš byl tak krásný, že ani ten v pohádce nemohl být krásnějším. Nebylo leta, aby nevydal hojného ovoce. Z chuchvalů temnozeleného listí rdělo se na sta jablek jako purpurové růže.

Jednou jsem se mu nesvěřil. Bylo to v těch mých letech, která tvořila rozhraní mezi jinoštvím a mužstvím. Spustil jsem se s osudem do křížku a byl jsem od něho strašně bit. Cítil jsem, že jsem samá modřina, ale tajil a ukrýval jsem to. Zajel jsem domů. Nemohl jsem se svěřit ani otci ani matce, ani tomu starému štěpu uprostřed zahrady. Když jsem šel kolem zahrady, musel jsem se tváří obrátit v druhou stranu. Nešel jsem k němu, stydno mi bylo. Šel jsem mimo za humna. Bylo v prvých dnech červnových. Na statku nebylo nikoho krom nejmladšího bratra, jenž přišel ze školy a něco si na houslích přehrával. Všichni ostatní byli za prací v polích. Ubíral jsem se cestou za humny. Úroda se rozvíjela nádherně. Koldokola bylo všecko plno tiché radosti. Došel jsem za zahumenici. Tam vám tráva po pás, hustá, měkká, zrovna začala prokvítat. Vrhnuł jsem se do ní, položil se naznak, díval se do teplého, bledě modrého nebe. Oči přecházely. Ptáci zpívali, včely bzučely a z houslí bratrových dolétla sem stará písnička, při níž bezpochyby ještě dědeček s babičkou křepčivali.

Tu se mi srdce sevřelo hroznou bolestí, jako by se chtělo rozpuknouti, a já nikterak se nemohl ubránit pláči jako dívka. Obrátil jsem se tváří do země, abych jej udusil, avšak tu již jsem pociťoval blahodárný účinek. Vysoká tráva úplně mne zakrývala. Nikdo mne neviděl kromě skřivanů nade mnou a nikdo neslyšel kromě louky, jíž na prsou jsem plakal. Nikdo z lidí dosud o tom nezvěděl kromě vás, jimž vypravuji. A najednou jsem se vyšvihl zdrav, silen a radosten, hotov podstoupiti s osudem ne nový křížek, ale jakýkoli dlouhý a tuhý boj. A potom jsem si již troufal na oči starému štěpu.

Avšak proč vypravuji zde tuto upomínku? Abych na sobě samém ukázal, jak selský syn cítí na rodné půdě. Já se vždycky

blížival k domovu s takovým rozzechvřením duše, jaké se jí nezmočňovalo nikde jinde. Ani soudná stolice, ani chrám nepůsobí tím způsobem. Byla to jakási směsice bázně, úcty a lásky. Má duše všeska se těmi pocity hourala, zdálo se mi, že se jimi zalknu, že mne zadusí. Klonil jsem čelo jako renegát, jako ztracený syn. Kam jsem se podíval: na cestu, na stromy podle ní, na pole, na hory, na lesy, na kříže na rozcestí, na pampelišku nebo chudobku na mezi, na čekanku ve struze, na zemi i nebe, všesko mluvilo ke mně němou, smutnou obžalobou: Odcizil jsi se, odcizil jsi se! Mez: Ne, to není ten, co po mně bosýma nohama cupával, a já jsem svou trávu sehnula a byla jsem měkčí než samet! Jabloň: Ne, to není ten, co na mne chodíval na jablka, a já měla jablíčka ještě nezralá, ale osladila jsem je, že byla sladší medu. Pták: Ne, to není ten, co mi prohlížíval vajíčka v hníždě a srdce mu bilo více nežli mně, až jsem to na větvi slyšel, ale vždycky řekl „Pán bůh požehnej“ a po špičkách odcházel. Všecko mluvilo ke mně výčitkou a mezitím jako by mne ze všech stran popadalo na sta neviditelných rukou, trhají se mne cizí šaty, nemilosrdně mne valchují a ždímají, aby ze mne vykapal všečen cizí mrav. A třetí den i mez, i strom, i pták: Je to on! Je to on! Čemu přičítati dlužno takové působení? Přírodě? Za devíti horami, za třemi královstvími je také příroda, a snad krásnější, avšak ona nepůsobí tak. Zvyk? Ó, to jste již na pravé cestě. Nejen zvyk, nýbrž vše, co tvoří pojem rodného, vzbuzuje takové divné, mocné, nevyhladitelné a nevýslovné pocity. I to, co doma jest, i to, co bylo, i to, co bude, co žije, co se rodí, co hyne a se mění, co lidé vypravují, ptáci zpívají, stromy šumí, co kohout kokrhá, slepice kdáče, kůň hřejtá, co je skryto v útrobě země i co pod poklopem nebes oku se jeví i jemu uniká, vlastní rodina, čeled', sousedé, to vše přispívá k vytvoření pojmu rodného.

Hltavci země nemají piety k ní, jim není svatou.

Oni dychtí, aby jí měli velké lány, aby z ní těžili, z ní se obohacovali, na ní se nádherou pyšnili, ale ona jest jim mrtvou „realitou“ a nic víc. Kdyby jim patřilo všech pět dílů světa, všechna ta půda byla by jim „realitou“, mezi nimi a ní nebylo by žádného srdečného pojítka. Celá země jest už takovými lidmi znesvěcena. Předstírají, že milují celý svět, všechny lidi, ale vpravdě milují jen sebe a jsou celé zemi cizinci a ona jim. Rodná země, byť byla pouze s píd' velká, naplní srdce lidské nejkrásnější láskou, jíž je schopno.

Láska k rudné zemi povznáší našeho sedláka vysoko, nesmírně vysoko nad vaši všední knihovou romantiku. Pochopili jste ji? Souhlasíte, že je hodna obětí, které jí sedlák přináší?

Samotné básnické tvoření našich sedláků jest už slabé. Literární surogáty až dolů do těch jarmarečných písní ucpaly jeho pramen, takže jen jednotlivé kapky z něho kanou. Ale obeznámíme-li se poněkud s jejich životem, brzo poznáme poety, kteří třeba poezie netvoří, ale poezií žijou.

Nejkrásnější doba roční je kolem Jana Křtitele, v sena. Tu chodí do práce ještě před úsvitem, za rosy. Drou se nepřetržitě po celých čtrnácte dnů, a vždy až do soumraku. V těch dnech opanovává celou ves, a zvláště mládež, zvláštní poetické povznesení myslí. Onu je vzpružuje tělesně i duševně. Ono je zásobuje chutí a silou k těžké práci, která jim nadešla. Jaké bývají letní noci v sena! Je teplu, ticho, jemný vánek zanášá do vsi vůni schnoucí trávy na lukách a vůně kvetoucích lip se s ní spojuje, aby proudily až na dno srdce lidského a zmámily je sladkou blažeností. Mužská mládež po ten čas téměř oka nezamhuřuje. Noc jako noc ozývá se zpěv její po vsi a s ním se střídá hra na harmoniku. Tu uží-

vají staré národní písně a tvoří se nové. Nejsou tu žádné divy světa, a přece v tubě srdce plesá; slyšíš-li je, plesá již nad samým faktem zpěvu. V jisté vzdálenosti tóny splývají v harmonii, která okouzluje. Dýcháš ji do sebe s čistým vzduchem, prosyceným vůní. Topoly šelestí, a tubě se zdá, jako by nebešťané zpěv doprovázeli jakýmsi divným, přelíbezným nástrojem. Ani dívky ve svých komůrkách nespí. Stojí u okénka za bazalkou a muškátem a to, co dotud v srdcích jejich dřímalo, nyní se probouzí a hlasně ozývá. Jenže okénku je zamříženu a matička zamkla dveře komůrky na dva západy. Ani otcové nespí, ani matky, leda dřímají. Znají sami z mládí nebezpečí této doby. Šepot by je probudil, mlasknutí by je z lůžka vyšvihlo jako rána z ručnice. Večerní šero trvá k půlnoci, ranní šero začíná hned po půlnoci. Těžko znamenati hranici mezi včerejškem a zítřkem. Po půlnoci hoši si trochu poklímají. A ještě před slunce východem sekáči berou kosy na ramena a volným, odměřeným krokem ubírají se na luka, aby ještě zastihli ranní rosu. A když slunce vychází, všecko jest už na nohou, všecku se čiperně hrne do práce a staří mladí si pochvalují: „To byla zas krása!“

A kdyby ani toho nočního zpěvu a hry nebylo a jen psi štěkali, kohouti kokrhali, žáby kuňkaly a skřehotaly a stromy šuměly, dosti by bylo této hudby přírody, jež ozývá se pod celým obzorem a se vším ostatním slívá se v přepodivný, přelahodný lad, aby vnímavou duši opila.

Po senech má krátký odpočinek duše i sval. Není chvatu, až v červenci, kdy dostaví se děla (žně). Je-li hojná úroda a pěkné počasí, i děla jsou jedinou radovánkou jediným svátkem, jež korunují obžinky. Po dělich opět nedlouhý odpočinek a v prvé polovině září nadchází doba otav. Noci se již blíží rovnodennosti a nejsou již tak příjemně teplé jako na vrcholu

leta. V přírodě rozkládá se elegická nálada. Není toho jarého veselí jako donedávna ani na lukách, ani na dvoře, ani ve dne, ani v noci. Avšak právě ta okolnost, že mysl lidí přizpůsobuje se náladě přírody, je důkazem, že příroda mocně na jich duši účinkuje každou svojí změnou, že lidé pociťují každou její poezii a jsou poety přírody, byť to neuměli krasomluvně vyjádřit; jsou jimi vši svou prací, svým dychtěním a pachtěním, radováním i strádaním, svým životem i umíráním. Jsou jimi ne tak jako slečinka z města, jež poezií rozumí něco mdle přesládlého, hubeného a vzdychavého, nýbrž tak jako jejich obilí, jejich stromy, jejich vzduch, jejich ptáci.

Všecky doby roční mají svou poezii.

Jest po otavách. Ženské trhají a drhnou len, odrhnutý rozstírají po strništích a paloucích, aby se vyrosil. Hospodyně praží lněné paličky na slunci; paličky vesele praskají a lupají a semeno se z nich vysypá. Mužští orají, sejí, vláčejí. Děti vyhánějí stáda na pokosené louky. Provozují rozličné hry, zapalují pýr, později bramborovou nať. Čas jim přece zvolna utíká, nutno pobídnouti slunce, aby si pospíšilo na své cestě. Po lukách rozléhá se pastorále: Zapadej, slunéčko, za hory, za hory, za hory, abych mohla brzy k domovi, k domovi - hnát!

Zapadej, slunéčko, za kostel, za kostel, za kostel, abych mohla brzy na postel, na postel - spát!

Korunou podzimu je posvácení se slavnou pěknou hodinkou.

Zima - protiva leta. V letě vzrušení myslí, závody v práci. V zimě zdlouhavý, jednotvárný klid. Ženské domědlovaly len a jdou do stodoly mlátit. Hospodyně len vochluje a tříbí. Večer jsou přásky s hrátkami a pohádkami; mládež dere peří, školáci předčítají. Jsou vánoce s kole- dami, masopust se svatbami. Klidná doba postní je přechodem k jaru a k jar- ním pracím.

Celý rok je protkán rozmanitými drobnými obyčejí. Mnohé staré obyčeje vymizely, mnohé se otřely, ale dosud je patrné, jak jimi byl vyplněn celý rok všemi směry. Ony měly význam obřadný a účel kalendářní. Každý z nich vracel se v tutéž dobu rok co rok. Byly mezníky na časovém prostoru roku, podle nich bezgramotný dělný lid rok rozdělával.

Obyčej podrobil si i selskou kuchyni.

O vánocích jsou ryby a calty (vánočky). V době masopostní zabíjejí krmníky a posílají si navzájem výslužky. O ostatcích jsou koblihy a ptáčky, na Květnou neděli pučálka, o velikonocích sekanina s kondrhelem a pomlázka. Když jdou ženské poprvé na trávu, hospodyně jim musí udělat vejce na kyselo. O letnicích jsou kosmatice, v děla pivo a koláče.

Tak miji rok za rokem, desítiletí za desítiletím, věk za věkem. Zdá se to býti nekonečnou jednotvárností, ale je to více: část věčnosti. A před věčností co jsou vaše války, vaše revoluce a převraty, co je všecko, co nazýváte dějinami, co všechno vaše předstihování, vaše tetelení, vaše horečky, vaše nervózy vaše pýcha, nádhera, sláva! Věčnost je veliký kotel, v němž budou svařeni i slavní, i pyšní, i člověkové, i nadčlověkové, i ti, kdo se tetelí a vzpouzejí, i ti, kdo jsou si vědomi, že obecnému osudu lidskému nemůže ujíti žádný člověk. Jen ten z nás uspořádal svůj život moudře, kdo jej nepovažoval ani za žert, ani za rozkoš, nýbrž za lhůtu k práci a rozjímání a nikdy nepustil z mysli, že člověk jen pod svou střechou, na svém dvoře, na svém gruntě, mezi svou rodinou a čeledí, mezi svou obcí může být platným a velkým jako král. Každá lidská míra je méně než nic naproti té míře, kterou měří bůh: naproti věčnosti.

Chválím našeho jihočeského sedláka, že zůstává nezvratně věren filosofii svých předků, nevyrušuje se ze svého klidu. Ještě není jeho čas - neudeřila hodina blanickým rytířům.

Krajané moji dosud žijou zdravým selským životem a síla jeho jest elementární. Ukáže se to v poměru k jiným národním živlům.

Naše vsi jsou Židů prosty. Nebylo proti nim nikdy žádné umělé agitace, žádného organizovaného boje hospodářského. Kde jest mrcha, tam shromáždí se i dravci. Přiletí sami, nevoláni, vlastním pudem přivedeni. Kde není mravného a hospodářského mrchoviště, takové místo je neláká. Nevzdalují se ho zúmyslně, ale nemají v něm zalíbení. Přiletět může, ale zůstane hladov.

Ve všech našich byl za mého mládí jediný Žid, tenkrát už velmi starý. Bydlel na Pražáku a nebyl znám pod jiným jménem, leda „Žid z Pražáku“. Živil se sklenářstvím a patřil k řadě podomních řemeslníků. Chodil ode vsi ke vsi, od čísla k číslu, všude ve vsi zaklepal na okno a nabízel své služby. Teprve když jej pozvali, vešel do stavení a do sednice. Byl chudý a spořádaný, uměl jen česky, mluvil jazykem jadrným jako z bible řeč jeho byla zvolná a hlas se mu lahodně chvěl jako nebožtíku J. V Fričovi, kdo jste ho znávali. V starém pokolení mnozí tak mluvívají, mladé mluví jinak.

Bylo cosi, co všecky od něho zdržovalo a vzdalovalo, ale nebyl to náboženský fanatismus, spíše, řekl bych, neuvědomělý, nejasný pocit různosti plemenné. Byl přísně věřící a rodiče naši dávali jej proto svým dětem za příklad. Také s ním mívali náboženské disputy. On velmi pěkně, výmluvně a klidně odpovídaje pouze na dané otázky a nepřekračuje tu mez, vykládal zákony své víry, a zase klidně poslouchal o víře křesťanské. Pocit jisté libosti jsme měli k tomuto Židovi, ani stopy záští.

V městě jsou Židé četněji zastoupeni, ale i tam je síla rolnického života tak velká, že je přivléká. Náklonnost jejich

ku šmejdům nemůže zůstat utajena a já dokonce netvrdím, že by si byl nikdy žádný hospodář nevypůjčil peněz na vysoké úroky, že by žádná teta a žádný synek nezanášel k nim „tchoře“. Ti Židé všichni přišli bez krejcaru a pomohli si k zámožnosti, ale zámožnost u žádného z nich nepřevyšuje míry střední. Po nějakých desíti letech stržení jsou rolnictvím. Hledí si zakoupiti kus pole, vzdělávají je jako zahradu, ano i vlastním rukama pomáhají při pracích, což je jinde věru něco neobyčejného.

Němci bydlí za námi na Šumavě, za Netolici a Prachatici. V minulých dobách, v dobách těžkých pohrom českého národa a ran, které se nikdy úplně nezacelí, Němci porůznu sestupovali s hor k nám do roviny a usazovali se tu. Dnes po nich zbyla pouze jména, jako Ročejdl (Rotschädel), Žejdl, Štra Boch, Houser (Hauser) aj. Také na jejich někdejší přítomnost ukazuje rusý typ, jenž se u nás na úpatí Šumavy mísí s jihočeským smředým s černýma očima a černými, stojatými vlasy.

České a německé vsi rozeznati lze na prvý pohled. České, zvláště ony zádušného původu, jsou skupeny dohromady, německé jsou rozptýleny. Vesnice zádušného původu zejména vypadají jako kukaň, jako chumáč, jako nerozdílný celek. Zdi a ploty zahrad obhánějí je jako hradba. Ves roztíná hlavní cesta, na niž je příchod i východ ze vsi. Kde je po straně nějaká úvozová cesta, to jest jen jako východ z nouze. Zataraste příchody a východy a máte malý opevněný tábor, k obraně připravený.

Němci k nám přicházejí hlavně na jarmarky, kupovati hříbata. Bývají až z Horních Rakous, z Bavor a bůhvíodkud. Odvádívají od nás celá stáda skoupených hříbat. Mně je dosud hádankou, jak se tu Češi a Němci dorozumívají. Jeden nezná

jazyka druhého, ale přitom vyceňují a podávají a smlouvají, jako by si nejlépe rozuměli - a skutečně si rozumějí.

Že by někdo u nás pokládal Němce za vyššího tvora, nikdy jsem nepozoroval; ale platívali za poctivé chlapy, byť omezené. Němci sami uznávali převahu českého živlu a přicházeli ucházeti se o české nevěsty. Nejedni dobře pochodil a méně zámožná dívka, ponejvíce z takové rodiny, kde bylo mnoho dcer, jež následkem toho měly menší věna, obětovala se a vdala se do Němce za hrubého a neotesaného muže. To bývalo nejinak, než jako by odcházela někam daleko za moře, do jiného světa. Styky mezi její novou a starou rodinou byly pořádké.

Muž Němec a žena Češka žili spolu dlouhá leta, snášeli se, dobře hospodařili, ale jeden jazyku druhého se nenaučil. On mluvil německy, ona česky, rozuměli si, ale jak on, tak ona byla prakticky znalá pouze své materštiny. I děti bývaly tak rozdvojeny: synové Němci po otci, dcery Češky po matce. Ano ještě více: i vlastnosti tělesné i duševní dítek z takových národně smíšených manželstev zůstávaly různě od sebe, nesplyvaly a nevycházelo z nich nic prostředního. Jedna ze sester mého otce, Eva, provdala se, nyní může tomu být asi šedesát let, na Hlásku za Netolici. Hláska měla u nás vždycky pověst první německé vsi v té straně. Já jsem tetu Evu jedva znal. Ona zřídka u nás bývala, my u nich nikdy. Minulo asi třicet let od její svatby. Otec jednou se roztesknil a zatoužil po zapadlé sestře. Zavezl mne tam s sebou. Našli jsme celou rodinu úplně českou. Muž tety Evy nazýval se Jung, naši mu říkali Junek.

Nedávno jsme mluvili doma o hlásce opět a dověděl jsem se věcí překvapujících. Už o Hlásce nepovídají jak o vsi německé, nýbrž jak o ryze české, a to zachovale české. Kroj

i zvyky prý jsou tam ryzejší než u nás; jsou prý tam praví Staročeši.

Před lety přijel jsem domů na návštěvu, a když jsem se povyptal na celé příbuzenstvo, vzpomněl jsem si na bratrance Matěje Churáně. „Pane,“

povídá otec, „Matěj je chlapík: počestil Chvalšiny.“ Viděl jsem Matěje jen jednou za svého živobytí. Přivezli ho k nám na posvícení. Protože byl už asi dvanáctým potomkem své matky, teta o něm mnoho řečí nenadělala a existence jeho byla nám skoro tajemstvím. Matěj byl už asi pětiletý, ale zakrsalý, s tváří dospělého člověka, kurážného pohledu, smělého kroku. Teta ho, vejškrabka, trochu zanedbávala, a tak posvícenská paráda kloučkova sestávala ze dvou věcí pěkných: červené sukně a úřednického kašketu, a z jedné věci dobré: z nových bot, jež na naše posvícení poprvé mu obuli. Kluk takový, že každý, kdo ho spatřil znenadání, rozesmál se, až se za boky popadal. Jen Matěj neznal žádných žertův a každému běda, na koho vysahl! Po obědě šel jako pořádný chasník k muzice. Po chvíli s dojmy tam nabytými se vrátil, vyhledal si sklínku, nabral si v kuchyni zelné vody a posadil se na stoličku. Popíjel zelné vody a za každým douškem strašněji se mračil a očima koulel. Potom vyskočil, levou ruku si dal za ucho, pravou točil sklínkou nad hlavou, výskal, dupal, zpíval. „Copak je ti, Matěji?“ tázala se ho teta. - „Inu, já se dnes neznám, já jsem vám, maminko, na mol!“

Kdykoli jsem si vzpomněl na tento komický výstup, bylo mi veselo. O tomto Matějovi najednou slyším, že počestil Chvalšiny. Řeknu hned že je to nadsazeno, jako každá pověst. Zavezli ho do Chvalšin, aby se tam naučil německy a kolařině. Matěj první den pod večer vyšel si na náměstí. Klubko chlapců shrnulo se kolem něho a začali ho dráždit, že je Čech.

Ale Matěj byl odjakživa od rány. Zařal pěsti a zbil německé kluky do jednoho jako Králevič Marko Turkey. A právě tím je pro sebe získal. Byli mu dobrými kamarády, pyšnili se, jestli někoho z nich pochválil, a kdyby byl proti Matějovi vyvstal nějaký nepřítel, byli by Matěje oddaně bránili. Když po třech letech Matěj odcházel z Chvalšín jako kolárský vyučenec, německy neuměl slova, ale česky uměl od něho i jeho mistr, i jeho kamarádi.

Avšak národního fanatismu naši v sobě nemají, jako nemají náboženského. Naproti Němcům nechovají předsudků, jazyk jejich se jim nelíbí a nejsou s to naučit se mu, ale nemají ho v nenávisti.

Je tomu teprve několik let, co se mi oženil bratr Jan. Přijel jsem domů, vidím: sednice pěkně vybílená a vydrhnutá, za okny fuksie a muškát, na stěnách nové obrazy v pozlacených rámech. Mezi nimi jeden představuje české korunovační klenoty. Obrazy svatých bývaly v našich domácnostech vždycky umístěny nad stolem, a stůl stál v koutě naproti dveřím. V rohu nad stolem, pod stropem byl kříž a podle něho z obou stran obrazy svatých, těsně jeden na druhém, spodem opřeny o lišt, za tím účelem na stěnu přibitý, a horem od stěny se odchylojící. Bratr nešetřil tohoto obyčeje, jenž jest ostatkem ještě z dob pohanských, kdy na tom místě bývaly figurky skřítků. Bratr obrazy rozsadil. Tomu jsem se nepodivil jako tomu, že nápisy na obrazech byly německé. Nesmlčel jsem, že něco takového v české domácnosti býti nemá. Jan se zarazil - dosud si ani nepovšiml, že má na obrazech nápisy německé. Neříkaje slova, odešel za svou prací. Když se vrátil, pravil: „Nemáš pravdu. Měl bys ji, kdyby to byly obrazy světské; ale při obrazech svatých má člověk hledět na svatého a ne na nápis. Bohu jsou všechny jazyky stejné.“ -

„O důvod více, milý bratře, abychom cizí jazyk ani na nápisech obrazů neuváděli do svých domácností a ve všech případech života jednali v přesvědčení, že bohu jsou všechny jazyky stejné, i náš.“ Nemoci se našim vyhýbají, narážejí na lidi silně obrněné. Ony samy až dobře vědí, že k nim mají snadný přístup jen v dvojí době jejich života: v dětství a starobě. Nemocí nakažlivých a moru nebylo u nás za lidské paměti; víme o nich jen tolik, že se pokoušely proniknouti k nám. ale s nepořízenou odtahly zase. Nikdo se jich nebojí, nekoná úzkostlivých opatření zdravotních, žije svým obyčejným způsobem, potravu a nápoje nemění. Co se bát? Na strach není ani kdy. Když tě mor zachvátí, udělá rychlý konec všem tvým povinnostem k tomuto světu. To není nejhorší. Horší je býti živ a mítí pole nezoraná, neosetá, obilí nesklizené. Nedbej tedy, nemysli ani na nemoc, ani na mor, a hleď si své denní práce. A práce chce, abys jenom na ni myslel, nedovoluje, aby se myšlenky tvé zabývaly ještě strachy a nebezpečstvím. Když pak ti večer daruje volnost, přijde jiný tyran a přesilou se tě zmocní - tvrdý spánek s osvěžujícím zapomenutím.

Kdo u nás přečká jistá leta, jichž je třeba k dozrání a utužení organismu, obyčejně umírá až v pozdním věku sešlosti. O některých nemocech naši mají podivné ponětí. Chrlení krve považují jako za vnitřní očistu člověka, jenž potom bude dlouho živ.

Souchotin se štítí, jako by je pokládali za nejkrutější trest boží, jenž jim stihá pokolení za pokolením a ještě nemůže být usmířen ve svém hněvu za neznámé provinění předků. Jednou jako děti šli jsme se podívat na starou Chaloupkovou, jež už leta souchotinami umírala a bůh ještě nechtěl slitovati se nad ní. Vidím dosud před sebou děsný obraz. Temná komůrka, neomítnutá, všecka černá. Nahoře průduchem (okna

nebylo) vniká svazek paprsků, na nichž rojí se prach a hraje duhovými barvami. Paprsky jdou šikmo přes lože, sbité z drsných desek a postlané špinavými hadry. Z komory vychází hnusný, nasládlý puch. Na loži polo leží, polo se vznáší stará osoba, scvrklá, bezzubá, kost a kůže, černá jako zem. Do neobyčejné polohy dostali ji tím, že hořejší polovici těla nadezdvihli visutým popruhem. Chumáče speklých vlasů poletovaly jí kolem hlavy, jež nemajíc podpory brzy padala nazad, brzy zase s napětím všech sil se vzchopovala. Ústa její byla plna nářku, plna nejstrašnějšího proklínání boha i lidí, zoufalého i vzteklého, a jen kašel je přerušoval.

Ale to je také jediný případ dlouhé nemoci a strašné smrti v naší dědině. Dále do Šumavy je poměr ještě příznivější. Pamatuji se na řadu starých lidí, a všichni zemřeli skoro stejně. Nezemřeli, zhasli. Někdy je zhasnutí náhlé, někdy lampa bliká a knot dohárává. Tot' celý rozdíl.

Jak zemřela moje chůva, stará Veverková. Byla to babka drobounká, kolozubá, ale čerstvá jako křepelka. Nikdy jí nic nemrzelo ani nermoutilo, stále byla veselá a pronikavého jejího smíchu a hlasu byla plná ves. Každého škádlila, nikoho se nebála, ale také nikomu neublížila. Jednou zvečera byla zvláště rozmarná, čilá a každého zasypávala láskou a škádlením. „Tak jí ještě nejela,“ povídali si lidé. Nazejtří stará Veverková nevstala. Hlava prý jí bolí, je nějaká opilá a daremná. Poleží si, jestli to nepřejde. A přešlo. Když se v poledne vrátili z pole, stará Veverková ležela na posteli nebožkou. Více takového bych mohl napovídati, ale zůstanu při skonu osob sobě nejbližších, protože jsou mi všechny podrobnosti známy. Je to jedno, jedna smrt podobá se druhé jako sestra sestře, jsou všechny od nás.

Můj praděd dožil se 97 roků. Byl prý vzrostu vysokého a smělého vystoupení. V posledních letech stával se menším a pozbyval paměti. Jinak byl zdrav, zabýval se hospodárskými starostmi na svém výměnku jako před šedesáti nebo sedmdesáti lety. I na trh si vozil obilí a na jarmark vodil mu tele nebo krávu můj otec, tehdy chlapec. Když prodal, vytahl zlatník nebo tolar a dal jej otci: „Na, Vojtíšku, pašolče zlatej. Ty se mi tak staráš o hospodárství, a já bych ti nic nedal! Ale to je tím, dítě, že mne už nějak paměť opouští.“ Za chvíli vytahl zas peníz. „Ale Vojtíšku, pašolče zlatej, pročpak se nedomluvíš? Dyť já jsem tě za tvou práci ještě neodměnil! Tu máš!“ Za chvíli se mu zdálo, že má zlaťáků málo. „Vojtíšku, pašolče zlatej, dnes to boží obilíčko nějak málo platilo. Pořád je huř. Ale že jsi to ty, dám ti přece zlaťák.“ Rozdal skoro všechno. „Vojtíšku, pašolče zlatej,“ povídá, „stala se chyba: kapsu mám děravou, všechny peníze jsem vytrousil, jen tahle maličkost mi zbyla. Na, vem si ji, abych se nezlobil.“

Zapomínal rok od roku víc a více, a také vzrůst i objem jeho stále se menšil, až se stal podruhé dítětem. Otec vypravovával, že vypadal jako velké nemluvně. Hlavu měl holou, tváře plné a červené, dásně bezzubé. Jinak byl úplně zdrav. Paměť jeho postupně ze sebe vypouštěla vše od věku nejpozdějšího k nejmladšímu, až v sobě podržela jen dojmy z dětství. Ty jsou u všech dětí stejné, a to jej sblížilo s nadějnou mládeží na vsi, jež ani netušila, že ten nový kamarád je dítě bezmála stoleté. Chodil mezi děti v košili jak ony, pekl s nimi koláčky, dělal v písku jamky, ale při tom přece hrál si na nejstaršího a rychtáře ostatních.

Jednou si hrál s kamarády „na handl“. Přinesli stoličku a řekli si, to že je kráva. Jeden prodával, druhý kupoval, třetí dělal dohazovače. Ohmatávali stoličku v bocích, po vemenu, hla-

dili ji po hřbetě a kyčlích, oslovovali se „kmotře“ a „sousedě“. Naše stoleté dítě kupovalo. Tu se mu zdálo, že prodavač jest už nestydatý, i počalo se durdit: „Víc nepodám, víc nepodám, víc –“ A nepodalo. Darmo si přichystalo hromádku kamínků, samých zlaťáků a tolarů. Kleslo a bylo mrtvo.

Děd můj umřel v roce, když já počal chodit do školy. Nera-di jsme se loučili, měli jsme se spolu nejraději. Pásali jsme spolu za humny husy, „děroušek“ mi dělal biče a pišťalky a měl nekonečnou trpělivost odpovídati na všechny mé otázky. Od něho jsem se učil znáti druhy obilí, jmenovati naše pole a luka a všechny vesnice, co bylo možno od naší dohlednou-ti. On mi prvý pověděl a já užasl, že tam, kde se nebe stýká se zemí, není ještě konec světa - když tam přijdeš, vidíš zas krajinu, jenže cizí, a nad ní stejný poklop nebeský. Ale kde by konec světa byl, děroušek náš sám nevěděl.

On první učil mne znáti národy okolní. Nejbližší jsou „Půjďá-ci“ a „Podlešáci“. Prví mají nejbližší naší vesnici sídlo v Chelčicích a jmeno mají odtud, že říkají „půjdu“ místo „pudu“, kterážto forma platí u nás za jediné správnou a uhlazenou. „Podlešáci“ začínají v Chřepicích, za vrškem za naší vsí a tahnou se k Prachaticům. Tam, co je Šipouň, Mahouš a Poderišťe, podávají si Půjďáci s Podlešáky ruce a je to pak jeden národ až do Němec. Také mne děroušek navedl, jak „Půjďáky“ dopalovat. Postav se někam, aby tě Půjďák ne-chytil, až se za tebou rozběhne, a volej: Bjili tě, bjili, a tys je taky bjil?“ (U nás si libují v tvrdé výslovnosti: kost, vid a podobně. Dále v Podšumaví říkají: kost', vid' atd. Měkké retnice tam mají dosud. Také jejich infinitivy končivaly měkce jako na Moravě. Naším se to zdálo nadmíru směšným. Ale správná měkká výslovnost bývala i u nás. Starému Nehodo-vi, jenž na naší živnosti podružil, zůstala přezdívka „Vrtět“, že

si nemohl navyknouti na tvrdou výslovnost.) A po svatém Václavě mně dali boty, mošnu, tabulku a kamínek a poslali mě do školy. Děrouškovi jsem pořád scházel, neměl se s kým bavit, byl mrzut a s mrzutostí dostavila se i tělesná slabost. Ale nechuravěl. Když jsme jednou šli ze školy, předjel nás náš vozík a na něm seděl na koženém sedátku velebný pán v bílé rochetce a v tmavomodrém plášti. U čeledína seděl kostelník, jenž měl v ruce zvonec a zvonil. Kněz kázal zastavit a vzal mne k sobě. Přijeli jsme do vsi. Zvonek na kapliče nás vítal, lidé klekali a bili se v prsa, kněz je požehnával.

„Kam jedou s pánem bohem?“ ptali se někteří. „U Holečků rozstonal se děroušek.“

Vešel jsem za knězem do děrouškovy výměnkářské chaloupky. Děroušek seděl za stolem u okna a byl oděn pouze čistým rubášem, jež si výměnkáři připravují na leta napřed. Bosé, zmodralé nohy spočívaly na trnoži a ruce bezvládně na kolenou. Na hlavě měl bílou, špičatou čepici se střapcem, jaké u nás dávají nebožtíkům do rakve. Tvář čistě oholená byla bledá, jako jsem ji nikdy neviděl, oko strnulé, rty přísně sevřené. Z jedné strany seděl mu otec můj a z druhé otcův bratr. Na stole před ním stál krucifix uprostřed dvou voskovic a sklenička svěcené vody, v níž kropidlo ze tří pšeničných klasů. Dále ležela na stole starodávná bible s velikými mosaznými sponami a růženec. V sedniče byla babička ve sváteční šerce a vařila na plotně lipové thé.

Oba synové mlčícímu dědovi udíleli náboženskou útěchu. Vypravovali o věčnosti, opakovali průpovědi a přísloví jí se týkající a děroušek okem nehybně do neurčita upřeným měřil cestu do toho neznámého kraje, kam všichni musíme a odkud nikdo se nevrátil. Nikdo nebyl zarmoucen, tváře synův i babiččina byly jasné, jakoby ozářené tichým, jemným,

klidným jasem té blaženosti, do které se děroušek dnes odebere, aby se tam opět shledal s těmi drahými, kteří ho předešli, a připravil místo svým následovníkům. Otec můj ustoupil knězi, jenž přidružil se k hovoru ostatních. Mezi řečí vzpomněli si ještě na všelijaké drobnosti, o kterých hospodář musí učiniti pořízení, když odchází ze statku. Synové navrhovali, děroušek jedva znatelně přisvědčoval. Babička si vzpomínala na své příbuzné a známé nebožtíky a při každém se tázala: „Jakpak se asi má ? Jestlipak si také vzpomíná na nás ? Jestlipak se za nás přimlouvá a je naším orodovníkem?“

Tu zrak děrouškův padl na mne stojícího u kamen. Pohnul prudce hlavou ale ostatní tělo pořád jako by bylo z kamene. Otec mne k němu přivedl a žádal, aby mi děroušek dal požehnání. Klekl jsem mu k nohám, ale on neměl už síly, aby mi ruce položil na hlavu. Pomohli otec a strýc, a staré, mozolné, ztuhlé ruce spočinuly na mé hlavě těžhou olovněnou. „Tak vidíš, pacholíčku, už nebudeme spolu husy pásat,“ promluvil děroušek, a to byla poslední jeho slova ke mně. Požehnal i druhým, načež otec a strýc pojali ho pod pažďí a spíše nesli než vedli na postel. Odešli jsme a děroušek zůstal s knězem samotén. Netrvalo dlouho a kněz oznámil venku čekajícím, že děroušek přijav svátost posledního pomazání tiše zesnul. Otec obnažil hlavu, vyšel ven a zvolal, aby slyšeti bylo po celém dvoře: „Lidi, pomodlete se za děrouška, odešel na pravdu boží!“ V každém koutě dvora někdo poklekl při práci a hlasitě se modlil. Mezitím znova zazněl zvonec na kapliče a dlouho zvonil.

Po dvaceti a několika letech přišel na řadu mladší bratr dědův, Prokop, ježž my děti adoptovaly za pravého děrouška. Před dávnými lety jako mladík přiženil se do Chelčic na živnost, patřivší vdově, mnohem starší než on. Nebyli spo-

lu šťastni. Po svém čtyřicátém roce ovdověl a nyní teprve otevřel se mu svět se svými dary a příjemnostmi. Honem oženil syna a přepustil mu živnost. Sám šel na výměnek, oženil se podruhé a vzal si za ženu děvečku ze dvora, mladičkou, silnou, zdravou, hezkou a veselou. Jed, který mu dříve život otravoval, léčil protilékem, a to se zdarem úplným. Mladé babičce na výměnku svědčilo, byla zbavena těžké práce, bylo o ni postaráno, ve vesnické společnosti postoupila, a to vše naplňovalo ji spokojeností a vděčností k dědu Prokopovi, o nějž vždycky vzorně pečovala. Byla dobrá hospodyně a dbala vzorně čistoty. Děti spolu neměli.

Výměnkářská chaloupka děda Prokopa stála na nízkém náspu, vybíhající do návsi. Byla sroubena ze dříví, mezi černými břevny byly bělounké pruhy vápenné omítky. Tři malinká okénka hleděla ze sedničky na náves; jednu bylo v průčelí, po jednom z každé strany. Okénka byla plna květin: bazalky, rezedy, pižma, fuxie, muškátu, rozmarýny, balzamíny. Po plotě před chaloupkou pnuli se turci, za nimi stály v řadě slunečnice. Stará došková střecha zelenala se mechem jako brčál, na hřebenu rostl netřesk. V sedničce děda Prokopa bylo vše čisto a spořádáno jako ve škatulce. Lavice vždy udrhnuty, v rohu pod obrazy klenový stůl s nohama křížem a za ním v koutě almárka, kde bylo několik starých kalendářů a jiných knih, jakož i úřední listiny. Zastávalť děd Prokop drahná leta úřad obecního starosty a posléz udělali jej i místným školským dozorcem. Květiny v okénkách tlumily světlo v sedničce a dělaly je zlatozeleným. Nad širokým ložem visely dvojí hodiny, jež děd Prokop jako císař Karel V. řídíval do stejného chodu a rovněž nadarmo.

Měl jsem ho rád, už když za dlouhých zimních večerů chodíval k našemu dědečkovi na hrátky. Přicházivali se synem

ve vysokých botách, koženkách a dlouhých kožiších s krásnými ozdůbkami ze žlutého a červeného safiánu a koženými střapečky; čepice měli na uších, v rukou pádné sukovice. Někdy přijeli na saních. Takové kouzlo bývalo ve hrátkách, že lidé přes pole je vyhledávali. Přišel také můj utec a strýc Harmach. Byla jich plná chaloupka. Na stůl dali chléb a sůl, poslali pro pivo. Smolná louč praskala na krbu a záře osvěcovala sedničku. Tehdáž i lojovými svíčkami spořili. Mne posadili za kamna.

Děd Prokop ze všech nejvíc věděl a nejlíp uměl vypravovat. On pamatoval ještě boj s posledním medvědem v lesích nad námi, slyšel věrohodné zvěsti o divém muži v horách šumavských a zažil mnoho zajímavých příhod, když za napoleonských válek jel s příprěží a dostal se domů teprve za dvě nebo tři leta. Poslali ho jen do Písku, ale jak ho měli, nepustili. Posílali ho dál a dál, zajel konečně mezi čisté Němce, byl i zajat od nepřítele. Uměl jen česky a všude se vysekal. Byl jsem ještě malý harant, když děd Prokop tytu příhody vypravoval, a zbyl mi jen povšechný dojem a nejasná vzpomínka. Ale tu vidím ještě, jak se mu ostatní obdivovali, s jakým interesem poslouchali každé jeho slovo. Vypravoval velmi plyně a provázel vypravování živými gesty i mimikou. Oči jeho obyčejně byly plny humoru, jen se mhouřily; pravý koutek úst jen se nadezdvihoval a přiváděl na ně ironický úsměv. Lebku měl velkou, kulatou a holou jako bání, jen přes týl splývalo několik šedivých kštící.

Ač neumím z příhod děda Prokopa opakovati zhola nic, ten dojem mi zůstal, že za jeho časů sedláci museli býti mnohem chytřejší a v obcování obratnější než nyní. On jednal s důstojníky i úředníky, zdejšími i nepřátelskými, se všemi mluvil pouze česky a jinak by byl nepromluvil, kdyby do něho hrom udeřil, pro-

tože, jak pověděno, neuměl - tu se krčil, tu se vztyčil, tu žertoval, tu mluvil vážně, tu prosil, tu hrozil, - a nakonec, když už doma dávno jej oplakali jako mrtvého, objevil se a měl ještě hezký peníz v opasku.

Děd Prokop věděl také, že v Chelčicích, dávno tomu, žil „mistr Kopyto“, velký rozumec. Sám dospěl k tomu, že rozumec Chelčický, jehož nyní obvyklého jména zpočátku neznal, byl zván „mistrem Kopytem“ jen z přezdívky od lidí, kterým zdravé jeho rozumy nebyly vhod. I přišel na to, že to byl majitel zemanského statku v Chelčicích, že z jeho statku povstaly čtyry velké živnosti (u Rokůsků, u Honzíků, u Kutinů a u Pýchů) a že v rybníčku přes náves od chaloupky měl sádka.

Děd Prokop byl starec vysoký, složitý, tvář měl vždy čistě oholenou a bílou jak pergamen, byl bodrý, rozšafný a přímý a pro říznou odpověď nikdy daleko nechodil. Že druhy mnoho zkusil, rozuměl mnoha věcem, náhledy jeho byly jasné a zdravé, rady prospěšné.

A děd Prokop umřel takto. Jednou ráno procitne a vzbudí ženu. „Babičko, to jsem měl podivný sen.“ - „A jaký, děroušku?“ - „Zdálo se mi, že naše hodiny oboje rázem se zastavily.“ - „Copak je na takovém snu podivného?“ - „Až se oboje naše hodiny najednou zastaví, ten den umru.“ - „Ale nač to myslíte, děroušku? Buďte rád, že jste živ.“ - „A co jsem řekl? Hle, nyní se zastavily! Nu, s pánem bohem do toho, když to musí být! Času není nazbyt.“

Pomodlil se ranní modlitbu, zazpíval si starodávnou ranní píseň. „Babičko, dala jsi mi všecky věci do pořádku - rubáš, čepici?“ - „Víte, že je u nás všecko vždycky v pořádku. Ale kdybyste si raději ještě lehl a líp se vyspal.“ - „Nu, milá babičko, nyní mi uvař dobré snídaní a potom pošli do Stožic pro Vojtěcha, že s ním musím mluvit, protože do večera umru.“

Po snídání si opět lehl a spal až do odpoledne. „Kakraholte,“ povídá, „čas utíká! Babičko, doskoč mi pro pana pátera, aby mne přišel zaopatřit.“ - „Ale, děroušku, vždyť vám nic není.“ - „Poslouchej, ženská!“

Přijav svátost byl ještě veselejší. „Velebný pane, což bychom si hodili ještě naposled bulku?“ - „Můžeme, ale ne naposled, beztoho vám mnoho není.“

Zatím přišel můj otec. Humor dědův náhle zmizel, tvář se stáhla přísně a odhodlaně. „Toť se rád podívám!“ povídá. - „A nač se rád podíváte, strejčku?“ táže se otec. - „Až přijde ta smrt, kdo je silnější.“ S těmi slovy si lehl.

Tak jsem slyšel od otce. Když až sem dospěl, otec se odmíchl. „A kdože byl silnější?“ tážu se - „Smrt.“ - „Byl jste u něho až do skonání?“ - „Byl, oči jsem mu zatlačil.“ - „Jaký byl v posledních okamžicích? Pozbyl zmužilosti?“ - „To ne, ale zápasil se smrtí krušně, našťestí ne dlouho. Sbíral síly zas a zas, stavěl se jí na odpor a pronášel: ‚Kakraholte, ona, mřcha, přec jen je větší metr!‘ Když mu smrt všechny žíly ztrhala. utišil se a pravil: ‚Vidiš, Vojtěše, to proto tak ztuha zápasiti musím, že dlouhá leta měkce jsem si hověl. Je třeba tvrdě pracovat.‘ Přemožen usnul a více se neprobudil.“

Přistupuji k nejmilejšímu a nejdražšímu z těch milých a drahých, abych i o něm pověděl, jak skončil své práce na naší dědovině a odložil otku, aby se chopil poutnické hole na tu cestu, z které není návratu.

Moje první dětské vzpomínky počínají tam, kde otci mému minul již rok čtyřicátý. Byl vysoký a silný, ale sílu svou nevynakládal jinak než na práci. Jako černohorský vojvoda jde první do boje, tak můj otec vždy chodil první do práce a vybíral si z ní nejtěžší úkoly. Byl skromný a hospodárný. S čeledí, již vodíval do práce, také jídal z jedné mísy. O trhu si přilepšoval

sklenicí piva, v neděli po mši čtvrtkou vína. Neměl žádných vášní ani náruživostí, nikomu neublížil slovem a hřích bylo ublížití jemu, neboť každé slovo jej dojímalo. Všichni, dejme tomu, žertovali mluvíce o něčem lhostejném a vzdáleném. Otec najednou tiše vzdychl a odešel stranou. Něco mezi řečí se dotklo jeho lyrické struny a bylo na něm vidět, jak ho to hněte a bolí. Jen práce zas jej uvedla do pravé míry. Každý tklivý moment jej rozlítostnil a slzami mu naplnil bleděmodré oči. Když ale se v něm ozval spravedlivý hněv a on pozdvihl pravici, aby trestal, to bylo lépe lehnouti si pod stoupu než držeti lehké jeho rány. Byl jsem jen jednou svědkem toho, jak jej urazil pacholek. Otec okamžik váhal, potom ale levou rukou sahl po viníkovi, položil na oj, pravicí chopil rozporku a několikrát jej přeměřil, až svolával všechny svaté. Najednou se vzpamatoval, chlapíka pustil, řekl mu „Odpust“, pokřižoval se a vzdychl: „Bože, odpusť hříchy!“ Zbojník byl polepšen, od těch čas choval se slušně a uctivě. Svedl jej otcův lyrism; měl jej za slabocha a netušil, jaká v něm síla, dokud jí na vlastním těle nepoznal.

Otec byl naivně pobožný, věřící bez pochybností a hloubavosti. V kostele předzpěvoval a se Sojkou z Čavině vodil procesíví. Proslýchalo se, že za mladých bujných let oba slyneli po celém okolí jako nejlepší zpěváci „před muzikama“. Když doba mládí minula, oba se změnili. Zřídka jsme otce dostali, aby zazpíval nějakou světskou píseň. Zazpíval-li přece, to jen proto, aby ukázal, že „starodávné písně, to byly písně!“ - ale žádnou nedozpíval. Zpívaje zarazil se a vymlouval, že dál neumí a si nevzpomíná. Nevěřili jsme mu.

V neděli proseděl v kostele od šesté ranní do desáté nebo jedenácté, přijda domů četl nahlas evangelium a výklad jeho z postily, každý z domácích musel mu políbit ruku a pozdraviti:

„Vítám vás s slovem božím,“ načež on: „Dejž to pánbůh, taky tě vítám.“

Byl dobrý písař a špatný počtář. „Sumíroval“ rád a vždycky slavnostně. Hrubá jeho ruka písic byla lehká, písmo samé vlasové čáry. Psal pozorně, dával si záležeti na každé písmence, psaní protkával citáty z písma a mravnými naučeními. Někdy se tak rozepsal, že zapomněl být kazatelem a stal se poetou. Ale s počty šlo to zle. Počty obstarávala matka. Ona všecky peníze přijímala a vydávala, otcí bylo nepohodlné i vědomí, že má při sobě peníze, i pomyšlení, že snad bude nucen vytasiti své počtářské umění.

Brzy potom, když mu minul šedesátý rok, přivodil si těžkou prací, jež mu byla potřebou, rozkoší i útěchou a jíž jako by se modlil, vnitřní zranění, zpočátku nepatrné, jemuž říkal „neduh“. Mně se zdá, jako by mu byla právě nějaká tělesná choroba scházela, jako by duše jeho byla prahla (třeba bez jeho uvědomění) po nějaké tělesné bolesti. Dotud jeho pobožnost nezřídká byla vytržená a jaksi ustrašená; od té doby, co měl svůj neduh, byla jeho pobožnost vroucí a tichá. Snad do té doby od boha příliš mnoho modlit a příliš se obával jeho hněvu; snad se tu po šedesátém ruce, po dlouhých zkušenostech zladilo tak, že počal od boha méně očekávati a zato předstávovati si jej, že se nedá prositi dvakrát, když vidí věc spravedlivou a když se prosba lidská neprotiví jeho úmyslům, skrytým člověku. Slovem, neduh ani dost málo ho nermoutil, spíše jakýmsi vnitřním uspokojením naplňoval. Proto nevyhledával lékařské pomoci.

Když jsme jej k tomu nutívali, říkával: „Milí vy! Chtěli byste, aby vám nikdy nic nescházelo.“

Jakpak byste se dostali do hrobu ? Přece všechno musí nějaký konec vzíti.“

„Ale vy máte nazbyt času myslet na konec. Byl byste vlastně teprve v nejlepších letech, kdyby toho neduhu nebylo. To není důvěra v boha, když raněný nebo nemocný nevyhledává pomoci lékařovy, to je hřích na milosrdenství božím. Jak můžete boha prosit o zdraví, když nečiníte vše, čeho třeba k jeho uhažení a opětnému nabytí?“

„Nechci pána boha zkoumat. Chce-li si mne k sobě vzít, tu mne má! A chce-li mne uzdravit, může ze své moci, bez doktorů. Sám jsem slýchal doktory říkati: my léčíme, bůh uzdravuje.“

„Nu dobře. Bůh uzdravuje, ale neléčí. Léčení ponechal lidem, sobě uzdravování, ale prvé je léčení. Kdo se neléčí, nemůže být uzdraven.“

„Jako neznabozi mluvíte, zrovna jako neznabozi! Nikam nepůjdu, k žádnému doktorovi, cele se oddám bohu!“

Neduh pokračoval velmi zvolna. Jediný ústupek mu udělal: nehonil se do těžké práce. Když jsme ho ještě posílávali k lékaři, odbýval nás žertovně: „Aha, líto je vám, že si hovím po té robotě, kterou jsem po všechem život měl! Chtěli byste mne mít zdravým, abych zas tak dřel, jako jsem dříval. Ale vidíte, to vám neudělám.“

Chci se také jednou mít dobře jako pán. Co jsem já znal pánů! Pana hapatykáře, pana notára, pana děkana, pana půlmistra, pana podkrajského. A všechněm něco scházelo, každý měl svůj neduh. I já mohu mít.“

Výraz jeho obličeje byl pořád spokojenější. Nových plánů na zvelebení hospodárství nedělal, jen bylo jeho přáním zavésti ještě vodovod do domu a v domě postaviti pěknou kamenku. Všechny jiné novoty a opravy zůstavoval svému dědici.

Když mu minul sedmdesátý, vypadl mu prvý zub. Vypadl bez bolesti a zdravý. Po nějakém čase vypadl rovněž tak druhý,

potom třetí. Pochvaloval si: „Co to jiné lidi stojí bolesti, než se zbaví zubů, ještě za to platit musejí a kolikrát jim vytrhnou nepravý. A mne jen dáseň zasvrbí, sahnu si na zub a je venku, zdravý jako jádro. Chvála bohu, na zuby jsem si nikdy stěžovat nemohl.“

Konečně jsme ho přece přiměli, že šel k lékaři. Přišel domů a vypravoval: „Doktor se mne ptal, jak dlouho s sebou ten ne-duh nosím. Já, že třináct let. Doktor sepal ruce a zvolal: ‚To ještě takhle chodíte ? Jiný by byl na vašem místě desetkrát na marách!‘ - ‚Taky budu, pane.‘ - ‚Ale ukracujete si věk zbuhdarma. Kdybyste byl hledal pomoc včas, mohl jste prožít ještě patnáct, vacet let. Jedna chyba plodí druhou, a první vaše chyba již se nedá odstranit. Poručte to pánu bohu.‘ - ‚Vždycky jsem poroučel. Jen děti mne přinutily, že sem jdu.‘ - ‚Na slova, že mohl požit ještě patnáct, dvacet let, položil zvláštní důraz. Nelitoval, že nepožije, ale samolibě si opakoval, že požit mohl a na jeho místě že by už deset jiných bylo zahynulo. Když mu minul sedmdesátý čtvrtý a bylo po žních, dal si přinést několik archů čistého papíru, čerstvý inkoust a nové pero. Bylo teplounko, dni ještě dlouhé, všichni na práci mimo stavení. Otec sedával doma a „sumíroval“. Co sumíroval, nikomu nepověděl, ale všichni se dovtipili, že je to závěť. Dala mu mnoho roboty, chtělť, aby v ní bylo na všechno pamatováno, aby všichni byli spokojeni, aby nezaopatřené děti byly pojištěny, aby dědičný statek byl nepřetížen. Když závěť ku své spokojenosti sesumíroval, opsal ji pozorně pro každé dítě zvlášť.“

Podzim, doba posvícení a posvícenských návštěv. Otec už nikam nejezdil, ale byl rád, když ostatní členové rodiny pěstovali staré příbuzenské styky. Vypravil je, vzkázal pozdravit a sám seděl doma a zase něco sumíroval a čistě opisoval. Když zbyl doma sám, nejlépe se mu to dařilo.

Byl při tom uspokojeně vážný.

Posvícení slaví u nás až tu neděli po svatém Šimoníši. Na dvě neděle před posvícením otec poslal každému ze svých dětí meškajících mimo dům opis závěti a psaní, kterým je zval na posvícení, že je to poslední posvícení, které za svého panování vystrojí.

„Již, milé děti, cítím na sobě, že se dnové moji naplňují a že brzy budu povolán před soudnou stolicí Páně, abych se zodpovídal ze svého vladaření. Pán se mne otáže: ‚Pověz, milá duše, jak jsi hospodařila se hřivnou, kterou jsem ti svěřil, abys z ní těžila? Jakpak jsi, milá duše, rozmnožila pozemský statek, který z mého poručení přešel na tebe dědictvím po tvém nebožtíku otci, dej mu pán bůh nebe?!‘ Odpovím pánu bohu: ‚Pane bože, dobře jsem hospodařil, chvála bohu. Úroda našich polí a luk rozmnožila se za mého vladaření pateronásob, dobytečka všeho druhu, Pán bůh požehnej, přibylo dvojnásob. Když jsem z Tvého poručení převzal správu živnosti číslo popisné 7 v Stožicích, stačila na všecku úrodu dosti malá stodola. Já stodolu rozšířil a vyvýšil, vystavěl jsem nové budovy, a stodola bývá obilí plna, všecky půdy nabity a ještě musíváme do stohů skládati. Ale, Pane bože, já vím, že by marno bylo všecko moje přičinění, kdyby nebylo Tvého požehnání. Sedlák orá a sije, ale jen Ty úrodu dáváš a rozmnožuješ.‘ - ‚To by dobře bylo, milá duše, pozemské statky dobře jsi spravovala. Ale já jsem ti svěřil ještě jiné statky, jiné bohatší hřivny, dušičky tvých dítek. Pověz, jak jsi je vedla, zdaliž jsi mi z nich vychovala spravedlivé lidi a křesťany?‘ A jakou dám odpověď na tuto otázku, dosud nevím. Milé děti! Posílám vám každému opis svého posledního pořízení a zvu vás tak upřímně, jak jen otec děti může, abyste se na to boží posvícení všichni sjeli. Rád bych

se s vámi ještě jednou potěšil, rád bych vás objal a s vámi porozprávěl, abych přece zkusil, zdaliž prospíváte moudrostí nejen před lidmi, nýbrž také před bohem, a připravil se k zodpovídání před trůnem božím. Přijďte jistě, milé děti, které trochu můžete, přijďte!“

Příbuzenstvo zve se na posvícení tak, že den před posvícením přijde ke každému zvanému zvláštní posel s košíkem koláčův a s vyřízením: „Strejčku s tetou, naši strejček s tetou vzkazují vás pozdravit, a máte zejtra zcela jistě přijít na posvícení, a ne abyste nepřišli.“ Bez dodatku „a ne abyste nepřišli“ pozvání platí za pouhou zdvořilost, kterou přijímáme a za ni poděkujeme, ale nikam nejezdíme.

Na svoje poslední posvícení otec sám posly vypravoval. Každému poslu uložil, aby vyřídil věrně obvyklý vzkaz a po něm ještě zvlášť přidal: „A taky vás strejček pozdravuje, že je to jeho poslední posvícení a že byste ho tuze zarmoutili, kdybyste nepřišli.“

Všichni vzdálenější rozuměli „poslednímu posvícení“ tak, že otec myslí živnost odevzdat a jít na výměnek; jen v rodinném kruhu věděli, že se chystá k smrti.

Hostí se mu sjelo hojně. Našli jej spokojeného a veselého, tělesně čilého. Všichni se divili, že vypadá o deset let mladší. Při obědě otec sám krájel a rozdával, sám naléval a pobízel, jak hospodáři o posvícení přísluší. I sám s chutí jedl a připíjel si. Hovořil bezstarostně, se staršími si vzpomínal uplynulých dob a ujišťoval, že tenkrát bylo lepší pokolení. Nynějšímu pokolení přiznával, že víc ví, ale tvrdil, že nemá toho jádra jako pokolení staré. O čtvrté hodině zahrály v hospodě muziky a chasa se počala scházet, aby si pokřepčila. Otec vyběhl matku: „Copak myslíš, maminko, pojďme my si taky naposled potančit!“

Matka, pamětlivá jeho neduhu, dala vyhýbavou odpověď: „Jděte sám, tatínku, já přijdu potom.“ Otec si posadil klobouk na stranu, vypjal se jak mohl, a šel. Vešel do hospody, sousedé i chasa ustoupili mu z cesty a divili se, že mezi ně po mnoha letech přichází. Usadil se na rohu stola nejbližší muzik, polo obrácen k nim, polo k tancující mládeži. Dal si nalíti sklenici piva a dychtivě udělal doušek. Celý život piva jen ulizoval, nyní půl sklenice vypil rázem. Poručil si „kubu“, ukrojil špičku nasadil do pravého koutka úst a zapálil. Zatahl jednou, dvakrát a zavolal na svého pacholka: „Na, chlapče, dokuř!“ Pacholek zdvořile poděkoval a šel mezi své závistníky.

Muziky dohrály. Otec dal každému muzikantovi zvlášť nalít. I to bylo něco neobyčejného. Nikdo nepamatoval, že by si byl udělal takovou útratu. Jen starý Stříbrný, o dobrých deset let starší otce, mrkal na sousedy a šeptal jim: „To my známe! Měli jste tu být před padesáti lety, byli byste viděli divy. Nikdo neměl tak zaspívat jak on, a když zaspíval, vždycky se dal vidět.“

Po těch slovech starého Stříbrného všichni se na otce naválili: „Sousedě, zaspívej! Strejčku, zaspívejte!“

Otec předstoupil před muziky, drže sklenici piva nad hlavou. Udělal pohyb jako do skoku a muziky zahrály tuš. Postavil sklenici na stůl, sahl palcem do pravé kapsy vesty, vyňal pečlivě složenou papírovou zlatku a položil ji na talíř. V tančímě nastalo utišení. Otec pokynul starým sousedům: „Takhle Sojka z Čavině kdyby tu byl, to byste uslyšeli, jakou bychom zadrželi!“

Opřel ruku o bok a zaspíval: Nad Stožici je vršíček, na něm se točí, má modré oči můj Vojtišek.

Nad očima bílé čelo, což tě mé srdce, můj zlatý chlapče, rádo mělo.

A nad čelem plavé vlásky, škoda, přeškoda, přeškoda, škoda naší lásky.

Každou sloku muziky po něm zahrály, a když dozpíval, hrály tu píseň dále k tanci. Otec pokynul ukazovákem pravé ruky nejhezčí dívčině a ona s hlavou stoudně sklopenou poslušně jako beruška přišla k němu. Vzal ji kolem pasu, jednou se s ní otočil a dál už jen přešlapoval; do kola neměl sil.

Muziky dohrály. V tančárně nastal šum, sousedé zdvíhali sklenice, volali otci „vivat“ a připíjeli mu. Starý Stříbrný dosvědčoval, že otec zrovna tu píseň zpíval před padesáti lety. Nalehali naň, aby zpíval ještě. Vymlouval se a bránil, ale bylo na něm vidět, že čeká na pobízení.

„Dobrá, tak vám zadělám ještě jednu. Abyste všichni věděli, bude to poslední moje písnička. Muziky, vstaňte a dobře poslouchejte. Tu písničku jste ještě neslyšely, proto dávejte pozor.“ Muziky vstaly.

„Ale dřív ještě propláchněte hrdlo.“

Dal jim znova nalít a oni mu zase připili „viva“. Sahl podruhé do kapsy u vesty a palcem odtud vydobyl druhou pečlivě složenou papírovou zlatku a položil před muziky na talíř. Nato se postavil zpola k muzikám, zpola k obecenstvu a zanotoval: Už je má píseň dozpívána, už je má píseň dohrána, co zpíval jsem u muziky do svítání, ba do rána.

Už, muzikanti, nebudete mně více hrávat nahoru, vám, chaso mladá, odporučím primáriusa Vikтору.

Ať jeho banda dlouho hraje vám k veselí a ku zdraví, mně zatroubí už jenom jednou Štěpánek z Vodňan kulhavý.

Už moje svíce dohasíná, můj dohořívá kahánek, už valdhorny si na to cítí Jan Rataj i Franc Štěpánek.

Vy se tu všichni dobře mějte, stožičtí milí sousedi, a vaše oko zarmouceně ať na můj odchod nehledí.

Vám přeju, drazí susedové, k vánocům plné stodoly, aby vám hodně přibývalo na louce, v stáji, na poli.

Vám přeju, naši hoši švarní, nežli se vydám na cestu, do stáje čtyry koně vrané, do síně hezkou nevěstu.

Vám přeju, naše panny mladé, lnu vysokého do pasu, vám, naše matky starostlivé, dětiček zdárných okrasu.

I vy mně přejte „šťastnou cestu“

na tu pouť, kam už odcházím, kde neduhům je všechněm konec, kde kraj je všechněm nesnázím.

Dozpíval a oči se mu zalily. Muziky hlučně hrály předzpíváný nápěv. Otec až do toho okamžiku zdál se svěžím, zdravým a zmládlým, ale najednou se proměnil. Shrbil se, oko se stalo matným, krok nejistým, kolena se chvěla.

Když muziky dohrály, otec zvolal: „Tak s Pánem bohem, lidičky, a až přijdete na vodňanský hřbitov, navštivte mě!“

Sousedé se shrnuli kolem něho, chtěli mu lichotit, že vypadá jako rys a jenjen kvete, ale nešlo jim to. On podal každému ruku, nejdřív starému Stříbrnému a potom mladším po řadě. Když se rozloučil, bral se ku dveřím. Všichni mu ustupovali. Bylo ticho jako v hrobě. Primárius Viktora kynul a muziky zahřměly tuš.

Přišed domů, otec ulehl a ležel mnoho měsícův, až do leta, nežli přišla smrt. Podlehl sešlosti věkem, již starý neduh na deset, patnáct let uspišil, možno-li věriti slovům lékařovým. Všecky vnitřní orgány počaly nepravidelně konati službu. Mezitím míval doby, kdy se mu polevilo a cítil se zase zdravým. Ale tím se nedal mýlit o svém stavu. Když mu bylo lépe, sumíroval psaní nám dětem, co jsme byly přes pole.

Na jaře obdržel jsem od něho poslední psaní.

Zval mne toužebně, abych se s ním přijel rozloučit. Psaní bylo nedokončeno a mělo na sobě známky, že pisatel jedva perem vládl, až mu posléz vypadlo z ruky.

Já tehdy prožíval tu neblahou periodu mužského života, kdy každá naše myšlenka je na smrt. Utíkáme před těmi myšlenkami jako před strašidly, ale ony nás lapají, sedají, věší se na nás. Chceme je setřásti - marno, tím více jich na nás sedá a se věší. Chceme jim utéci, a krok náš vázne, jako bychom zabřídali do bažiny. Život je nám protivným, bezcenným, bezúčelným, a smrti se bojíme.

Tak jsem si navykl vídati otce silného a zdravého, ano mohutného, že jsem byl všecek zdrcen při pomyslení, že jest už navždy po jeho síle a zdraví a že již konec jeho jest neodvratný.

Přijel jsem domů, bylo pěkné jarní dopoledne. Všecko pučelo a kvetlo, slunce mile hřálo. V domě stála nová kamenka, na ní vytesané srdce a jméno otcovo, obé rudě natřené.

Vstoupil jsem do sednice. Našel jsem všecko jinak, než mi obrazotvornost kreslila. Otec sice ležel na posteli, ale tvář jeho byla spokojená, ano veselá. Stala se plnou a dostala něžnou dětskou pleť, bílou a červenou. Také tvář matčina, bratrův a sester jevila jakési blahé, něžné uspokojení. Nic takového, co bývá v městě, kde nemocný straší svým obličejem zdravé a zdraví nemocného a on i oni se domnívají, že si tím dávají najevo nejvřelejší rodinnou lásku. Všichni otce ošetřovali, ale svých služeb mu nevnucovali. Chodili po špičkách, dvěře opatrně zavírali. Otec žertoval, a když mu někdo přišel nablízko, chápal se jeho ruky, hladil a mazlil se a navzájem přijímal hlazení a mazlení.

„Jakpak je vám, tatínku?“ tážu se.

„I dobře, chlapče, zaplať Pán bůh, až na to, že se rozesychám. A tak se rozesychám, až se rozsypu.“

Starí známí a přátelé přicházivali k němu na návštěvu. Toho dne přišel Sojka z Čavině, jeho kamarád z mládí, zedník. Leta se neviděli. Sojka nejprve zdrželivě odpovídal na otázky otcovy po jeho rodinných poměrech, ale znenáhla se rozehrával a rozvazoval. Vzpomínali si na staré doby, najednou otec vyskočil z postele a zaťal pěsti: „Sojko, pojď do křížku!“ Ale hned zas byl pod peřinou. Sojka přisedl k němu, dali hlavy k sobě a zanotovali si „Nad Stožici je vršíček“.

Sojka ještě zpíval dobře. Když skončili, otec jej pochválil: „Ale Sojko, tyť máš ještě notu! Ty kdybys takhle, kamaráde, přišel mi na funus místo starého Žlábka! Jeho zpěv se mi nikdy nelíbil. Ale ty kdybysi zazpíval, to by mi bylo hezky, až by mě nesli!“

Sojka slíbil, a než se měsíc sešel s měsícem, byla mu otcem k tomu poskytnuta příležitost.

Zesnul v pánu.